

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KÜRESEL SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

KARAÇAY BALKARLARDA AİDİYET

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MERVE YURTSEVEN

İSTANBUL 2023

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KÜRESEL SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

KARAÇAY BALKARLARDA AİDİYET

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MERVE YURTSEVEN

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ULAŞ SUNATA

İSTANBUL 2023

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

__/__/2023

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

Program Adı:	KÜRESEL SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
Öğrencinin Adı Soyadı:	MERVE YURTSEVEN
Tezin Adı:	KARAÇAY BALKARLARDA AİDİYET
Tez Savunma Tarihi:	HAZİRAN 2023

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Elif ÇETİN
Enstitü Müdürü

Bu Tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	Kurum	İmza
Tez Danışmanı:	Prof. Dr. Ulaş SUNATA	Bahçeşehir Üniversitesi	
2. Üye (Kurum İçi):	Doç. Dr. Damla BAYRAKTAR AKSEL	Bahçeşehir Üniversitesi	
3. Üye (Kurum Dışı):	Doç. Dr. Eylem Akdeniz Göker	Altınbaş Üniversitesi	

Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu; ayrıca bu kuralların ve ilkelerin gerektirdiği şekilde, bu çalışmadan kaynaklanmayan bütün atıfları yaptığımı beyan ederim.

Ad, Soyad : Merve YURTSEVEN

İmza :

ÖZ

KARAÇAY BALKARLARDA AİDİYET

Yurtseven, Merve

Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ulaş Sunata

Haziran 2023, 90 sayfa

Kafkasya bölgesi, Karaçay-Balkarlar, Dağıstanlılar, Çeçen-İnguşlar, Abhazlar, Kabardeyler, Adıgeler ve Osetler gibi çeşitli etnik grupları kapsar. Kafkasya’da birçok farklı kültür bir arada yaşamıştır. Rusların uyguladığı politikalar nedeniyle 19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyıla kadar Kafkas halklarının büyük çoğunluğu Osmanlı İmparatorluğu’na göç etmiştir. Bu tezin odak noktası Türkiye Cumhuriyeti’ne yerleşen Karaçay-Balkarlardır. Osmanlı Devleti’ne öncelikle 1885 ve 1905 göç dalgaları sırasında göç ettikleri bilinmektedir. Günümüzde Türkiye’de Karaçay köylerinde ve şehir merkezlerinde yaşamlarını sürdürmektedir. Bu çalışmanın konusu Türkiye’de yaşayan Karaçayların aidiyet duygusudur. Aidiyet duygusunu anlamak için göç sonrası uyum süreci araştırılmıştır. Uyum sürecinde gerçekleşen sosyal etkileşimler, Karaçay halkının kimliklerini şekillendirmiştir. Toplumsal değişimler dillerini, kültürlerini ve kimliklerini etkilemiştir. Karaçay-Balkarların kimliğini ve aidiyet duygusunu anlamak için Karaçay halkının tarihi anlatılmıştır. Türkiye’de yaşayan 10 Karaçaylı ile aidiyet duygusu üzerine tartışmak amacıyla görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler, kimlik ve aidiyet duygusunu analiz etmek için yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Kimlik, Adaptasyon, Entegrasyon, Kültürleşme, Çok Kültürlülük, Ulusal Kimlik, Vatandaşlık.

ABSTRACT

BELONGING IN KARACHAY BALKARS

Yurtseven, Merve

Master's Program in Global Politics and International Relations

Supervisor: Prof. Dr. Ulaş Sunata

June 2023, 90 pages

The Caucasus region encompasses various ethnic groups such as the Karachay-Balkars, Dagestanis, Chechen-Ingush, Abkhazians, Kabardians, Adyghe, and Ossetians. Many different cultures have coexisted in the Caucasus. Due to the policies implemented by the Russians, the majority of the Caucasian peoples migrated to the Ottoman Empire from the end of the 19th century to the 20th century. Focal point of this thesis is the Karachay-Balkars who settled in the Republic of Turkey. It is known that they migrated to the Ottoman Empire primarily during the migration waves of 1885 and 1905. Today, they continue their lives in Karachay villages and urban centers in Turkey. The subject of this study is the sense of belonging of the Karachays living in Turkey. The process of adaptation after migration has been researched to understand the sense of belonging. The social interactions that took place during the adaptation process have shaped the identities of the Karachay people. Social changes have had an impact on their languages, cultures, and identities. In order to understand the identity and sense of belonging of the Karachay-Balkars, the history of the Karachay people has been narrated. Interviews were conducted with 10 Karachay individuals living in Turkey in order to engage in a discussion about a sense of belonging. The data obtained from the interviews were interpreted to analyze identity and sense of belonging.

Keywords: Migration, Identity, Adaptation, Integration, Acculturation, Multiculturalism, National Identity, Citizenship.

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışması boyunca bilimsel araştırmamın her aşamasında bana destek olan pek çok kişiye teşekkür etmek isterim.

Öncelikle çalışmanın planlanmasında, yürütülmesinde ve yazım aşamasında bana rehberlik eden, manevi ve akademik desteğini esirgemeyen her zaman yanımda olan danışmanım, Prof. Dr. Ulaş Sunata'ya, teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca çalışmanın yürütülmesine destek veren Kafkas Araştırma Kültür ve Dayanışma Vakfı'na ve Başhüyük Karaçay Malkar Kültür Derneği'nin tüm çalışanlarına teşekkür ederim.

Tez çalışmamın verilerinin toplanması ve analizinde yardımcı olan katılımcılara teşekkür etmek isterim. Sizlerin katkıları olmadan bu çalışma mümkün olmazdı.

Son olarak bu tez çalışmasını belirleme sebebim, hayatımın en önemli figürlerinden biri olan Karaçay kökenli anneanneme özel bir teşekkür sunmak istiyorum.

Nejla Ayhan Takımcı, senin sevgin, bu tezin her aşamasında benimle oldu. Yaşadığın süre boyunca bana aktardığın hikayelerin, anıların, yaşam deneyimlerin ve kültürün beni araştırma yapma isteğiyle doldurdu. Bu tez çalışmasını seninle olan anılarıma ve paylaştığımız değerli anlara ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
Bölüm 1: Giriş.....	1
1.1 Teorik Çerçeve	2
1.2 Problem Durumu.....	4
1.3 Çalışmanın Amacı.....	8
1.4 Önem.....	9
1.5 Sayıtlar	9
1.6 Sınırlılıklar	10
Bölüm 2: Alan Yazın Taraması.....	11
2.1 Kafkasya Bölgesi	11
2.2 Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti Hakkında Temel Bilgiler.....	12
2.3 Karaçay Balkarların Kökenleri Hakkında Görüşler.....	13
2.4 Eski Dönemlerde Karaçay-Balkarların Genel Özellikleri	15
2.4.1 Dil.....	15
2.4.2 Sosyal yapı, hane hayatı	15
2.4.3 Dış görünüş ve giyim kuşam	17
2.4.4 Yerli soylu halkın eğitimi.....	17
2.4.5 Dini geçmişleri	18
2.5 Karaçay Balkar Kimdir	18
2.6 Karaçay Balkar Göçleri ve Siyasi Tarihi	19
2.6.1 Havaska savaşı sonrası Karaçay - Balkarlar	19
2.6.2 Birinci göç dalgası.....	21
2.6.3 İkinci göç dalgası	23
2.7 Karaçay- Balkarların Anadolu'ya Yerleşme Süreçleri	24

Bölüm 3: Göç ve Kimlik Ekseninde Karaçaylar.....	27
3.1 Göç.....	27
3.2 Türkiye'nin Kafkas Toplumlarını Çeken Yönleri.....	27
3.3 Çerkes Sözcüğünün Kullanımı ve Karaçaylar	29
3.4 Karaçay-Balkarlar'ın Kimlik Edinmeleri.....	31
3.5 Çerkes İsminin Kullanımındaki Problemler	31
3.6 Tarihsel Sürecin Kimlik Üstündeki Etkisi: Sovyetler Birliği Örneği	33
3.7 Soydaş Göçmenlik Karaçay Örneği	34
3.8 Eğitim.....	36
3.9 Kamusal Alan Vatandaşlık İlişkisi.....	37
3.10 Topluluk Vatandaş Anlayışı ve Aidiyet Kavramının Vatandaş ile İlişkisi	39
3.11 Ulus Anlayışı.....	40
Bölüm 4: Yöntem.....	43
4.1 Araştırma Yöntemi.....	43
4.2 Katılımcı Profili	43
4.3 Araştırmacının Profili	45
Bölüm 5: Karaçaylarda Kimlik ve Aidiyetin Şekillenmesi.....	47
5.1 Türkiye'de Kimlik Kurgulanması.....	47
5.2 Ulus -Devlet Anlayışı.....	48
5.3 Türkiye'de Karaçay-Balkar Diasporası: Kimlik, Aidiyet	49
5.4 Sosyal Yaşamdaki Kimlik Anlayışı	49
5.5 Farklı Gruplarla Temas Yolu ile Kimliğin Yeniden Üretimi.....	52
5.6 II. Dünya Savaşı ile Gelen Göçmenlerin Kimlik Üstüne Etkisi	55
5.6.1 Günümüzde sosyal statünün belirleyicileri: sevilen aile olmak, eğitilmiş olmak.	56
5.6.2 Tarihsel sürecin gerçekliği	59
5.6.3 Toplumla uyum, entegrasyon	67
5.6.4 Yerleşimde hemşerilik ağları	71
5.6.5 Kapalı kültürde yaşamak: yabancıyı tehdit unsuru görme örneği	72
5.6.6 Kimlik tanımlamaları: 'Türklü' kavramı örneği	77
5.6.7 Ulus-devlet anlayışının kimlik üstündeki tesirleri: aidiyet örneği	80

5.6.8 Ait hissetme durumları: anavatan-atayurt ayrımı.....	81
5.6.9 Karaçay, Kafkasya, Türk, Müslüman, Çerkes ekseninde kimlik	82
5.6.10 Kimlik edinme alanları: dernekler.....	85
Bölüm 6: Sonuç.....	87
KAYNAKÇA.....	91
EKLER.....	94
A. Mülakat Soruları.....	95

TABLÖLAR LİSTESİ

TABLÖLAR

Tablo 1 Katılımcıların Detaylı Profilleri.....	44
--	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİLLER

Şekil 1 Kafkasya Bölgesi	11
--------------------------------	----

KISALTMALAR LİSTESİ

SSCB Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

Bölüm 1

Giriş

Doğumla birlikte edinilen kimlik dışında bireyler yaşadıkları bölgenin sosyal yapısının etkisiyle de kimlik edinirler. Bireyler doğuştan gelen kimliklerinin dışında kendilerini farklı kimlik tanımlamalarıyla da ifade edebilir. Bu durum kişinin nasıl hissettiği, yaşadığı toplumun normları, sosyal yapının birey üstündeki etkisiyle de ilişkilidir.

Kimlik tanımlama biçimleri zamanın etkisiyle değişkenlik gösterebilir. Toplumların veya bireylerin farklı gruplarla girdikleri etkileşimler sonucu kimlikleri gelişir. Kimliklerin zaman içerisinde değişimine sebep olan en büyük etkenlerden biri gerçekleşen göçlerdir. Kitlesele göçler, zorunlu veya zorunlu olmayan göçler beyin göçü örneği gibi pek çok durum bireyin kimlik tanımlamalarında değişkenliğe sebep olabilir. Uluslararası göçlerde, göç eden toplum kendi kültürünü nesilden nesle aktarmaya çalışsa da kültürler birbirinden etkilenir ve zamanla değişikliğe uğrar.

“Karaçay-Balkarlarda Aidiyet” başlıklı bu tez çalışmasında Anadolu’ya göç etmiş Karaçay toplumunun, aidiyet duygularının analizi yapılacaktır. Aidiyet ve kimlik birbirinden ayrı düşünölemeyecek kadar bağlayıcı kavramlar olduğu için Karaçay-Balkarların kimlik tanımlamalar üzerinde de durulacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde teorik çerçeve, problemin durumu, amacı, önemi, sayıltılar ve sınırlılıklar anlatıldıktan sonra ikinci bölümde tarihsel arka plana yer verilerek, Kafkasya bölgesi hakkında bilgilendirme yapıp, Karaçay tarihinden söz edilecektir. Ağırlıklı olarak tarih çalışmalarına yer verdiğimiz bu bölüm göç sürecini anlamamıza ve Karaçay-Balkarların kültürleri hakkında bilgi edinmemizi sağlayarak sonraki bölümlerde yürüteceğimiz kimlik temelli aidiyet tartışmalarına ışık tutacaktır.

3. bölümde göç ve kimlik kavramları açıklanmaya çalışılarak, Karaçay göçleri özelinde kimlik kavramının kullanımı üstünde durulacaktır. Bir sonraki bölümde mülakatlardan elde ettiğimiz veriler kimlik ve aidiyet ekseninde tartışmaya açılacaktır. Bir önceki bölümde ‘Çerkes’ sözcüğünün kullanımı, kimlik kavramı gibi konuların üstünde durulmasının temel sebebi Karaçaylıların kimlik tanımlarını bu bölümde detaylı bir şekilde tartışabilmektir.

Çalışmamızın son bölümünde ise göç eden toplumlarda, göçmenlerin kimlik algılarında göç ettikleri toplumun, kültürün, ulus devlet anlayışının, siyasi politikaların etkileri tartışılacaktır. Bu tartışmalar mülakatlardan aldığımız verilere dayanarak Katılımcıların aidiyet durumları üstüne yürütülecektir.

1.1 Teorik Çerçeve

Sosyal entegrasyon, göç araştırmalarında popüler bir kavramdır. Geçmişten günümüze farklı varyasyonlarıyla araştırmacılar tarafından kullanılmış, sosyolojide önemli bir yer etmiş bir kavramdır. Bu tez çalışmasında, sosyal entegrasyon kavramından destek alınarak kimlik tanımları üzerinden aidiyet durumları tartışmaya açılacaktır.

‘Sosyal entegrasyon’, Comte’dan bugüne, çeşitli perspektiflerle ele alınmıştır. Lockwood’un (1964) sistem entegrasyonu ve sosyal entegrasyon olarak ikiye ayırmıştır. Bu kavram makro-mikro ölçekli bakış açısının beraber kullanımı için bir yol göstericidir. Habermas (1987), Esser (2000) gibi çoğu düşünür Lockwood (1964) tarafından etkilemiştir. Entegrasyonu farklı boyutlarıyla ele almaya katkıda bulunmuştur.

Virta, Sam ve Westin (2004) kültürleşme etnik ve ev sahibi toplumun kimliği üstünde durmuştur. İki durumun üstünde durmaktadır; birincisi göçmenlerin ilk göç ettiklerinde bilmedikleri yani yeni katıldıkları topluma kültürleşme için gönüllü olması diğeri ise kendi kültürlerini sürdürmeden oluşmaktadır. Bu iki durumu açıklayabilmemiz için ihtiyacımız olan kavram entegrasyondur.

Bu tez çalışmasının teorik bakış açısı oluşturulurken Lockwood’un (1964) “sistem entegrasyonu” ve “sosyal entegrasyon” ayrımına dayanan yaklaşımından yola çıkılarak, Esser’in (2000, s.56-61) sosyal entegrasyon teorisinden destek alınmıştır. Esser (2000) Sistem entegrasyonu ve sosyal entegrasyon olmak üzere iki hatta inceleme yapar. Esser’in teorik perspektifini açıklamak gerekirse, öncelikle sistem entegrasyonu, göçmen toplulukların yerleşik toplumla dengeli bir ilişki olduğunun kabul eder ve göçmenin çeşitli sektörlerde var olarak görür. Sosyal entegrasyon ise, sosyal-ekonomik-politik konum, kültürleşme, kimlik ve etkileşim gibi kavramlardan ayrı düşünülemeyeceği için 4 boyutta incelemiştir. Dört boyut arasındaki sosyal entegrasyonun nasıl işlediğini göstermektedir

Esser (2000)'e göre, en önemli boyut kültürleşme olmuştur. Kültürleşme, göçmen grupların yerli hayat kültürünü özümsemelerini aynı zamanda da kendi kültürlerini muhafaza etmelerini sağlayan bir süreçtir. Ekonomik, politik, sosyal konum, göçmenlerin siyasi ve ekonomik hayatta bir yere konumlandıklarını gösterir. Etkileşim ise, göç eden grupların göç ettikleri yerdeki yerli halkla temaslarını kapsar ve bu temasların sosyal entegrasyon üstünde etkileri vardır. Kimliğe gelecek olursak göç eden kişiler kendi kimliklerini muhafaza ederek, yerel toplumla birlik oluşturdukları yönündedir. Esser (2000) 4 boyutun sosyal entegrasyonun gerçekleşebilmesi için önemli olduğunu düşünür. Sosyal entegrasyonun kısıtları iş bulmak ve ekonomik hayata dahil olmak değildir. Sosyal entegrasyon baskı veya manipülasyon ile gerçekleşmesi mümkün olmayan bir durumdur. Tarafların birbirlerine temasıyla kurdukları etkileşimlerle ve en önemlisi kabul ve anlaşma ile gerçekleşebilir.

Virta, Sam ve Westin (2004), Esser'in göçmenlerin entegrasyonunu analiz etmek için kültürleşme ve yerel toplumun kimliği üzerinde durmuştur. Sistem entegrasyonunda kastedilen alanlar siyasi, ekonomik ve sosyal sistemlerdir. Yani sistem entegrasyonunda göçmenlerin siyasi, ekonomik ve sosyal sistemlerle entegrasyonundan bahsedilmektedir. Sosyal entegrasyon ise göçmenlerin yerleşik toplumla ilişkilerini ve sosyal varlığını tanımlar.

Esser (2000), göçmenlerin entegrasyonunu incelemiştir ancak göçmenlerin yerleşik toplumla olan ilişkileri bu süreçte önemlidir. Bu yüzden yerleşik toplumun sosyal yapılarıyla iletişimi, göçmenlerin sosyal entegrasyonu açısından önemlidir.

Esser (2000) göçmenlerin entegrasyonu yalnızca kendi gayretleri ve özellikleri ile ilgili değil, yerleşik toplumun da rolünün olduğundan bahseder. Entegrasyonun olabilmesi için iki tarafında etkileşiminin olması gereklidir.

Tez çalışmamızda, 1905 göçleri ile Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yerleşen Karaçayların entegrasyon sürecinde kimliğin nasıl geliştiği sosyal entegrasyon teorisi ve kültürleşme kavramı ile tartışılmaya çalışılacaktır. Kapalı kültürde yaşadığını bildiğimiz Anadolu'da yaşayan Karaçayların kendi kültürlerini koruma istekleri ve yerleşik topluma da uyum sağlama istekleri varsayımı entegrasyonun güçlüklerinden biri olarak değerlendirilip, kavramsal çerçeve belirlenmiştir.

Kısaca Esser'in (2000) sosyal entegrasyon teorisinin 1905 göçleri ile Anadolu'ya yerleşen Karaçay göçmenlerinin entegrasyon sürecini açıklayacağı

düşünülmüştür. Bu yaklaşımın, Karaçay entegrasyon sürecine realistik bir bakış açısıyla yaklaşmamızı sağlayacaktır. Yapılan mülakatlardan aldığımız veriler bu kapsamda analiz edilmeye çalışılacaktır. Anadolu'nun çeşitli yerlerine yerleşen Karaçay-Balkar kökenli kişilerin hem kendi kültürlerini devam ettirme istekleri hem de bulundukları toplumlarla girdikleri etkileşimlerin kendi kimlikleri üzerindeki etkileri ve aidiyet duyguları dördüncü bölümde tartışmaya açılacaktır.

1.2 Problem Durumu

Türkiye Devleti Cumhuriyeti göç alan bir ülkedir. Özellikle son 10 yılda göç olgusu sosyal bilimlerde, göçmen nüfusunun artışı sebebiyle popüler olmuştur. Türkiye'ye gelen göçmen nüfusun, eğitim, politika, sosyal yaşam gibi alanlara etkileri vardır. Bu değişimler yerli halkın sosyal hayatını etkilediği gibi azınlıkların sosyal yaşamları üstünde de etkilidir. Dili, mezhebi, dini veya dini yaşayış biçimleri farklı olan azınlık gruplar, hâkim grup tarafından ayrımcılığa maruz kalarak madun grupta yer alabilmektedirler.

Karaçay Balkarlar kullandıkları dil, din ve yaşayış biçimleri içerisinde kendi kültürel kodlarını barındıran bir halktır. Dilin Türkçeye benzer oluşu sebebiyle somut bir kanıt olmasa da Türk halkı olarak anılmıştır. 1905 yılında 'İkinci İstanbulcular' göçüyle gelen Karaçaylara Osmanlı Devleti tarafından hükümet evleri yaptırılarak yerleşmeleri için imkân sağlanmış ve toprak verilerek yeni bir düzen kurmaları devlet tarafından desteklenmiştir. Bu nedenle devlet tarafından pozitif ayrımcılık uygulanarak, Karaçayları devletin kucak açtığı söylenebilir.

Anneannem Karaçay kökenli olduğu için sosyal hayatımdaki deneyimlerime dayanarak, Türkiye'de Kafkas halkının 'bizden' görüldüğünü, sosyal yaşantılarında genel olarak ırkçılığa ve ayrımcılığa maruz kalmadıklarını söyleyebiliriz. Fakat çocukluğumdan beri aile büyüklerinden dinlediğim yaşanmış hikayelerde özellikle Anadolu'da yerli halk tarafından büyük ölçüde olmasa da zaman zaman ayrımcılığa maruz kaldıkları durumlar yaşanmıştır. Çalışmanın devamında bu durumlar örneklerle açıklanacaktır. Bu tez çalışmasında merak edilen konulardan biri Türkiye Devleti'nin 'bizden' gördüğü Karaçaylar Anadolu halkı tarafından da 'bizden' görülüyor mu? sorusuna yanıt aramak ve toplumsal etkileşimlerin bireylerin aitlik duyguları üstündeki etkilerini konuşmaktır.

Günümüzde Karaçay-Balkarların geneli büyük şehirlere dağınık guruplar halinde yerleşmiş bu sebeple kamusal alanlarda topluluklar halinde görülmemektedir. Köylerde yaşam süren nüfus, kapalı bir kültür içinde yaşayarak sadece Karaçayların ikamet ettiği köylerde yaşamlarına devam etmektedir. Şehir hayatında topluluklar halinde görülmemeleri, Türkiye Devleti'nde yaşayan kişiler tarafından Kafkas Halkları içerisinde bilinen en büyük grubun 'Çerkesler' olması neticesinde bilinmemeleri sebebiyle kimlik tanımlamalarının 'Çerkesler' ile farklılık gösterebileceği düşünülmüştür. Bu sebeple Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde yaşayan Karaçayların yerli hayatla etkileşim haline girdiklerinde kimliklerini nasıl kurguladıkları merak edilmiştir.

Anadolu toplumuyla kurdukları komşuluk ilişkiler sonucunda, kimlik tanımlarını Çerkes, Karaçay, Müslüman ve Türk kavramları çerçevesinde nasıl kurguladıklarını anlamaya çalışarak aidiyet durumları ile ilgili bulgular sunulmaya çalışılacaktır.

Karaçaylı akrabalarımın deneyimlediği kadarıyla pek çok Karaçay ailesinde içeriye dönük Karaçay-Balkar milliyetçiliği yaşanırken, dışa dönük Türk milliyetçiliği yaşanmaktadır. Kimlikler bireyler tarafından inşa edilirken içerisinde zıtlıkları barındırdığı gözlemlenmiştir. Gözlemlerime dayanarak Karaçayların genelini kimliğini Türk olarak tanımladığını, toplum tarafından ırkçılığa maruz kalmadığı söylenebilir. Karaçaylı akrabalarımızla bir araya geldiğimiz de ben Türk'üm dediğimde 'hayır sen Karaçay'sın' söylemlerinin yanında, Karaçay dilini akıcı bir şekilde konuşmadığım için, etrafımızdaki beni tanımayan kişiler tarafından 'neden konuşmıyor' dendiğinde 'Türklü o yüzden bilmiyor' diyorlardı. Türklü kelimesi dışlayıcı ve ayrımcı bir söylem gibi gözükmemektedir. Aynı kişiler dışarıya karşı kimliklerini Türk olarak tanımlamasına rağmen içeride Karaçay milliyetçiliği söz konusudur. Aile içi ve dışı kimliklerin farklı kurgulanması nedeniyle karmaşık duran kimlik yapısı çalışmanın problemidir.

Günümüzde Karaçaylar kimliklerini nasıl tanımlıyor, Anadolu toplumunun kimliklerinin inşası üstüne nasıl etkileri var gibi sorulardan yola çıkılarak, 1905 yılı itibariyle gelen Anadolu'ya yerleşen Karaçayların bugün ki aidiyet durumlarına bir analiz yapılmaya çalışılacaktır. 1905 yılından beri yerleşik toplumla girilen temaslar sonucunda, kimlik anlayışları şekillenmiş, günümüzde sıradan Karaçaylar için

Müslüman, Türk, Çerkes, Kafkasya terimleri ne ifade ediyor gibi konularının üstünde durularak, Karaçayların karmaşık duran kimlik yapısı analiz edilmeye çalışılacaktır.

Günümüzde Karaçayların kimlik tanımlarının Karaçay, Çerkes, Türk, Müslüman gibi ifadelerle çeşitli olduğu bilinmektedir. Şehir hayatımızdan bir örnekle; annemin, büyük teyzem veya kardeşleriyle Karaçay dilinde telefon konuşmasına denk gelen komşularımız, ‘nerelisiniz’ sorusunu sorduklarında, Annem söze Kafkasya’dan başlar ve Karaçayları bilmiyorlarsa ‘Çerkes’iz’ der, bilenlere ‘Karaçay’ız’ der. Bu durumdan dolayı pek çok Karaçay’ın benzer bir durumla karşı karşıya kaldığı varsayılarak, bilinmemenin kimlik tanımları üstünde etkisi olabileceği düşünülmüştür.

Sosyal hayatımda Karaçay kökenli bir birey olarak, etnik köken konusu açıldığında, karşılaştığım benzer cümleler; ‘sen de Çerkes sayılırsın,’ ‘Karaçaylar Türk’tür’, ‘Çerkes değilsin’, ‘Türklüğe karşı Çerkeslerden değilsin değil mi?’ gibi ifadeler, kimliğin toplum tarafından ve Karaçaylar tarafından farklı çeşitlerle tanımlandığını göstermektedir. Kimlik tanımlamaları Karaçaylı bireylerin açıklamaları dışında, etkileşime girdiği yerli halk tarafından da şekillenebileceği düşünülmüştür. Bu yüzden yerli toplumla etkileşimin kimlik ve aidiyet duygusunun üstünde önemli bir rolü olduğunu düşünülmüştür. Mülakat soruları bu çerçeveye ışık tutacak şekilde organize edilerek hazırlanmıştır. Katılımcıların yanıtları çerçevesinde kimlik tanımlamalarının karmaşık yapısı, Çerkes, Kafkasya, Türk, Karaçay hatta Müslüman tanımları ekseninde anlaşılmaya çalışılacaktır.

Kimlik bireyin kendi hissiyatıyla ilgili olduğu bireyin yaşadığı toplumun kimliği üzerinde etkisi olacağı düşünülmüştür. Bir sohbet esnasında Kafkas dernekleri aracılığı ile kimlik edinen bireylerin Türklüğü reddeden açıklamaları, Kürt sorunu ile birlikte değerlendirildiğine ve ‘biz bölücü Çerkeslerden değiliz’ dendiğine tanık olunmuştur. Bu yüzden Ulus devlet anlayışının karmaşık görünen Karaçay kimliği üstünde etkisi olduğu düşünülmüştür. Ulus devletler Kentleşme ve modernleşmeyle birlikte sosyolojik olarak homojen bir yapıya erişmek istemişlerdir. Homojen yapı hedef, doğrultusunda asimilasyon politikaları eğitim gibi alanlarda uygulanmaktadır. Ancak günümüzde ulus devletler hala çok kültürlü bir yapıya sahip olarak farklı etnik kökenleri içinde barındırmaktadır (Çayır, 2016, s.78). Ulus devletlerin önermesiyle yaşatılan kimlik algısı ile beraberinde göçmenlerin de zamanla yeni bir kimlik geliştirip geliştirmedikleri yukarıda bahsettiğim örnekten

yola çıkılarak tartışmaya açılacaktır. ‘Kötü Çerkes’ olarak anılma kaygısı veya sosyal dışlanmaya maruz kalmama kaygısıyla da bireylerin dışa dönük kimlikleri şekilleniyor mu gibi konular çalışmanın problemi oluşturmaktadır.

Bu sebeplerden dolayı Karaçay Balkarların kimlik tanımlamaları bu çalışmada önemli bir yer almaktadır. Aitliğin ana konu olduğu bu tez çalışmasında, kimlik kavramı tartışmayı açmak için önemli bir zemindir.

Bu çalışmada kimliğin devamlı olarak dönüşüm halinde olduğu varsayıldığı için eski ve yeniyi karşılamak için, hafıza çalışması yapılması planlanmıştır. Mülakatları gerçekleştireceğimiz bireyler, üst kuşaklarının hikayesini bilen kişiler olarak belirlenmiştir.

Kimlik bireyin kendini algılayış ve dışa vuruş biçimidir. Çalışmanın problemi doğrultusunda, toplumsal boyutlar, sosyal yapı, kültür-kimlik ilişkisine değinilecektir (Assman, 2001). Kimliğin gelişen ve değişen bir yapısı vardır. Bu yapı, kültürün kimliğin bir ön koşulu olduğunu göstermektedir (Brubaker ve Cooper, 2000, s.8). Aynı şekilde kimlik tanımlarının da aidiyetin bir ön koşulu olabileceği varsayılmıştır.

Göçmenlerin kimliklenmelerinde yaşadığı toplumun kültürünün etkisi olduğu düşünülmüştür. Aynı zamanda göçmenlerin kendini korumak adına kimlik geliştirdikleri varsayılmıştır. Kendimden bir örnekle; Karaçay kökenli anneannem Türk köyüne gelin geldiğinde kendisine ‘Moscow Gavurunu neden aldınız’ denildiğini anlatarak Müslüman kimliğini ön plana çıkarıp, ‘bana böyle dediler ama benim atalarım biz hep Müslüman’dık’ derdi. Anneannem inançlı, değerlerine bağlı bir kadındı. Ancak aile hayatımızda anneannemin Müslüman kimliği ön planda değildi daha çok kültürel öğretilerinden gelen ‘ayıp’ kavramını kullanırdı. Buradaki örnek yaşadığı toplumun kültürünün kimliği üzerindeki etkilerini gösteriyor. Bu sebeple katılımcıların da toplum tarafından kimlik tanımlamaları ekseninde etkilenip etkilenmediğinin incelenmesi uygun görülmüştür.

Karaçaylarda ‘biz’ algısının temelini oluşturan kimlik kavramları neler merak konusu uyandırmıştır. Barth’a göre; ‘Kültür, kuralcı ve anlatsal, yönlendirici ve nakledici boyutları ile bireylere “biz” deme imkânı verir; bu şekilde, bireylerde kimlik ve aidiyet temelleri yaratır. Aidiyet aynı zamanda, “bireyin kendini ve diğerlerini o aidiyetten kaynaklanan kimliğin gerektirdiği standartlar çerçevesinde tanımlamasını da beraberinde getirir’ (Barth, 2001, s.17). Burada yer alan ifadeye göre de aidiyet, kültür ve kimliğin ilişkisi olduğu görülmektedir. 1905 göçü sonrası

farklı bir kültür içinde kendini bulan Karaçaylar'ın 'biz' inşasını nasıl kurguladıkları merak edilmiştir.

Tüm bunlardan yola çıkarak, 1905 yılı Anadolu'ya yerleşen Karaçay göçmenlerinin anlatıları doğrultusunda, geçmişin günümüzü kimlik ve aidiyet bağlamında nasıl etkilediğini ve bugünkü kimlik tanımlamaları üstünde durulacaktır. Kimliğin oluşum süreci insanın doğumundan itibaren şekillenen bir süreç olarak görülerek, mülakat katılımcıların üst kuşak hikayeleri de dinlenecektir. Bu sayede kimliğin zaman içerisindeki gelişimine tanıklık yapılacaktır. Kimliğin zaman içerisinde değişebilen, gelişebilen yapısını düşünerek, farklı yaş gruplarından katılımcılarla görüşülmüştür. Çalışmamızın evrenini oluşturan 10 katılımcı köyleriyle ilişkisi hala devam eden, Antalya, Yalova, Konya, İstanbul, Ankara illerinde yaşayan bireylerdir. Katılımcılara Kafkas dernek başkanlarının aracılığıyla ulaşılmıştır. Katılımcılar için yarı yapılandırılmış açık uçlu mülakat soruları hazırlanarak, kartopu örneklem metodu kullanılmıştır.

1.3 Çalışmanın Amacı

Göç eden toplumun sosyal entegrasyonunun gerçekleşmesi için bulunduğu yerdeki yerleşik toplumun kimliğini de benimsemesi gerekmektedir. Göçmenlerin kendi kültürünü devam ettirme isteği vardır ve nesilden nesile aktarımı söz konusudur ancak sosyal entegrasyon için iki kültürün birbirine karışması gerekmektedir. Toplumsal kimliğin benimsenmesi durumu yeni nesilde daha kolay gerçekleşmektedir. Çünkü göçmenlerin kendi kültürünün nesilden nesile aktarımı zamanla azalır. Sosyal entegrasyon için kültürün devamlılığı zorunlu değildir. Bu yüzden göçmenlerin sosyal entegrasyonu, asimilasyon olarak da sonuçlanabilir (Esser, 2000).

Bu tez çalışmasında amaç Esser'in sosyal entegrasyon teorisinden yararlanarak, 1905 göçleriyle gelen neslin hikayelerini bilen bireylerle gerçekleştirdiğimiz mülakatlarla bugün ki kimliklenmelerini ve aidiyetlerini analiz etmektir. Tezin bir diğer amacı, mülakata katılan katılımcılardan edindiğimiz verilerle, tarih çalışmalarını kıyaslayarak Karaçay-Balkar göçleri ile ilgili bir hafıza çalışması gerçekleştirmektir.

Tez çalışmasının cevap aradığı sorular aşağıdaki gibidir:

- Anadolu'da yaşayan Karaçay Balkarlar nereye ait hissediyor?

- Anadolu’da yaşayan Karaçaylar Balkarlar etnik kimliklerini nasıl tanımlıyorlar?
- Anadolu’da yaşayan Karaçaylar Balkarlar etnik kimliklerinin devamlılığı için ne gibi pratikler geliştiriyorlar?
- Anavatan denilince akıllarda Kafkasya mı Türkiye’mi beliriyor?
- Karaçaylar kimlik tanımları yaparken içerde ve dışarda farklılık gösterme ihtiyacı duyuyorlar mı?

1.4 Önem

Literatüre bakıldığında Karaçay-Balkarlarla ilgili yeteri sayıda çalışma olmadığı ile karşılaşılmıştır. Çalışmaların çoğu tarih ve dil çalışması olduğu için Karaçayların kimlik ve aidiyetle ilgili düşüncelerine yer verilmemiştir. Karaçaylı bireylerin düşüncesine yer vereceğimiz için Anadolu’da yaşayan Karaçay Balkarların kimlik ve aidiyet durumları hakkında bilgi verileceği için literatüre katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Bu çalışmada Konya, Yalova, Antalya ve İstanbul illerinde yaşayan Karaçaylardan alınan mülakat verileri doğrultusunda üst kuşaklardan aktarılan göç süreci ile tarihsel literatürdeki kaynaklarda anlatılan tarihsel arka plan karşılaştırılacağı için önem taşımaktadır.

Anadolu’da yaşayan Karaçay-Balkarların aidiyet durumları, anlatılarından aktarılacağı için Karaçay-Balkarlarla ilgili hafıza çalışması yapan sosyal bilimciler, Karaçay-Balkarlarda aidiyet çalışacak sosyal bilimciler için kaynak olarak kullanılması açısından önem taşımaktadır.

1.5 Sayıtlar

Bu tez çalışmasında mülakat sorularına objektif cevaplar verildiği ve alınan örneklemin evreni yansıttığı varsayılmaktadır. Esser’in teorisinden yola çıkarak belirlediğimiz hipotezlerse aşağıdaki gibidir:

- Karaçay Göçmenlerin aidiyetleri ve kimlikleri nesiller arasında farklılık göstermektedir.
- Karaçay kimliği üst nesilde daha baskın yaşanırken Türk kimliği 3. ve 4. Nesillerde daha baskındır.

- Karaçay göçmenlerinin Türk kimliğini benimsemelerinin üstünde kültürleşmenin etkisi vardır.
- Toplumla etkileşim düzeyinin farklılığı ait hissetme ve kimliğin tanımlanmasında değişkenliğe sebep olmaktadır.
- Kimlik ve aidiyet duygularını ifade biçimi aile içerisinde ve dışarıya karşı farklılık göstermektedir.

Esser'den farklı olarak sosyal entegrasyon sürecinde gerçekleşen ait hissetme durumunun, etkileşim, kültürleşme gibi doğal yollardan çıkarak, milli eğitim politikalarının göçmenler üstünde etkileri olduğu düşünülmüştür. Bu nedenle kimliğin değişimi ve ait hissetme durumunun asimilasyonla da ilgili olduğu düşünülmektedir.

Kimlik ve aidiyet duygularını ifade biçimi aile içerisinde ve dışarıya karşı farklılık göstermektedir.

1.6 Sınırlılıklar

Bu tez çalışması Eskişehir, Yalova, Konya ve Antalya, İstanbul'da yaşayan köy hayatıyla ilişkisi devam eden bireylerin aidiyet duygularını analiz etmek üzere 10 Karaçaylı kişi ile görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Alınan örneklemin gerçeği yansıttığı varsayılarak mülakatların gerçekleştirildiği zaman dilimine ait bulguların bu zamanı yansıttığı varsayılmıştır. Pandemi koşulları sebebiyle yaşlı kişiler görüşmeyi reddetmiş bilgisayar kullanamadıkları için online görüşmeye sıcak bakmamışlardır. Yaştan dolayı, hastalıkları sebebiyle görüşemeyecek çok kişiye rastlanılmıştır. Maddi koşulların ve pandemi sınırlılıkları nedeniyle 10 kişiye ulaşılabilmektedir.

Bölüm 2

Alan Yazın Taraması

2.1 Kafkasya Bölgesi

Şekil 1. Kafkasya bölgesi (Foxall, 2018).

Kafkasya bölgesi haritalarda Avrasya'nın bir parçası olarak görülmektedir. Foxall'a göre Doğuda Hazar Denizi ile batıda Karadeniz ve Azak Nehri arasındaki dar bir kara şerididir. Bu iki büyük kara kütlelerini birbirine bağlamaktadır (Foxall, 2018, s.8).

Doğu ve Batı'da net bir şekilde sınırları belli olan Kafkasya'nın kuzey ve güney sınırları için aynı durum söz konusu değildir. Güney kesimi, bu kesimi oluşturan üç devleti içine alır, Kuzey kesimi ise Güney Rusya'nın büyük bir bölümünde yer almaktadır (Foxall, 2018).

Kafkasya'ya jeopolitik açıdan bakıldığında Kuzey'de Rusya, Doğu'da Hazar Denizi, Güneyde Türkiye'nin Kuzey Doğu kısmı, İran'ın bazı Kuzey Bölgeleri ve Batıda Karadeniz ile çevrili bir yerde konumlanır. Kafkasya, Büyük Kafkasya ve Küçük Kafkas sıradağlarının buluşup birleştiği yerde bulunmakta, 1500 km

uzunluğundaki bu dağlar çapraz bir şekilde kuzeybatıdan güneydoğuya uzanmaktadır (Foxall, 2018, s.8).

Kafkasya yukarıda verdiğimiz bilgilerden anlaşıldığı üzere dağlık bir bölgedir. Tavkul çalışmasında; Kabaca Kafkas dağlarının Karadeniz ve Hazar denizi arasına uzandığını ve uzunluğunun '1.100 km' olduğunu belirtmiştir (Tavkul, 2007, s.26).

Kafkasya Kuzey Kafkasya ve güney Kafkasya olarak ikiye ayrılmaktadır. (Yusuf İzzet Paşa, 2002: 12) Kuzey'de, 'Kabarda-Balkar, Dağıstan, Kalmuk, İnguş, Çeçenistan, Karaçay-Çerkes, Kuzey Osetya, Kalmuk' bölgeleri bulunmaktayken, Güney'de Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan' bulunmaktadır (Fedakâr, 2014, s.1).

Tarihsel sürece bakıldığında Kafkasya'nın pek çok kavme ev sahipliği yaptığı görülmüştür. Türk toplulukları da bu bölgede yaşam sürmüştür. Antik Çağ'da Hunlar ve İskitler yaşarken, Orta Çağ'da Kıpçaklar ve Selçuklular yaşamış, devamında Osmanlılar da burada görülmüş, dolayısıyla Türk boylarının geçmişte neredeyse bütün dönemlerde Kafkasya'da varlığı söz konusudur (Karataş ve Işık, 2015, s.374).

Kafkasya bölgesinin yaşam koşullarını zorlayan bir yapıya sahip olduğu bilinmekle birlikte yer altı ve yer üstü kaynakları açısından zengin olduğu bilinmektedir. Kafkasya, çok sayıda halka yurt olması sebebiyle kültürel açıdan zengindir. Birbirinden farklı kültürlerle ev sahipliği yapmıştır. Bu toplulukların farklı diller konuşması sebebiyle çok sayıda dil konuşulmuştur. Bu nedenle Kafkasya'ya 'ırklar ve 'diller' müzesi denilmiştir (Karataş, 2014, s.526).

Topluluğun çoğu olması sebebiyle Kafkas Halkları denildiğinde Çerkesler ön plana çıkmaktadır. Fakat Çerkesler dışında farklı gruplar da mevcuttur. 'Abaza, Karaçay-Balkar, Oset, Çeçen, İnguş, Dağıstanlılar, Kumuklar, Nogaylar' gibi pek çok grup orada yaşamıştır. Kafkas halkları denilince genel olarak 'Çerkes' sözcüğü kullanılmakta, ancak oradaki bütün halklar 'Çerkes' değildir (Karataş, 2014, s.526). Çalışmamızın bir sonraki bölümünde Kuzey Kafkasya sınırları içerisinde yer alan Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti'ne ait temel bilgilere yer verilecektir.

2.2 Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti Hakkında Temel Bilgiler

Rusya Federasyonu'na bağlı federe cumhuriyetler vardır. Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti, bunlardan biridir (Adiloğlu, 2016, s.16). Güney sınırı Kafkas sıra dağları çerçeveler. Abhazya ve Gürcü-Svanetya ile güney komşudur (Tavkul, 1993,

s.13). Stavropol ve Krasnodar eyaletleri batı ve kuzeyinde, Kabardey-Balkar Cumhuriyeti doğusunda yer alır. Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti Kuzey Kafkasya'nın merkezinde konumlanır ve yaklaşık 14.100km'den oluşur (Tabakçı, 2009, s.71).

Nüfusun 450.000'den fazla olduğu bilinmekte ve etnik grubun büyük bir çoğunluğunu Karaçaylar oluşturur. Yüzde olarak Karaçaylar yaklaşık %40'ı oluştururken, Karaçaylardan sonra gelen en büyük grup %33'lük oranla Ruslardır. Geriye kalan yüzdelik dilim içinde Çerkesler, Abazhalar, Nogaylar ve farklı etnik gruplar da bulunmaktadır (Adiloğlu, 2016, s.16).

Karaçay-Çerkes cumhuriyetinde, Karaçay-Malkar dağlarının bir bölümü yer almaktadır. 'Mingi Tav, Dıh Tav, Koştan Tav, Uşba ve Dombay Ülgen' gibi zirveler aralarındadır. Ayrıca Kafkas coğrafyasının en büyük buzulları da bu bölgededir (Adiloğlu, 2016, s.16).

2.3 Karaçay Balkarların Kökenleri Hakkında Görüşler

Literatürdeki çalışmalara bakıldığında Karaçay-Balkarların kökenleri hakkında somut bir bilgiye rastlanmamıştır ancak pek çok araştırmacının farklı iddiaları vardır. Genel olarak Türk Boylarından geldikleri iddiası hakimdir ancak farklı iddialar da mevcuttur Sovyetlerin ilk dönem araştırmacılarının çalışmalarına bakıldığında da birbirinden çok farklı olmayan görüşlerle karşılaşmaktadır. Aşağıda bu tez çalışması için önemli bulunan ve literatüre katkı sağlamış araştırmacıların Karaçay-Balkar kökenleri hakkında söylemlerine yer verilmiştir.

Sovyet dönemi araştırmacılarının Karaçay kökenleri ile ilgili ileri sürdüğü iddialar mevcuttur. O dönemde araştırmacılardan bazıları etnogenезin oluşumunda birden fazla kavim olabileceğini düşünmüştür. Kafkas ve Türk kavimlerinin karışmasıyla ortaya Karaçay-Malkar'ın çıktığını ileri sürmüştür. Fakat ağırlıklı olarak hangi Kafkas kavminin varlığı olduğu hakkında herhangi ortak görüş belirtilmemiştir. Alanlardan geldiği veya Kuban bölgesi halklarından geldiği iddialarıyla Türk topluluklarının kökenleri Karaçaylıların kökenlerine indirgediler (Çapraz, 2019).

Araştırmacıların bir kısmı Karaçaylıların kökenlerinin Bulgarlar veya Kıpçaklardan geldiğini iddia etmiştir. Türk grupların etnogenез oluşumunda daha baskın olduğunu iddia etmişlerdir. Ancak Bulgar ve Kıpçaklardan hangi Türk grubunun daha etkin olduğu hakkında ortak bir fikir beyan edilmemiştir. Bu

tartışmaların yanı sıra yine aynı dönemde bazı araştırmacılar kökeni Hazarlara dayandırmıştır (Çapraz, 2019).

En popüler konulardan biri ise kullanılan dil üstünden köken araştırması yapmaktır. Tüm araştırmacıların kabul ettiği somut bilgi Karaçay-Malkarların kullandıkları dilin Kıpçakların dili ile neredeyse tamamen benzediğidir. Aynı dönemin arkeoloji araştırmacıları bu düşünceyle aynı noktada buluşmamış ve etnogenезin oluşumunda yerli kavimlerin rolü olduğunu ileri sürmüştür. Bazıları ideolojik korkuları sebebiyle Türk toplulukların dili zamanla dönüştürüp bölgenin dili üstünde etkisi olduğunu varsayıp Türk varlığını reddetmiştir. Yani onlara göre Türk grubun bölgeyi sadece Türk dilli hale getirmesi söz konusudur, kökenle bir ilgileri yoktur (Çapraz, 2019).

SSCB’de yapılan köken araştırmaları, araştırmanın hangi dönemde çalışıldığına göre farklılık göstermektedir. 3 aşamada incelenmesi bu çalışmada doğru bulunmuştur. Sürgün dönemi, öncesi ve sonrası. Bu üç aşama önemlidir çünkü yaptığımız okumalardan, dönemin sosyal ve politik baskılarının araştırmacılar üstünde etkileri olduğu sonucuna vardık.

Sürgün öncesi dönemde en önemli konulardan biri dil bu yüzden pek çok araştırmacı dil üstünden düşünceler ortaya koymuştur. Sürgün dönemine gelindiğindeyse Kırım Türkleri ile ilişkilendirerek Karaçayları görmezden gelme durumları olduğu gibi topraklarını sahiplenmek gibi durumlarla karşı karşıya kalındı. 1957 yani sürgün sonrasında ise Kırım Türkleri iddiası giderek zayıflıyor ve kabul görmüyor. O dönemde dikkat çeken arkeoloji, tarih, edebiyat gibi çalışmaların desteklenmesidir. Yani pek çok sayıda araştırma mevcut ve genel görüş; Alanlar, Kafkas Kavimleri, İran dili konuşan gruplar ve Türkler olarak belirlenen grupların karışımı olabileceğidir. Tümünün karışması önem arz etmemektedir bir veya daha fazlasının karışımı da köken için yeterli görülmektedir (Çapraz, 2019).

Dil ve tarih bazında Kıpçaklardan geldikleri düşüncesi SSBC’e döneminde araştırmacılar arasında popülerdir. Kıpçakların etnogenез oluşumundaki dahilliklerinden pek çok araştırmacının bahsetmesine rağmen bu dönemde yüzde yüz kökenin Kıpçaklardan geldiğinden söz eden olmamıştır. Arkasında durulan düşünce Bulgarlar ve daha düşük de olsa Hazarlardan geldiği yönünde olmuştur. Bu dönem araştırmacıları Türk oldukları iddiasında bulunmamışlardır (Çapraz, 2019).

Hayri apraz’a göre (2019) o dönem yapılan araştırmaların sonucunda da aslında görülen durum Karaçay-Malkarların kökenlerinin altında Kafkas kavimlerinin varlığı vardır ancak Türk kavimlerinin de varlığı aşıkardır. Ancak dönem araştırmacılarının Türk demeyişini garipseyerek belki de diyemediklerinin altını çizmiştir. Sürgünden sonra araştırmacılar Kafkas kavimleri ile karışmış olabilecekleri yönünde görüşler bildirirken yalnızca arkeoloji, dil ve tarih arka planlı gerçekleşen çalışmalarda Türk topluluklarından söz edilerek, Kıpçak veya Bulgarlardan birinin daha etkin bir şekilde etnogenezi oluşturduğunu belirttiler.

2.4 Eski Dönemlerde Karaçay-Balkarların Genel zellikleri

2.4.1 Dil. Literatürde dilin Türk kökenli bir dil olduğu düşüncesi baskındır. Bazı araştırmacıardan örneklerle dilin kökeni hakkında bilgiler şu şekildedir;

Klaproth’a göre Karaçay dili Nogay Tatarcası ile çok benzemektedir (Klaproth, 1814, s.282). Edmund Spencer’a göreyse Karaçaylar, Tatar dilinin bir lehçesini konuşmaktadırlar (Spencer, 1838, s.305). Sonradan yapılan araştırmalarda Karaçay dilinden geldiği iddiası güçlenmiş ve Kıpçak kolundan olduğu söylenmiştir (Tavkul, 1993, s.57,197-198).

2.4.2 Sosyal yapı, hane hayatı. Seyahatnamelerde geçen ifadeler, Karaçayların sosyal yapısını ve aile hayatını anlamamız için önemli grlmştir. Aşağıda bazı çalışmalardaki ifadeleri kullanarak aile hayatı özetlenmeye çalışılmıştır.

Klaproth (1814), Karaçayların sosyal yapıları hakkında detaylı bilgiler vermiştir. Bu bilgiler Karaçay toplumunun aile yaşantısı, prensler ve Kabardey Beyleri ile ilgilidir. Aşağıda Klaproth’un verdiği bilgileri özetledik;

Klaproth (1814) At kullanımının o dönemlerde oldukça yaygın olduğundan bahseder. Prenslerinse atları herhangi birinden istediği zaman kişisel kullanımı için alabileceğini ancak sonradan geri vereceğinden bahseder. Karaçay Prensleri, Kabardey Beylerine (Bek Bey) vergi ödemek mecburiyetindedir. Beylerin otoritesi halkın üstünde olduğu gibi prensler için de vardır. Kabardey Prensleri Karaçaylar tarafından dost olarak görülür. Güvenliklerini tehdit edecek herhangi bir durumda onları koruyabilecek gteki birinden yardım almaya çalışırlar ve onlar tarafından

korunurlar. Bu sebepten dolayıdır ki Nogaylar ve Abazalar yağma yapamamıştır (Klaproth, 1814, s.285).

Klaproth'un çalışmasından Karaçayların sosyal yaşamlarında hiyerarşik bir yapıda yaşadıklarını, Prens ve Beylerin otoritelerinin sosyal hayatta da toplum üstünde etkili olduğunu görüyoruz.

Klaproth'un (1814) aile yaşantıları ile ilgili anlatılarına göre; Karaçayların genel yapısı ailelerine düşkün ve kadınlara önem veriyorlar. Genellikle evlilikler tek eşli fakat birden fazla kadınla evlenen erkek örnekleri de var fakat sayıca azlar. Aile içerisinde iş bölümü yapıyorlar. Prenslerin evlilikleri sıradan toplumla daha farklıdır. Prens eşlerinin ayrı bir evi oluyor ve dışardan kimseyle konuşmuyorlar. Prenslerin eşlerini görmek için kuralları var, gündüzleri eşlerini görmüyorlar yalnızca gece Prensler eşlerini görmeye gidiyor. Normal ailelerde erkekler eşleriyle birlikte yaşıyor ve hanımlar yabancılarla diyalog kurabiliyor, kız çocukları da aynı şekilde yaşıyor. Sadece kız çocuklarının ev dışındaki alanlarda çok fazla vakit geçirmesini istemiyorlar. Kız çocukları, erkek kardeşleri ve babaları için kıyafet yapıyorlar. Kız çocuklarını evlendirecekleri zaman 'Kalim' alıyorlar yani kız çocukları evlenirken 'başlık parası' gibi bir para alıyorlar buna 'Kalim' deniyor. Kızın evleneceği kişinin ekonomik durumu iyiye kızı bir elbise gönderiyor, düğün ise kız evinde ayrı bir davet veriyor yalnızca kadınlarla, erkek de evinde erkek arkadaşlarıyla bir davet veriyor (Klaproth, 1814, s.286).

Kültürlerinde en önem verdikleri konulardan biri misafir ağırlamak. Eve gelen misafirin rahat etmesi için en güzel yemekler, en rahat yataklar hazırlanıyor. Yemek sofrasında mutlaka yaşlı birileri oluyor, yaşlıların olması misafire kıymet verildiğini gösteriyor. Çocuklar sofrada büyüklerle birlikte oturmuyor ve söze dahil olmuyor. Ellerinden gelenin en iyisini yapmaya çalışarak misafiri memnun etmeye çalışıyorlar (Tavkul, 1993, s.56-57).

Cenaze törenleri ile ilgili Klaproth şu ifadeyi kullanmıştır:

Bir kimse öldüğü zaman kadın korkunç bir feryat yükseltir, göğüslerini döver, saçlarını yolar; fakat cenazeye katılan adamlar, kırbaçlarıyla şiddetle kendi alınlarına vurur ve kulak memelerini bıçaklarla ezerler. Geri dönüşlerinde, her nasılsa, acılarını bol bira içmekle bastırırlar (Klaproth, 1814, s.290).

Başka çalışmalarda da benzer örnekler olduğunu Tavkul dile getirmiştir (Tavkul, 1993).

2.4.3 Dış görünüş ve giyim kuşam. Karaçaylıların dış görünüşleri Tavkul'un çalışmasında birçok kez betimlenmiştir. Tavkul çalışmasında Rus isari görevli G. Petrov ve Tarihçi Tokurev'den bahseder. Tarihçi Tokurev 1848 senesinde Karaçay bölgesinde olduğu için dış görünüşleri ile ilgili bilgiler vermiştir. Ona göre Karaçaylar Nogaylar, Tatarlar ya da Moğollara benzemiyordur. Kafkas halklarına kıyasla Karaçayların en güzel yüz özelliklerine sahip olduğunu söylemiştir. G. Petrov ise 1870 senelerinde görev için Karaçay'da bulunmuştur. Dış görünüşleri için genelde esmer tenli, kalıplı ve orta boylu insanlar olduklarını belirtmiştir (Tavkul, 1993, s.55,57). Klaproth, Karaçaylıların dış görünüşleri için beyaz tenli, büyük siyah gözleri olan, güzel ince yüz hattına sahip olduklarını söylemiştir (Klaproth, 1814, s.286).

Çerkeslerle giyim kültürleri benzemektedir. Özellikle erkeklerin giyimleri ve silahları birbirine benzemektedir. Erkekler silah dışında avlanmak için mızrak da kullanırlar. Evli kadınlar ise dışarı çıkarken 'muslin' adını verdikleri bir şal ile başlarını örterken bekar kadınlarda böyle bir zorunluluk yoktur. Bekar kadınlar gümüş taç kullanırmış. Mevsimlere göre giyinen Karaçaylar yaz aylarında açık renkli beyaz elbiseler giyerken, kış aylarında kalın yünlü veya kürklü kıyafetler giymektedir (Spencer, 1838, s.317-318). Tavkul çalışmasında ev içerisinde olduğu gibi giyim kuşamlarında da titiz oldukları söylenmiştir (Tavkul, 1993).

2.4.4 Yerli soylu halkın eğitimi. Köy medreselerine soylu olmayan çocuklar giderken, Prenslarin (asil) çocukları Rus mekteplerine gitmiştir. Köy medreselerinde kuran da öğretilmektedir. Karaçay bölgesinde ise Rus okulları 1878-1879 yıllarında açılmaya başlamıştır. 'Uçkulan' ve 'Ogari' gibi 'Rus' mektepleri açılmıştır bu iki okul ilk açılan okullardan biridir. Bu okullarda eğitim Rusçadır ve Karaçaylılar kızlarını bu okullara göndermemiştir. Kızlar medreselerden eğitim alabilmekte ve Arapça öğrenmektedirler (Tavkul, 1993, s.105-106). Eğitim şekillerinden dini değerlere önem verdiklerini görmekteyiz. Yerli halkın Arapça öğrenmesi, Kuran öğretilmesi dini bir eğitimin okullar tarafından alındığını göstermektedir.

2.4.5 Dini geçmişleri. Karaçay Balkarlar Kafkasya'daki en eski halklardan biridir. Çerkeslerle ortak bir kültür paylaştığı bilinen Karaçaylar, aynı dinlere inanmışlardır. Şu an Müslüman oldukları bilinen bu halkın Müslümanlık öncesi çok tanrılı bir inanç sistemine inanıyorlardı. Şamanizm ile Kafkas paganizminin karışımından oluşan bir dine inanıyorlardı. 17. yy'da Müslümanlık yaşadıkları bölgede yayılmaya başladı. 17. yy'ın sonuna doğru Karaçaylar Müslümanlığa geçiş yapmaya başladı. Ancak oldukça eskiye dayanan inanış biçimlerinin etkileri hala sürmektedir. Seyahatnamelerde farklı dönemlerde seyahat edenler onları bütün dinlerin etkilerinde kaldığını belirtmektedir (Yıldız, 2017).

Dağıstan gibi bölgelerde İslamlaşma süreci 17. yy'ın ilk dönemlerinde neredeyse tamamlanırken, Karaçay ve Çerkesler 'de İslam henüz yaygınlaşmaya başlamamıştır. O dönemlerde Karaçaylar eski inanışlarının etkileriyle birlikte bir Hristiyanlık yaşamaktadır. Pagan inançlarının kalıntıları Hristiyanlığı yaşama biçimlerini de şekillendirmiştir. Osmanlı Devleti Kuzey Kafkasya bölgesinde İslam'ın yayılarak Müslümanlığa geçiş yapılmasını istemiştir (Adiloğlu, 2008, s.13-14).

Karaçayların 17. yy'ın sonlarından itibaren İslam'la ilgili yakınlıkları başlayarak, İslam'ı en son kabul eden halklardan biri olduğu bilinmektedir. Öncesinde Müslümanlığa geçen kimseler olmuştur ancak kitleler halinde Müslümanlaşma söz konusu olmadığı için dönüm noktası 17. yy sonları olarak ele alınmıştır. Şu anda Müslüman bir toplum olan Karaçaylarda hala eski şaman inanışlarının etkileri, gelenekleri üstünde gözükmektedir (Yıldız, 2017, s.743).

2.5 Karaçay Balkar Kimdir

Karaçay Malkarlar dağın batısında Karaçaylar, doğusunda Malkarlar olmak üzere Elbruz Dağı çevresinde yaşamaktadır. Kendi aralarında isim olarak ikiye ayrılma sebepleri yerleşim bölgelerinden kaynaklıdır. Kendi içlerinde Balkarlara verdikleri isim Malkarlar'dır. Ancak Ruslar onları Balkarlar olarak tanımlar. Ruslar'ın Balkarlar tanımı içerisine dahil olan gruplar; Holamlılar, Bızıngılar, Çegemliler, Bashanlılar ve Malkarlılar'dır. Karaçaylı'ların kendileri için kendi içlerinde kullandıkları isimleri ise Tavlu'dur (Adiloğlu, 2002, s.323; Tavkul, 2007, s.150-151).

Karaçaylar kendilerine ‘dağlı’ yani ‘tavlu’ demişlerdir. Karaçay-Balkarlar’ın kökenlerinin ‘Hun, Bulgar ve Kıpçak Türklerinden’ geldiği düşünülmektedir. Abdioğlu’nun (2002) makalesinde de geçirdiği gibi Karataş’ta, kendi içlerinde Karaçay-Malkar olarak geçerken Rusların onlara verdiği isim Karaçay-Balkarlar olduğunu belirtmiştir. Literatürde Karaçay-Balkar olarak geçerler. Bu iki grup aynı kültürde ve aynı dildedir, kitlesel göçten sonra bir arada yaşamışlardır. Karaçay Balkarlar XVIII. yüzyılda İslamiyet’i benimsemişlerdir. XIX. yüzyılın başlarında Rusya ile savaşlarda Kafkas Halklarından yana durmuşlardır. 1806-1812 Bükreş Osmanlı-Rusya arasında yapılan Bükreş Anlaşması ile Rus hakimiyetine girmişlerdir. Uzun yıllar mücadele vermelerine karşın Anadolu’ya göçler başlamıştır (Karataş, 2015).

Kafkas halkları Ruslarla mücadelesinde zorlu bir süreç yaşamış, işgale karşı uzun bir süre vatanlarını savunmuşlardır. Bu savunma 1859’da Şeyh Şamil’in Rusya’ya teslimiyle sona ermiştir. Böylece 21 Mayıs 1864’te son ‘Çerkes’ direnişi Kbaade’de bitmiş ve Rusya, Kafkasya’nın işgalini tamamlamıştır (Karataş, 2014).

Kafkasya’daki halkları Rusya’nın yaptırımları ve uyguladıkları ağır politikalar yüzünden kitlesel göçe mecbur edilmiştir. 19. yy sonu ve 20. yy başlarında Kafkasya’dan göç eden gruplar Anadolu’ya yerleşmeye başlamıştır. Bu zorunlu göçlerin temel sebebi Rusya’nın sosyal, siyasal, politik alanlarda yaptıkları baskıdır. Rusya’nın işgalinden sonra Kafkas halkları yurtlarını zorunlu olarak terk etmek zorunda kalmıştır bu yüzden Osmanlı Devleti’ne sığınmışlardır (Karataş, 2014).

2.6 Karaçay Balkar Göçleri ve Siyasi Tarihi

2.6.1 Havaska savaşı sonrası Karaçay - Balkarlar. Adiloğlu (2008), Yıllar boyunca Karaçay-Balkar Türklerinin yaşadığı yerin Kafkasya olduğunu söylemiştir. Osmanlı ile Kafkasya’nın ilişkileri kuvvetlidir. Osmanlı Devleti dost devlet olarak görülmüştür. Kafkas Halkları ile Osmanlı Devleti arasındaki bağılılık ‘gönül bağı’ olarak nitelendirilmiş ancak bu dostluk daha sonra ‘ahidname’ ile kayıt altına alınmış. Ruslar Osmanlı ve Kafkasya arasında kurulan dostça yaklaşıma hiçbir zaman sıcak bakmamıştır. Bu nedenle tehdit unsurlarını Kafkasya halkı üstünden eksik etmemiştir (Adiloğlu, 2008, s.154-156).

1812 yılı Osmanlı Rus Savaşı ile birlikte imzalanan Bükreş anlaşmasıyla Rusya'nın amacı Osmanlı Devleti'ni Karaçay topraklarından uzak tutmaktır. Bu nedenle Karaçaylar üstünde yoğun bir baskı uygulamaya başlamıştır. Yeşil (2016) Aynı dönemde Rusya'da Kafkas ordusu komutanlığına General Yermelov'un yerine göreve atanan General Emanuel, Karaçay ordusunun yeteri güce sahip olmadığını bilincinde olduğu için Karaçay'ı ele geçirerek kolay bir şekilde adını duyurmayı hedeflemiştir (Yeşil, 2016).

2 Kasım 1828'de savaş başlamıştır. Literatürdeki kaynaklara göre Karaçay erlerinin 660, Rusların ise 1758 olduğu bilinmektedir. Ruslar 12 saat süren bu savaşta Ulu-Havaska geçidini aşamadıkları için geri çekildikleri bilinmektedir. Fakat buna rağmen Karaçaylar teslim olur. Teslim oluşlarının sebebi Yeşil'e göre Karaçayların ne kadar mücadele etseler de yenileceklerini öngörmeleri ve Osmanlı'dan askeri yardımın gelmemesidir. Karaçay ve Balkarlar, Çerkesler ve Rusların savaşlarında destek oldukları bilinmektedir. Fiziki destek veremedikleri noktalarda lojistik destek olmuşlardır. Ancak Havaska Savaş'ında hiçbir 'Çerkes' kabilesinin desteğini alamamışlardır. Rus ordusunun resmi olarak Ulu-Havaska geçidini hiçbir engelle takılmadan aştıkları gün ise 1828 3 Kasım olarak literatüre geçmiştir. Balkarların Rus hakimiyetine girişi ise yaklaşık iki yıl öncesine dayanmaktadır yani 2 Ocak 1827'de Rus hakimiyeti altına girmişlerdir. Adiloğlu'nun çalışmaları (akt. Yeşil, 2016).

Havaska Savaşı ile yenilgiye uğramış olan Karaçaylar, güçlerini toplamaya başladıkça belirli aralıklarla mücadele vermişlerdir. Bu mücadeleler özgürlüklerini geri kazanmak içindir. Fakat bu ayaklanmalar başarılı olamamış, Rus orduları tarafından bastırılmıştır. 1835 yılında başlattıkları büyük isyan yaklaşık iki yıl sürmüştür. 1835 yılında başlattıkları isyan yaklaşık iki sene sürmüştür ancak tüm isyanlarda bastırıldığı gibi bastırılmıştır. 1845 yılında tekrar başlattıkları ayaklanma ise bir yıl sürmüştür. Son olarak İmam Şamil döneminde başlattıkları ayaklanma da aynı yöntemlerle bastırılmıştır (Yeşil, 2016).

Giderek artan Rus baskısından rahatsızlık duyan Karaçaylar 19. yy'ın ikinci yarısı itibariyle, 1907 yılının başlarına kadar göç etmeye devam etmiştir. Göç etmelerine sebep en büyük etkenlerden biri din olgusudur. Açılan Rus okullarına gönderilmekle baskılanmış ve Ruslaştırılmaya çalışılmışlardır. Rusların baskısı

yaptırımları neticesiyle, ekonomik, sosyal, politik ve dini baskı gören Karaçaylar çareyi göç etmekte bulmuştur (Açık, 2015).

1877 ve 1878 yılları arasında süregelen Osmanlı-Rus savaşı sonrası ve 1905-1907 yılları arası Karaçayların en yoğun göç dönemi olarak nitelendirilebilir. Esasen ilk göç 1828 yılında Havaska Savaşı sonrası küçük bir grup Karaçaylının Kars ili çevresindeki köylere yerleşmesiyle başlamıştır. Ancak literatürde bu göçle ilgili çok bilgi yoktur. Küçük bir grup oldukları, Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlere dağılarak kimliklerini devam ettiremedikleri bilinmektedir. Nevruz'un çalışmaları (akt. Açık, 2015). Aşağıda birinci göç dalgası ve ikinci göç dalgası olarak bilinen bu göçler başlıklar halinde anlatılacaktır.

2.6.2 Birinci göç dalgası. Birinci göç dalgası olarak bilinen göç 'Birinci İstanbulcular' olarak adlandırılmakla birlikte 1885-1886 yılları arasında gerçekleşmiştir. Rostof Elçiliği aracılığı ile 1500 kişiden oluşan bir grup Karaçay'lı 1885 yılında göç etme isteklerini iletmek suretiyle Dahiliye nezaretine başvurmuştur (Açık, 2015).

Karaçaylılar göç etme isteklerini ilettiklerinde pozitif bir cevap beklemekteydiler bu yüzden hazırlıklara bile başlamışlardır. Fakat durum beklenildiği gibi olmamıştır. İstedikleri yönde bir karşılık gelmemiştir. Bu yüzden bir telgraf hazırlayarak Sadrazamlık makamına iletirler. Telgrafta tüm hazırlıkları yaptıklarını, mallarını ve mülklerini sattıklarını anlatarak hallerini açıklamışlardır (Açık, 2015).

Bu yazışmalar sonucunda beklenen izin çıkmıştır. Böylece, Karaçaylılar göç etmeye başlamıştır. 500 hane olduğu bilinen bir grup Karaçaylı deniz yolu üstünden İstanbul, Samsun ve Suriye'ye göç ederken, sayıca daha az olduğu bilinen diğer bir grup karayollarını kullanarak Kayseri'ye göç etmiştir. 75 aile kadarı ise Suriye'ye göç suretiyle, Şam ilinin yakınlarındaki Biley ve Boydan köylerine yerleştirilmiştir. Yine 75'şer aileden oluşan iki gruptan biri Eskişehir Yazlıkaya Köyü'ne yerleştirilirken diğer grup Akhisar Köyü'ne yerleştirilmiştir. Samsun'a gelen ve 100 haneden oluşan grubunda Tokat Çilehane köyüne, hemen hemen aynı sayıda başka bir grubun Arpacı Karaçay köyüne yerleştirildiği bilinmektedir. Son olarak 25 ailenin Sivas Emirler Köyü, 10'a yakın ailenin Konya Ereğli'sinde bulunan bir mezraya, karayollarıyla gelen 45 civarı ailenin Kayseri Eğrisöğüt köyüne yerleştirildiği bilinmektedir (Yılmaz, 2000).

Bölümün başında da belirttiğimiz üzere anayurtta kalanlar 1885'te yaşanan bu göçe Birinci İstanbulcular demiştir. Bu göç onlar için büyük bir üzüntü unsuru olmuş ve ağıtlar yakılmış, gidenlerin arkasından türküler bile yazılmıştır (Yılmaz, 2000).

Bice (1991, s.209) çalışmalarında bu türkülerden bir örnek paylaşmıştır:

‘Karaçay Türkçesi
İstampul’çula İstampul’a ketdile
Munda kalganlaga ne kıyınalıkla cetdile
Ol künlede bizge bolur bolgandı
Ak betleden kızıl nurla ongandı
Ol künle mahşarlanı künüdü
Oy anam! Seni eki eşigin kurugandı
Meni atam’ İzlegeningi tabgansa
İçinden çıkkan eki balanı
Gâvur koluna cuvuk cetmegen adamlaga atgansa
Cılay cılay ol aruv sanlarım eki egeçim
Artımda kalgan carlı eki egeçim
Oramla da it küçükleça uluyla
Türkiye Türkçesi
İstanbulcular İstanbul’a gittiler
Burada kalanlara ne güçlükler yettiler
O günlerde bize olacak oldu
Ak yüzlerden kızıl nurla yükseldi
Ol günler mahşerlerin günüdür
Oy anam! Seni iki kapın kurudu
Benim babam! Aradığını bulmuşsun
İçinden çıkan iki yavrunu
Gâvur eline yakın olmayan adamlara atmışsın
Ağlaya ağlaya o güzel vücudun kuruyor
Arkamda kalan zavallı iki kız kardeşim
Sokaklarda köpek yavruları gibi uluyor.’

Yukarıda örnek olarak gösterdiğimiz türküde İstanbul'a gidenlerin ardından yaşam koşullarının daha da ağırlaştığı anlaşılmaktadır. 'İki kapı kurudu' ifadesindeki kapılar Osmanlı ve Kafkasya devletleri olarak değerlendirilmiştir. Yurtlarında rahat edemeyen Karaçayların göç etmekte de zorlandıkları anlaşılmaktadır. 'Arkamda kalan iki kız kardeşim' ifadesinde ise göç edenlerin ailelerinin parçalandığı anlaşılmaktadır.

2.6.3 İkinci göç dalgası. 1905 yılında yaşanan toplu göçler ikinci göç dalgası olarak bilinir ve aynı şekilde anavatanda kalan Karaçaylar göç eden muhacirleri 'İkinci İstanbulcular' olarak isimlendirmiştir. Karaçaylar Rus hükümeti tarafından çeşitli yollardan baskılanmaktadır. Karaçay erkekleri Rus-Japon savaşı için askere alınmak istenmiş, vergiler arttırılmış, köylerine açılan Rus okulları ve çocuklarını Rus okullarına gönderme baskıları, Rusça öğretilmesi, yetersiz araziler ve var olan arazilerinin ellerinden alınıp başkalarına verilmek istenmesi ayrıca dinlerini özgürce yaşayamayacak olma düşüncesi göç etme düşüncesini tetikleyen unsurlar arasındadır (Açık, 2015).

Bir grup Karaçaylı özgürce yaşayamayacakları düşüncesiyle ve Birinci İstanbulcuların göçünün de etkisiyle göç etme isteklerini dile getirmeye başlamışlardır. Onların düşüncesine göre özgürce yaşayabilmenin tek yolu yer değişikliğidir. Çünkü zamanla baskıların daha da artacağını, huzurlarının bile kalmayacağını düşünürler. Uygulanan politikalar, eğitim, vergi, askerlik ve sosyal alanlara tesir etmeye başlamıştır. Zaman ilerledikçe halin daha da kötüye gideceği düşüncesi onları ürkütmektedir (Açık, 2015).

Tahmin edileceği üzere ana yurtta kalan herkes aynı fikirde olmamıştır. Anayurt terkedilmez düşüncesi de oldukça hakimdir. Bir süre sonra ortaklaşa bir karar alarak gitmek isteyenlerin kendi kültürlerini korumak şartıyla göç etmesine, anavatanda kalacak grubun ise vatani için savunmaya devam etmesine karar verilmiştir. Böylece göç etmek isten gruplar için izin almak amacıyla Karaçay'da ileri gelen kişilerden biri olan Osman Tuvgan Valide Sultan aracılığıyla Osmanlı Devleti Padişahı II. Abdülhamit'e telgraf göndermiştir (Açık, 2015).

Göç etme arzularını konuşmak için bir heyet İstanbul'a gelmiştir, yaşadıkları sıkıntıları özellikle din özgürlüklerinin kısıtlandığını ve özgürce Müslümanlık yaşama istekleri için Suriye'nin Şam şehrine yerleşmek istediklerini saray erkanına

bildirerek, geldiklerinde her türlü yardımın verileceği sözünü Deniz yolu aracılığıyla göç kararı alan Karaçaylılar isim ve sayıları belirleyerek Novorossiysk liman kentinden iki gemi kiralamıştır. İki günün ardından deniz yolu aracılığıyla İstanbul'a ulaşmışlardır (Bağcı, 2003).

Karaçayların yaşadıkları bölgenin jeopolitik konumu nedeniyle soğuk ve dağlık bir alan olmasından kaynaklı gitmek istedikleri Şam'ın iklim elverişi nedeniyle oraya adapte olamayacakları düşünülerek Anadolu'ya yerleşmeleri konuşularak Saray tarafından teklif edilmiştir. Bu teklif üstüne bir süre düşünen Karaçaylılar uygun görmüştür. Büyük bir çoğunluğun bu teklif doğrultusunda. Hareket etmesine rağmen yola çıktıkları hedef doğrultusunda Şam'a devam eden bir grupta vardır. Abdülhamit tarafından Konya iline yerleşmeleri istenmiştir. Konya'da han ve benzeri yerlere yerleştirilen Karaçaylılar, devletin onlar için hazırladığı hükümet evleri tamamlanana kadar, tüm masrafları karşılanmak suretiyle buralarda kalmışlardır (Bağcı, 2003).

2.7 Karaçay- Balkarların Anadolu'ya Yerleşme Süreçleri

O dönem Osmanlı Devleti'ne gelen Karaçaylı göçmenlerin sayısı ne yazık ki net olarak bilinmemektedir. Bu duruma neden olan sebep o zamanlarda Kafkasya'dan gelen toplulukların genel olarak 'Çerkes' ismiyle bilinmesi sebebiyle kayıt altına alınan belgelere Karaçaylı'ları da Çerkes olarak geçirmişlerdir (Bice, 1991).

Çalışmamızda önemli rol oynayan İkinci İstanbulcuların göçleri vesilesiyle tahmini sayının Anadolu'ya 750 aile civarı kişinin yerleşmiş oluşudur. 400 aileye yakın sayının Konya iline yerleştiği bilinmektedir (Açık, 2015).

Başhüyük'e iskân konusu tezimizin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Mülakatlarda tarih çalışmaları ile eşleştiğini gözlemledik. 4. Bölümde detayları ile açılacağını belirterek Abdülhamit tarafından yani Osmanlı Hükümeti tarafından Başhüyük'e hükümet evleri yaptırılarak özel olarak yerleştirilmişlerdir. Başhüyük Köyü Konya'da Sarayönü ilçesine bağlı günümüzde de yalnızca Karaçaylıların yaşadığı bir köydür. Tarih araştırmalarında II. Abdülhamit'in Karaçaylı gruplara iyi niyetle yaklaştığını ve onlar için hilal şeklinde bölgedeki ilk planlı köyü inşa ettiği görülmüştür (Karataş, 2015).

Sayısal verilere geri dönecek olursak 180 aile kadarı buradan başka yerlere gitmiştir. 350 kadarı ise Ankara'ya yerleşmiştir. Eskişehir Belikova-Belten Köyüne

bahsettiğimiz ailelerden 100 hane kadarının yerleştiği bilinmektedir. 50 kadarının ise Ankara Gölbaşı-Yağlı Pınar Köyüne yerleştiği bilinmektedir. Bir diğer 190 hane kadarınınsa yine Eskişehir'e bağlı Sivrihisar Yakapınar köyüne yerleştiği bilinmektedir. 1907'de de küçük bir göç olarak 70 hane kadarının Bursa'ya gelip adapte olamayarak İncehisar Doğlat köyüne yerleştiği bilinmektedir (Açık, 2015, s.203).

Özetle bu iki önemli göçle birlikte 1250'ye yakın hanenin Anadolu'ya göç ettiği düşünülmektedir. Ailelerin kalabalık olduğu bilinmektedir. Yukarıda verdiğimiz sayılar aile sayısıdır. Ortalama bir Karaçay ailesinin 7 kişiden oluştuğu bilinmekle hane hesabı yapıldığında aslında gelenlerin sayısının azımsanmayacak ölçüde olduğu açıktır (Açık, 2015).

Karataş (2014, s.534) İskân ettikleri yerleri şu şekilde ifade etmektedir:

‘Yazılıkaya (Eskişehir’in Han ilçesine Bağlı)
Emirler (Sivasın Yıldızeli İlçesine Bağlı)
Arpacı Karaçay (Tokat’ın Sulusaray İlçesine Bağlı)
Çilehane (Tokat’ın Reşadiye İlçesine Bağlı)
Çiftlikköy (Yalova’ya Bağlı)
Biley (Şam-Suriye çoğunlukla Malkarlılardan)
Boydan (Şam-Suriye çoğunlukla Malkarlılardan)’

Osmanlı Devleti’nin göçmenlere yaklaşımına değinecek olursak, anlaşıldığı üzere Karaçayların göç tipi zorunlu göçtür. Osmanlı devleti diğer Kafkas halklarından gelen göçmenlere de dediği gibi ‘muhacir’ ismini vermiştir. Ancak gelenler göçlerini ‘hicret’ şeklinde isimlendirmişlerdir. Osmanlı Devleti Kafkasya’dan gelen halklara iki boyutta bakmıştır. İlki, insani ikincisi ise İslamidir. Osmanlı Devleti hiçbir çıkar gözetmeksizin gelen Karaçaylara toprak, ev, hayvan gibi olanaklar vermiştir. Zaten yerlerinden edilmiş olan Karaçaylar bu sayede bu anlamda rahat etmişlerdir. Ve Osmanlı vatandaşı olarak görülmüşlerdir (Karataş, 2014).

Bugün de Karaçaylıların Anadolu’nun ve büyük şehirlerde yaşamlarına devam ettiği bilinmektedir. Türkiye devletinin bir parçası haline gelen Karaçaylıların çok sayıda kurduğu dernek vardır. Bu derneklerde kültürel faaliyetlerine devam ederek,

kimliklerini devam ettirmekte ve kültürel bir etkileşim alanı yaratmaktadırlar (Açık, 2015).

Bölüm 3

Göç ve Kimlik Ekseninde Karaçaylar

3.1 Göç

Göç olgusunun altında başta siyasi, ekonomik, toplumsal pek çok sebep yatmaktadır. Tarih boyunca çeşitli şekillerde karşımıza çıkan göç hareketleri insanların varoluşsal yapısı dolayısıyla hareketli olması ile ilişkilidir. İnsanlık tarihine bakıldığında insanların sürekli yer değişimi ile karşılaşırız.

İnsanların hareketiyle gerçekleşen göç olgusu bazı durumlarda zorunlu bazı durumlarda kişinin kendi isteği ile gerçekleşmiştir. Göçmenlerin terk ettikleri bölgeler üstünde olduğu gibi gittikleri yerler üstünde de etkileri vardır. Türkiye Devleti dışardan göç alan bir ülkedir. Aynı zamanda Türkiye toprakları Karaçaylar gibi savaş mağduru pek çok halka ev sahipliği yapmıştır.

Tarihsel sürece bakıldığında coğrafi ve dönemsel açıdan birbirinin devamı olan Osmanlı ve Türkiye Devletleri'nin sadece dışarıya göç veren değil, dışardan ve içerden göç alan devletler olduğu görülmektedir. Literatüre bakıldığında dışarıya verdiğimiz göçlerle ilgili yeteri düzeyde çalışmanın olduğuna rastlanmıştır (Erdoğan ve Kaya, 2015).

Dışardan aldığımız göçlerden biri olan Karaçay Göçleri ile ilgili az sayıda çalışmaya rastlamakla birlikte, çalışmanın devamında Karaçay Göçlerini farklı açılardan ele alan çalışmaları değerlendirerek çalışmanın devamında aidiyet ve kimlik tartışmaları yürütülmesi amaçlanmıştır.

3.2 Türkiye'nin Kafkas Topluluklarını Çeken Yönleri

Göç etmenin pek çok sebebi olduğu gibi göç kavramının kendi içerisinde pek çok tipi vardır. Göç olgusunu harekete geçiren güçler, yani bireylerin veya toplulukların bulunduğu yerden farklı bir yere giderek yaptığı değişikliğe sebep olan unsurlar tarih süresince değişiklik göstermiştir. Bu çalışmada çeşitli göçlere sebep olan bu nedenlerin tümünü açıklamak mümkün değildir. İnsanların anavatanlarını terk etme sebepleri değişkenlik göstermektedir.

Yaşanan tüm göçlerin sebepleri tarih boyunca değişiklik göstermiştir. Göçle birlikte gelen toplumun yaşadığı topluma etkileri olduğu gibi toplumunda gelen grup

üstünde etkileri vardır. Göç eden topluluklar, giyecekleri, yiyecekleri gibi pek çok unsurla birlikte yaşadıkları yere kendi kültürlerini de getirmektedirler. En önemlisi birbirinden farklı fizyolojik yapıları olan topluluklar göç olgusu sayesinde kaynaşmıştır. Göç eden grupların dilleri, dinleri, gelenekleri geldikleri toplumla etkileşime girmekte ve yeni bir kültür, kimlik, aidiyet tanımları ortaya çıkmaktadır (Erdoğan ve Kaya, 2015).

19.yy'da Batı ve Rus emperyalizminin etkisi Asya, Afrika ve Osmanlı'da yoğun bir biçimde hissedilmektedir. Böylece gerçekleşen ve gerçekleşecek göçlerin alt yapılarında milli ve dini değerler de yer almaktadır. Özellikle 19.yy'da Rusya'nın Kafkas halkları üzerinde yaptığı baskılar sonucu oluşan göçler bu duruma verebileceğimiz en somut örneklerdendir (Erdoğan ve Kaya, 2015). Çalışmamızın konusu Karaçay göçlerinin de milli ve dini boyutları vardır.

14.yy'dan 21.yy'a kadar yaşanan göçlerin geneline baktığımızda Türkiye'nin oldukça nitelikli bir göç serüveni olduğunu görmekteyiz. Türkiye'nin ve Osmanlı Devleti'nin de aynı şekilde göçmen çeken bir hali vardır. Tarihsel arka plana bakıldığında bu kadar çok göç alan bu iki devletin cazibe merkezi halinin altında yatan sebeplerden biri şüphesiz ki dışarıdan gelen toplumu kabul etmeleridir (Erdoğan ve Kaya, 2015).

Anadolu'ya yapılan göçlere örnek olan ve çalışmamızın konusu olan 1905 yılında yapılan Karaçay göçleri bu duruma örnek teşkil eder. Anadolu'nun çeşitli yerlerine yerleşen Karaçay toplulukları Osmanlı devleti ile kurdukları yakın ilişkilerden kaynaklanarak göç etme kararı almışlardır. Esas hedefleri dini özgür yaşama arzusundan kaynaklanan Şam'a gitme isteği olsa da büyük bir çoğunluğu hala Türkiye devletinde yaşamaktadır. Bu durum dini, sosyal, politik baskılar sebebiyle Anadolu topraklarına dışardan yerleşen gruplara o dönemlerde daha samimi bakıldığına işaret etmektedir. Yani 14. yy'dan 21.yy'a kadar benzer sebeplerle gelen halklara yönelik gösterilen bir kabul kültürü varlığı söz konusudur. Bu duruma büyük bir örnek teşkil eden Karaçay göçlerinin yaşadığı topluma etkileri ve kendi üzerlerinde toplumun etkisinden yola çıkılarak küçük bir hafıza çalışması yapıp kimlik ve aidiyet durumları üstüne bir tartışma yürütülecektir.

3.3 Çerkes Sözcüğünün Kullanımı ve Karaçaylar

Çerkes sözcüğünün kökeni ile ilgili araştırmacılar tarafından pek çok farklı görüşleri sürülmüştür. Bazılarına göre Çerkes sözcüğünün kökeni antik Yunancadan gelen Kuzey Batı Karadeniz kıyısındaki toplulukları gruplandırmak için kullanılan Kerket (Kercetai) değişerek günümüze gelmiş halidir (Avagyan, 2004; Besleney, 2014).

Diğer bir popüler görüş ise sözcüğün kökeninin antik yunanca değil, Tatarca olduğunu ileri sürer. 13. yy'dan itibaren Tatarlar Kırım'ı yurt edinmeye başlamıştır ve kuzey Kafkasya yaşayan 'Zihler' halklarına 'Jarkaz' ismi ile nitelendirmişlerdir. Bu kelime günümüze kadar Türkçeleşmiş ve Çerkes halini almıştır (Avagyan, 2004).

Bazı araştırmacılara göreyse kelimenin kökeni Tatarca ve Farsçadan gelmektedir (Erdoğan ve Kaya, 2015).

Günümüzde 'Çerkes' sözcüğünün kullanımı oldukça problematiktir. Bilinen topluluğun dışında benzer kültürde halklar da bu sözcüğü kullanmaktadır, Karaçay örneği gibi. Çerkes isminin kullanımı oldukça problematiktir. İsmi kapsayıcılığı değişkenlik göstermektedir. Kafkas Halkları neredeyse ayırt edilmeyen oldukça benzer bir kültüre sahiptir. Kıyafet, kültür, gelenek-görenek gibi özellikleri benzerdir. Sosyal hayat açısından da aynı şekilde olduğu bilinen Kafkas halklarında en çok bilinen isim Çerkes'tir. Bu yüzden Kafkas halklarına genel bir tabirle Çerkes ismi verilir. Kimlik odaklı adlandırmanın oldukça problemli oluşu hala devam etmektedir. Ağır Rus politikaları sebebiyle yaşanan göçlerle birlikte kelimenin kapsayıcılığı sınırlanmıştır. Günümüzde Rusya'da Çerkes tanımı Karaçay-Çerkes bölgesindeki Çerkesler için kullanılmaktadır (Topçu, 2006).

Eskiden Kafkasya'da yaşayan bütün Müslüman topluluklar Tatar olarak sınıflandırılmış. Dağıstanlılara ise Lezgi denilmiş. 13. ve 14. yy'da Çerkesya-Çerkesistan'da yaşayan tüm topluluklara 'Çerkes' denilmiştir. Abazlar ve Karaçaylar buraya yakın tarihlerden itibaren yerleşmeye başlamışken ileri yüzyıllarda Nogaylar'da bu bölgeye yerleşmişlerdir. Yani bu bölgede yaşayan insanlar 'Çerkes' olarak nitelendirilirken farklı gruplar burada değildi. Yani 18. ve 19. yy'da farklı gruplar olsa dahi kime 'Çerkes' denildiği aşıkardır. Literatürde Karaçay-Balkarlar, Nogaylar, Abazalar Çerkesler'den ayrılmaktadır (Erdoğan ve Kaya, 2015).

Ancak günümüzde 'Çerkes' sözcüğü Karaçaylar tarafından da kullanılmaktadır. Karaçay Kökenli rahmetli anneannemden Anadolu'da Karaçaylar

bilinmediği için sorana ‘Çerkes’im deyip geçiyorum’ derdi. Yani bu sözcük halk arasında eskiden orada yaşayan tüm halklar için çatı ismi görevinde kullanılabiliyor.

Ancak Literatürde Oset, Çeçen ve Dağıstanlılara ‘Çerkes’ denilmesi ile ilgili bilimsel hiçbir dayanak yoktur. Aynı bölgede yaşadıkları bilinen Karaçay-Balkarlar, Nogaylar ve Abazalar dahi Çerkeslerden ayrılmaktadır (Erdoğan ve Kaya, 2015).

Çerkes sözcüğünün Türkiye’de kullanım şekline odaklanacak olursak, zamanında göç edenlerin büyük bir çoğunluğu ‘Çerkes’ olduğu için ‘Çerkes’ sözcüğü ortak bir isim haline gelmiştir. Türkiye özelinde düşünecek olursak göçle Kafkasya’dan gelen pek çok halkın ‘Çerkes’ olması nedeniyle ‘Çerkes’ sözcüğü gelen tüm halklar için kullanılmıştır. Çerkeslerin büyük çoğunluğu kendi içlerinde ‘Adige’ olarak kendilerini tanımlamışlardır ancak bu ismi de benimsemişlerdir. Böylece pek çok grubunda bu ismi benimsemesi kolay olmuştur (Erdoğan ve Kaya, 2015).

Günümüz Türkiye’sinde bu ismi kullanırken dikkat etmemiz gerekmektedir çünkü ‘Çerkes’ ve ‘Adige’ aynı anlamı veremeyebilir. Türkiye’de yaşayan Kuzey Kafkasya kökenli halklar içinde Abazlar, Osetler, Çeçenler, Dağıstanlılar ve Karaçay Balkarlar’da vardır. Yani sadece ‘Çerkesler’. Kuzey Kafkas Halklarında Türk kökenli halk gruplandırılmasında yeren alan halklar ‘Çerkes’ sözcüğünün dışına atılmaktadır. Çeçen gibi farklı gruplarda da ‘Çerkes’ isminden uzaklaşma eğilimi mevcuttur ve benzer farklı örnekleri de vardır. Yani günümüzde Kuzey Kafkasya’da yaşamış halkların ‘Çerkes’ sözcüğü ile ilişkisi farklılık gösterebilmektedir (Erdoğan ve Kaya, 2015).

Kimlik tartışmasına kısa bir özet olarak, ‘Çerkes’ sözcüğünü kapsayan halklar, Türkiye’de karmaşık bir dinamiğe sahiptir. ‘Çerkes’ sözcüğü etnisiteye verilmiş bu nedenle Anadolu’ya göç eden tüm kuzey Kafkasyalıları ‘Çerkes’ denilmiştir. Kuzey Kafkasya’dan gelenlerin büyük ölçüde Anadolu’da olarak bilinmesi bu durumu açıklamaktadır. Ayrıca seyahatnamelerde karışıklıklar yaşanmıştır çünkü Seyyahların ayırt edemediği ve ‘Çerkes’ olarak kayıt altına aldığı Adige, Ubuh, Abaza gibi halklar olmuştur. Bu halklar ‘Çerkes’ olarak yazılmıştır. 1965 senesinde İsmail Berkok ‘Her Adige Çerkes’tir, her Çerkes Adige değildir’ söylemini söylemiştir (Avaygan, 2004, s.19). Bu ifadeden de ‘Çerkes’ sözcüğünün kullanımının karmaşık bir yapısı olduğu görülmektedir.

Günümüz Kafkas derneklerine bakıldığında bütünleştirici bir algı söz konudur. Düzce, Sakarya, gibi şehirlerde Abazalar kendilerini ‘Çerkes’ olarak görmemektedir. (Erdoğan ve Kaya, 2015).

Kısaca ‘Çerkes’ sözcüğünün kimleri kapsadığı konusu çelişkilidir. Abazlar, Karaçaylar, Balkarlar ve Ubıhlar hangi kimlik altında gruplandırılacağı konusu karmaşıktır. Abazya’daki Adige, Kabardey, ve Abazlar Çerkes olarak nitelendirildiği gibi bu tanımın dışında da kalabilmektedir (Sunata, 2020).

3.4 Karaçay-Balkarlar’ın Kimlik Edinmeleri

Türkiye’de yaşayan Karaçay-Balkarların kimliklenmeleri üstünde, Kafkas derneklerinin, Karaçay Dernekleri’nin, Karaçay kökenli araştırmacıların yayınlarının, facebook Karaçay gruplarının ve toplumsal etkileşimlerinin önemli bir rolü vardır. Çalışmamızı hazırlarken facebook üstünden pek çok köy derneği çatısı altında toplanan örgütlenmelerle karşılaşmıştır. Bu gruplara ülkenin farklı yerlerinde yaşayan hatta ülke dışında yaşayan Karaçaylı kişilerin üye oldukları gözlemlenmiştir. Bu gruplarda köken ve özleriyle ilgili pek çok paylaşım da yapılmaktadır, dolayısıyla kimlik edinmekte etkilerinin olduğu düşünülmüştür.

Karaçay Kökenli araştırmacıların yazılarından etkilenen halk arasında yaşayan pek çok Karaçaylı vardır. Gidilen derneklerdeki sohbetlerimiz sırasında, yayınlardan örnekle kimlik tanımlaması yapan bireylerle karşılaşmıştır. Köken araştırmaları kimlik üstünde etkili olmuştur.

Kimlik tanımlama şekilleri çeşitli olan Karaçaylılar, Kafkasya, Çerkes, Karaçay, Türk ve Müslüman tanımlarını bir arada kullanabilmekteledir. Bu durum kimlik tanımlamalarının genel olarak sınırlı değil geçişken birbirinden etkilenen bir yapısı olduğunu göstermektedir. Kimlik tanımlamaları karmaşık bir yapıda görünse de bu tanımlar, kimi zaman dışarıya karşı korumacı yaklaşımdan kimi zaman kökenden gelmektedir. Karaçaylılar’ın kimlik edinmelerine dışardan bir gözle yaklaştığımızda tanımlamalarının üstünde uyum amaçlı tanımlar yapıldığı ve tanımlamaların geçişken olduğunun altını çizmemiz gerekmektedir.

3.5 Çerkes İsminin Kullanımındaki Problemler

Kafkas Halkları gelenekleri, kültürleri, kılık kıyafetleri açısından oldukça benzerdir. En kalabalık ve bilinen grubun ise ‘Çerkesler’ olduğu bilinir. Ağırlaşan

Rus politikalarıyla birlikte yaşanan göçlerle Çerkes isminin kullanımında da değişiklikler oluşmuştur. Şu anda Kafkasya’da yalnızca Karaçay-Çerkes bölgesinde yaşayan Çerkesler için kullanılmaktadır (Topçu, 2006).

Türkiye özelinde düşünecek olursak, tarihsel arka planda da anlattığımız gibi, Kafkasya’dan Anadolu’ya yerleşen halkların çoğu kayıtlara Çerkes olarak geçmiştir. Özellikle Osmanlı Arşivlerine uzun yıllarca Çerkes olarak isimlendirilmişlerdir. Bunun bir sebebi daha önce belirttiğimiz gibi diğer halkların yeterince bilinmemesi ve en çok bilinen grubun Çerkesler olup herkesin Çerkes sayılmasıdır. Ancak günümüzde bu durum farklılaşmıştır. Özellikle 90’lı yıllardan sonra Kafkasya’nın daha çok bilinmesi sebebiyle, halkların tanınmasındaki karışıklık biraz iyileşmiştir.

Günümüzde sözcüğün kullanımı Karaçaylılar açısından da oldukça problemlidir. Çerkes kelimesini kullanan Karaçaylılar ismin kendilerini kapsamadığı noktalarda dışlanarak, ayrımcılığa maruz kaldıklarını hissetmektedirler. Çerkeslere göre Adige dilini konuşanlar Çerkes olabilir, Karaçaylılar belirli noktalarda Çerkes sayılmamaları sebebiyle dışlandıklarını hissetmektedirler.

Karaçaylılar tarafından ‘Çerkes’ kelimesinin kullanımı farklıdır. Kelimenin kökeni veya kimlere dendiği ile açıklamak çok mümkün değildir. Kafkasya’dan Anadolu’ya göç etmiş pek çok topluluk zaten kendini ‘Çerkes’ olarak tanımlamaktadır. Karaçay Halkıda bu topluluklardan birisidir. ‘Çerkes’ sözcüğünü coğrafi olarak kullanırlar. Sözcüğün kullanımı, etnik köken anlamında değil, o coğrafyaya aitliği gösterir. Karaçay-Balkarlılar bu ismi kullanmaktadır. Ancak bütün bir grubun ‘Çerkes’ sözcüğünü kullandığını ifade edemeyiz. Bu düşünceye karşı bireylerde vardır (Avagyan, 2004).

Günümüzde pek çok araştırmacıya göre Batı Kafkas Halkları Çerkes sayılıyor. Dil’in araştırmalardaki önemi tekrar karşımıza çıkıyor. Batı Kafkasya’da ‘Abazalar, Karaçaylılar, Balkarlılar ve Ubıhlar’ yaşamaktadır. Burada dil önemli bir rol oynuyor. Kabardeyler, Karaçay Balkarlılara göre daha doğuda yaşıyor ancak kullandıkları dil neticesinde Çerkes sayılıyorlar ve batı halklarından görülüyorlar. Karaçay-Balkarlıların konuştukları dil ise dildeki benzerlikten dolayı Türk halkı olarak görülüyorlar (Sunata, 2020).

Tarihsel arka planı hazırlarken de literatürde karşımıza çıkan pek çok makalede dil üstünden bir Türklük anlatısı geçmektedir. Ancak daha çok ‘Çerkeslerle’ komşuluk ilişkileri olmuştur. Türk halkları olan Nogay, Kumuk gibi halklarla uzak

kalmışlardır. Kimlikte ‘Çerkes’ sözcüğünün zaman zaman kullanılması, ‘Türk’ olarak kullanılması veya bu sözcüklerin kapsayıcılığı Karaçay milliyetçiliği ve Çerkes milliyetçiliği ile de açıklanabilir.

3.6 Tarihsel Sürecin Kimlik Üstündeki Etkisi: Sovyetler Birliği Örneği

Kimlik tanımlamalarının alt yapısını anlamamız için tarihsel arka planı da dahil etmemiz gerekmektedir, geçmişte Kafkasya’daki tarihsel süreç içerisinde yaşananların bugünün kimlik tanımlamaları üstünde etkisi vardır.

Karaçaylar II. Dünya Savaşı döneminde sürgüne gönderilmiştir. Bulundukları Kafkasya coğrafyasından, Rusların zorlaması ile sürgün gerçekleşmiştir. Sürgün sebeplerinden biri Nazi ile iş birliği yaptıkları gerekçedir. Sonrasında Karaçaylara ait topraklar dağıtılmıştır. Toprakların dağıtılma amacı bölgede varlıklarını yok etmektir. Sürgünle gönderilen Karaçayların kökenlerinin Türk Tatarları olabileceğinden söz edilmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında, Karaçayların Türk kimliği belirginleşmiştir (Çapraz, 2019).

Sovyetler Birliği’nin etkileri Kafkas halklarının kimlikleri üstünde görülmektedir. Stalin döneminde, Kafkas halklarına bazı ayrıcalıklar tanımıştır. Bu ayrıcalıklar sayesinde sürgün gibi politikalara rağmen, halkların kimliklerini unutmayacağı şekilde adımlar atılmıştır. Etnik kökenlerinin pasaportlarında yer alması, bayrak, dil gibi materyaller kimliklerin unutulmamasına katkı sağlamıştır. Ancak bunların kullanılması Sovyetlerin uyguladığı baskıyı hafife indirmemektedir. Nüfus olarak kalabalık olduğu bilinen Müslüman, Türk, Kafkasya kimlikleri üstünde o zamanki ağır politikalarını uygulamıştır (Aktürk, 2015).

Sovyetler ‘in müdahale ettiği durumlardan biri din olgusu üzerinedir. Özellikle Kafkas halklarının Müslümanlaşmasıyla ağır politikalar uygulanmıştır. Toplumun varlıklı kesimleri hedef alınmış, dini öğreten kişiler ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca o dönem araştırmacılarına da çeşitli baskılar uygulanmış ve Kafkasya’nın yerli halkları ile ilgili yapılan çalışmalar Rus devleti baskısıyla yönlendirilmiştir (Cheterian, 2017).

Özetle, Sovyetler Birliği Kafkas halklarına uyguladığı ağır politikalarla bilinir. Bu politikalar sonucu Kafkas halklarının özgürlükleri kısıtlanmış, sosyal hayatları etkilenmiştir. Türk, Müslüman, Kafkasya kimliğine ait halklar bu baskılardan etkilenmiştir. Bu politikalar giderek artırmıştır. Ancak amaç etnik kökenleri unutturup, yok etmek olmamıştır. Edebiyat, halkların bayrakları, marş gibi

sembolleri, müzecilik desteklenmiştir. Desteklenen bu alanlar neticesinde kimliğin şekillenmesi üstünde rol almıştır (Dencausse, 2020).

3.7 Soydaş Göçmenlik Karaçay Örneği

Bu bölümde 1905 göçleri ile Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yerleşen Karaçayların Osmanlı ve Türkiye Devletleri tarafından Türk soylu ve Müslüman görülen Karaçayların tarihsel arka plana da atıfta bulunarak, iskanlarında 'Türk soylu' olmanın etkilerini tartışmaya açacağız.

Karaçayların Türk soylu veya Türk kökenli olarak nitelendirilmesi göçmenleri kategorize eden bir söylemdir. Literatüre bakıldığında Kıpçak kökenli dil konuşmaları sebebi ile kesin bir kanıt bulunmaksızın Türk sayılmış bir halk olduğunu gördük. Bu durumu üç aşamada tartışmaya açabiliriz. 1.si Osmanlı Devleti, gelen göçmenlere soy bağlamında bir makbüllük hiyerarşisi gözetiyor. 2.si, bu durum stabil kalmayarak, iç ve dış Türkler olarak ikiye ayrılıyor ve göçmenlere olan tutum iç ve dış politikaya göre şekilleniyor. Sonuncusu ise 1990'lara gelindiğinde Türkiye Devleti yeni politikaları ile soydaş göçmenlerin ayrıcalıkları tarihsel süreçle karşılaştırıldığında zayıfladığı ortaya çıkıyor (Danış ve Parla, 2009).

Göç ve İskân politikaları devlet sınırlarının kimlere açık olduğunun belirleyicisi olduğu gibi göçmenlerin milli bünyenin içerisine dahil olup olmayışında da etkilidir. Göç ve İskân politikaları 'göçmen grupların makbüllük hiyerarşisini' analiz etmemize referans olmuştur (Danış ve Parla, 2009).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk yıllarında göç ve iskân politikaları belirlenmiştir. Bu politikalar savaşlar sebebiyle azalan nüfusu güçlendirme doğrultusunda geliştirilmiştir. Temel amaç milli bünyeyi korumak, güçlendirmek, homojenleştirmektir. Öne çıkan bir diğer unsur ise nüfusu millileştirmektir. Bu millileştirme anlayışı Müslüman ve Türk temelinde kuvvetlenmiştir. Müslüman ve Türk olmayan grupların dışlandığı gözlemlenmiştir. Bu durumun sebebi ise nüfusun azalması sebebiyle ortaya çıkan kaygıdır. Müslüman ve Türk olmayan gruplar 'hazmı kolay' görülmüştür. Bu dışlama ve içine alma politikaları birbiri ile ilişkilidir. Karaçay örneğine tekrar değinmek gerekirse, Karaçaylar daha önce de bahsettiğim gibi Kıpçak Türkçesi konuşmaları sebebi ile Türk görülen bir halktır ve Müslüman bir topluluktur. Dil ve inanışlarından ötürü kolay kabul görmüş ve makbul vatandaşlık kavramına uygun bir grup olmuştur. Ancak tüm azınlık gruplar gibi

nadiren de olsa madun gruba girme olasılıkları vardır. Bu konuyu daha detaylı açıklamak gerekirse, 1905 yıllarında Anadolu'ya yerleşen Karaçaylar eğitim, askerlik gibi milli eğitimlerden geçmiş bireylerdir. Dil ve dini kimlikleri sebebiyle makbul vatandaş statüsüne devletin de onlar için oluşturduğu iskân politikalarından da anlayacağımız üzere, kolay asimile olmuş ve zaman içerisinde Türkleşmiş bir halktır. Kafkas derneklerinde ve köylerde görüştüğüm insanlarla aramda geçen diyaloglarda şahit olduğum durum ise pek çoğunun dışlanma kayısı taşıdığı yönündedir. Şöyle ki, genel olarak kendilerini Türk olarak tanımlayan Karaçaylar, içeri de kimliklerini Karaçay olarak tanımlarken, yabancılarla iletişime geçtiklerinde Türk kimliklerini öne çıkarmaktadır. Türkiye Devleti içerisinde yasal olarak eşit haklara sahip olunsu da Türk, Kürt, Çerkes, Laz olmak gibi kimlikleri taşımak farklı anlamlar ifade etmektedir. Bu çalışmada Türk kimliğinin üstün görüldüğü kabul edilerek, kimliklerin halk arasında kategorize edildiğine tanıklık edilmiştir. Başka bir örnekle açıklamak gerekirse, dernek ortamında denk geldiğim bir sohbetle Karaçaylı bir kişi, 'bölücü Kürtler' gibi görülme kaygısı taşıdığını açık bir şekilde ifade etmiş ve Türk olduğunun altını çizmiştir. Ancak sohbetin devamında fark ettiğim önemli bir nokta, denk geldiğim pek çok insan da gördüğüm Kürt bir bireyle sohbet esnasında daha özgür kimlik açıklamaları yapan Karaçaylar, Karaçay kimliklerini ön plana çıkarırken, Türk biriyle iletişime geçerken farklı söylemler geliştirerek, Türk kimliğini öne çıkarmaktadır, bu durumun altında yatan temel sebep dışlanma kaygısıdır (Danış ve Parla, 2009).

Özetle hem Müslüman hem Kıpçak Türkçesi konuşmaları sebebi ile Türk görülen Karaçayların 'soydaş' addedilmelerinden dolayı makbul vatandaş olarak görülmeleri, diğer göçmen gruplarla bir hiyerarşi sıralamasına girmedikleri anlamına gelmemektedir. En üst kimliğin Müslüman-Türkler olduğu bilinen Türkiye toplumunda Karaçaylar en üst kimliğin altında Kürt, Ermeni gibi kimliklerin üstlerinde yer alır diyebiliriz. Ancak ulus devlet anlayışının dayattığı Türkleştirme politikaları ile yarı asimile olan insanların pek çoğu bu durumun bilincinde olduğu için dışarıya ve içeriye karşı farklı kimlik tanımlamaları kullandığı görülmüştür.

Anadolu'da yaşayan Karaçaylı bireyleri yarı asimile olarak nitelendirmemin sebebi ise, görüştüğüm kişilerden Türk kimliğini reddeden ve Karaçay kimliği ile ön planda olup, tarihsel arka planını bilen kişilerle tanışmamdır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ulus devlet anlayışına göre inşa edilen Türklük anlayışına göre asimile

edilmeye çalışılmış Karaçaylar, dışarıdan Türk görünmedikleri takdirde zan altında kalabilmektedirler. Bu durumun en büyük örneği ‘bölücü Kürtler’ gibi görülme kaygısı hikayesidir. Benzer bir sohbete Ankara’da bir Kafkas Derneğinde de denk gelinmiştir. Dernekler aracılığı ile politik kimlikler edinen bireylerden ‘dışarıda kimliklerden bahsettiğimizde ve Türk olmadığımızı ileri sürdüğümüzde, Karaçay’ı bile bilmeyen insanlar tarafından, yahu Çerkesler bizdendir, şimdi yeni türedi Kürtler gibi değişik konuşanlarda var’ gibi yerli halkla girdikleri diyaloglar tarafıma aktarılmıştır.

Erken Cumhuriyet döneminin Anadolu’da homojen bir ulus yaratma isteği günümüze bakıldığında büyük ölçüde gerçekleşmiştir. Anadolu’da ziyaret ettiğim Karaçay köylerine komşu köylerinde de göçmen Müslüman köylerin mevcudiyeti ile karşılaşmıştır. Anadolu profiline bakıldığında büyük ölçüde Türk ve Müslüman toplulukların yerleştiğini ve Türkleştiği görülmüştür. Karaçayların ‘Türk Soylu’ olarak görülmeleri makbul vatandaş sayılmalarının kabul sürecinde önemli rol oynamış ve bu durum izlerini sosyal hayatlarında içeriye ve dışarıya dönük kimlik tanımlamaları sırasında izlerini göstermektedir (Danış ve Parla, 2009).

3.8 Eğitim

II. Mahmut döneminde ilk okul eğitimi zorunlu hale getirilmek istenmiş ancak hayata geçirilememiştir. 1869 yılında Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile yaygınlaşmaya başlamıştır. Kanuni Esasi’nin 114. Maddesindeki “Osmanlı efradının kaffesince tahsil-i maarifin birinci mertebesi mecburi” olması kararına göre ilk öğretimin çocuğun toplumsallaşma süreci içerisinde önemli rol oynar (Üstünel, 2016, s.34-38).

1908 yılı sonrası eğitim müfredatlarında değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler o günün çocuklarının geleceğin vatandaşları olacağı düşüncesi ile ‘milli eğitim’ anlayışı ile ilerlemiştir. Bu anlayışla Cumhuriyet döneminin tamamında ilk ve orta öğretime ‘Yurttaşlık’ dersleri verilmiştir. Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye ve İktisadiye adı ile verilen bu dersler II. Meşrutiyet’in ilanı sonrasında verilmeye başlanmıştır. Ancak kaynaklara bakıldığında ders kitabı yetersizliği ile her öğretmenin bu kitabı kullanmadığı sonucuna varılmıştır. İlerleyen zamanlarda bu dersler haftalara ayrılarak düzenli bir şekilde verilmiştir (Üstünel, 2016, s.34-38).

Eğitim sisteminin bu denli değişmesindeki temel sebep, siyasal aidiyet ve ülkesine sadık vatandaş yetiştirme arzusudur. Meşrutiyet pedagogları da 19. yy'ın ilk yarısından sonra, Almanya, İsviçre ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerden örnek alarak, vatandaşlık üretiminde bu eğitim modelinin önemini vurgulamıştır. Özetle III. Cumhuriyet dönemi boyunca 'yurttaşlık bilgisi', 'coğrafya' ve 'tarih derslerinin verilmesinin amacı ulusal bir kimlik inşa etmek ve yurtsever vatandaş profili yaratmaktır. II. Meşrutiyet Dönemi ders kitaplarına bakıldığında benzer bir anlayışla Osmanlı milliyetçiliğinin aşılandığı çeşitli ders kitaplarında görülmektedir (Üstünel, 2016, s.34-38).

1913 tarihli 101 maddelik Tedrisat-ı iptida-iye Kanun-ı Muvakkatı, 1961 ilköğretim Eğitim ve Öğretim Yasası'na kadar geçerlilikte kalarak, 'eğitimde eşitlik' ilkesine destek olurken, verilen dersler devletin vatandaşları üstündeki asimilasyon projeleri üstünde önemli rol oynamıştır. Bu eğitimler genellikle 7-13 az da olsa 7-16 yaş arası çocukları kapsayarak, milli duyguları yüksek, vatanperver bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. 1915 yılına gelindiğinde de benzer derslerin verildiği görülmektedir. Azınlık okullarında da Türkçe ve tarih dersleri işlenmektedir ve yine milli eğitim anlayışı hakimdir. Özetle geçmişten günümüze eğitimdeki bu değişikliklerin ve sürekliliğin temel sebebi, Türklük inşasını üretmek, çocuk yaşta milli bilinç yüklemek ve Türklük anlayışını aşılamaştır (Üstünel, 2016, s.34-38).

3.9 Kamusal Alan Vatandaşlık İlişkisi

'Hürriyetin İlanı' ile 19038 yılında devletin ihtiyaçlarına yönelik yeni bir kamusal ve siyasal alan ihtiyacı doğmuştur. Bu dönemde Kanun-i Esasi çerçevesinde hak ve özgürlükler biçimsel çerçevede de olsa garanti altına alındığı, seçme ve seçilme hakkının uygulandığı, 1909 Cemiyetler Kanunu ile dernekler, kulüpler ve siyasi partiler projeleri ile yükselişe geçmiştir. Tüm bunlar vatandaşlık kavramının üstünde etkili olmuş, 'vatandaş' a yeni bir meydan çıkmıştır. Eğitim konusuna gelince ise bu dönemdeki eğitim kitaplarında Kanun-i Esasinin kutsallaştırıldığı gözlemlenmektedir. Kanun-i Esasi ile eski düzenden çıkılarak uygarlığa geçiş sağlandığı, şu anki düzende kurallara uyum sağlayarak yaşamının medeniyeti getireceği aşılarmıştır. İlk ve orta okullarda verilen Malumatı Medeniye ders kitaplarında siyaset vatandaşın eylem alanı olarak verilirken, seküler devlet anlayışı aşılarmaktadır. II. Meşrutiyet dönemi ulus devlet anlayışının temellerinin güçlü bir

şekilde atıldığı dönem olarak değerlendirilebilir. Bu dönemde vatandaşın hak ve özgürlükleri gibi kavramlar konuşulurken, vatandaşın askerlik, vergi vermek, devlete itaat gibi zorunlu görevlerde belirtilmiştir. Burada amaç, devlete sadık milliyetçi bir ulus inşa etmektir. Malumat-i Medeniye gibi derslerin eğitimde verilmesi ise çocukların geleceği şekillendirecek vatandaşlar olarak görülmesi ve gelecekte ulus devlet anlayışını benimsemiş bireylere dönüşmesini planlamaktır. Ek olarak eşitlik ilkesi ile birlikte eğer çalışırsan devlete yararlı ve iyi konumda çalışan biri olabilirsin mesajı verilmektedir. Özetle II. Meşrutiyetin inşa ettiği kamusal alan milli bir alandır. Burada çalışan profili de tekrar çizilmektedir. Dürüstlük, çalışkanlık gibi ilkelerin altı çizilirken, vatandaşın asli görevinin devleti için çalışmak olduğu gerçekliği yoğun bir şekilde aşılarmaya çalışılmıştır (Üstünel, 2009, s.55-73).

Hak ve özgürlükler üç çerçevede okunabilir, Kanun-i Esasi ile hak ve özgürlükler tanımlanırken medeniyet, ahlak ve hürriyet çerçevesinde tanımlanmıştır. Ahlaklı ve özgür ve vatana bağlı birey profilini her alanda hayata geçirmek amaçlanmıştır. Böylece sıradan bir vatandaşın kamusal alandaki sınırlı özgürlükleri belirlenmiş ve bireyler ulus devlet anlayışına göre şekillendirilmiştir. Din konusundan da kısaca bahsetmek gerekirse devlet bu yenilikleri yaparken dinin yani Müslümanlığın bu yeni modele uygun olduğunun altını çizmiş ve devletin benimsediği dinin İslam olduğunu vurgulamış ancak yine devletin kabul ettiği tüm dinlerin özgürce yaşanacağını belirtmiştir. Ancak dinin tamamen özel alanda yaşanması gerekliliği de vurgulanmış ve seküler bir hayat çizilmiştir. Kamusal alan kavramı ise gerçek anlamının dışında kalarak siyasete katılımı temsil eden ve devletin belirlediği sınırlar çerçevesinde vatandaşın katılımıyla gerçekleşen alan olarak kalmıştır. Günümüzde de Antik Yunandan gelen anlamı ile kamusal alan yaşanmadığı gibi o dönemde de yaşanmamıştır. Ders kitaplarında kamusal alanlar resimli bir şekilde tasvir edilerek belirli kurallar çerçevesinde hareket edebileceği alanlar olarak verilmiştir. II. Meşrutiyet döneminde kamu görevlilerinden çocuklara, kadınlardan erkeklere herkese belirli bir ahlak aşılarmaya çalışılmıştır. Seküler hayata geçilerek, Türk ahlakına sahip modern vatandaş profili oluşturulmuştur (Üstünel, 2009, s.55-73).

3.10 Topluluk Vatandaş Anlayışı ve Aidiyet Kavramının Vatandaş ile İlişkisi

II. Meşrutiyet döneminin üstünde durduğu en önemli kavram vatandaşlıktır. Modern ve seküler hayata geçişle vatandaşlık kavramının altı yeniden doldurulmuştur. Burada dikkat çeken husus vatandaş kavramı birey olarak ele alınmamış, topluluk olarak ele alınmıştır. Vatandaş tanımı kitaplarda defalarca yapılmıştır bu tanımlamalar üstünden vatandaş icat edilmeye çalışılmıştır. Devletin eğitim kitaplarında vatandaş, ‘millettaş’, ‘tebaa’ ve ‘hemşerilik’ kavramları ile ilişkilendirilmiştir. Devletin oluşturduğu vatandaş olma kavramı bir ailenin üyesi, toplumun bir parçası olma durumu üstünden gider, vatandaşa bireysel özellikler affetmez, bütünün bir parçası olarak tanımlar. Ortak geçmiş, ortak gelecek, aile gibi olgular üstünden ‘makbul vatandaş’ profili yaratılmış ve aşılanmıştır. Modernleşme projesinin araçlarından biri vatandaş olmuştur (Üstünel, 2019, s.73-97).

Özetle, malumat-i medeniye kitaplarında kurgulanan vatandaş anlayışı ahlak üzerinden inşa edilmiştir. Bu anlayışa göre vatandaş uygar olmalıdır, uygar olurken ahlaklı olmalıdır ve tüm bunları yaparken toplumun bir parçası olduğunu benimsemeli ve devlete ait hissetmeli, vatanına milletine hayırlı olmalıdır. II. Meşrutiyet dönemi ile milliyetçi modern vatandaşlık anlayışı güçlü bir şekilde yükselmiştir. Aldığımız mülakatlardan da vardığımız sonuç bu vatandaşlık anlayışının büyük ölçüde Karaçaylar için etkili olduğudur. Özellikle askere giden erkekler de biz bu millet, vatan için savaştık, Çanakkale’de çok şehit verdik bu vatan bizim sözleri, askerlik gibi milli eğitimin ve verilen mücadelenin aidiyet duyguları üzerinde önemli bir rol oynadığı fark edilmiştir (Üstünel, 2019, s.73-97).

Bu dönemde ‘makbul vatandaş’ olmanın tanımları yapılmıştır. Vergi vermek, askere gitmek, vatana bağlı olmak, ahlaklı ve modern olmanın yanı sıra, görgü kurallarına kadar ders kitaplarına yer verilmiştir. Tüm bunlara ek olarak II. Meşrutiyetin özellikle belirttiği kamusal sorumluluk çalışmaktır. Yine mülakatlarda denk geldiğimiz konuşmalardan bir örnekle, katılımcılarımızdan bazıları bu ülke için yıllarca çalıştığını, vergi ödediğini, hayırlı bir vatandaş olmak için çabaladığını vurgulamıştır. Ulus devlet anlayışının ‘makbul vatandaş’ kavramını ürettiğini ve günümüzde de bu anlayışın başarılı bir şekilde yürüdüğünü görmekteyiz. Pek çok katılımcının sadece Karaçay’ım demekten çekindiğini, Karaçay kimliği olan bana ve sosyal bir ortamda yabancılarla konuşurken ‘makbul vatandaşlık’ kavramının dışında

kalma korkusu ile Türk kimliğinin öne çıkarıldığı görülmüştür (Üstünel, 2019, s.73-97).

Devlet vatandaşlık anlayışının inşasını yaparken devlet, millet ve vatanla ilişkilendiren tanımlamalar yapmıştır. Bu kavramlar devlet ile vatandaş arasında hukuksal bir ilişki kurmaktadır. Yani devlet ile birey arasında hukuksal ve siyasal ilişkiler bütünü kurularak, devlete ait vatandaş üretimi hedeflenmiştir. II. Meşrutiyet döneminde aidiyet kavramının yükselmesinin sebebi, yaşanan savaşlar neticesinde zayıflayan, toprak ve can kaybeden ülkenin güçlenmesinin yolunun vatanına bağlı vatandaşlardan geçtiği düşüncesidir. Tüm bu sebeplerden dolayı Batı’da artan ulusçuluk anlayışı örnek alınmış ve hayata geçmiştir (Üstünel, 2019, s.73-97).

3.11 Ulus Anlayışı

1930 yılı itibarıyla Kemalist anlayışla birlikte Türk Tarih Tezi ders kitaplarına girmiştir. Bu değişim beraberinde anayasada söz edilen bürokratik milliyetçiliğin sözleşmecî ulus söylemi ve Kemalist tarih anlayışının tezat düşen yanları daha da görünür hale gelmiştir. Bu sorun o dönemdeki bütün ‘Yurt Bilgisi’ kitaplarına yansımıştır. Bu durumu açıklamak gerekirse 1924 anayasasına göre Türkiye’de yaşayan bireyler din dil ve ırk gözetmeksizin Türk sayılmaktadır. Fakat kitaplarda dil birliği, din birliği, amaç, his ve toprak birliği gibi konular işlenmektedir. Devamında Afet İnanla birlikte, ulus tanımı yapılırken Türklerin kökenine inilerek organik ulus anlayışına yönelik tanımlamalar yapılmıştır. Buradaki önemli nokta Türklük tarihi anlatılırken Türk yurdunun eskiden çok daha büyük olduğu, Türklerin neredeyse yaşamadığı yer kalmadığı gibi açıklamalarla, Türklük tarihi Asya, Avrupa ve Afrika olmak üzere tüm dünyaya mal edilmiştir. Bu durumdan çıkaracağımız varsayım, Türklüğü benimsettirme temelleri atılırken, neredeyse herkesi Türk sayan bir tarihçe çizerek, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde yaşayan göçmenler bu anlatılarla kolayca asimile edilmeye çalışılmıştır (Üstünel, 2009, s.222-229).

Günümüzde hala Türk olduklarının kanıtı olmayan Karaçay-Balkarlar, Kıpçak dili mensubu olmaları sebebi ile Türk halkı olarak sayılabilmektedir. Tanıştığımız kişiler tarafınca da hiçbir kanıt olmadığı çoğunlukla bilindiği halde ‘Gerçek Türk’ ifadesi kullanılarak hem kimlikler arası bir hiyerarşinin varlığı kendini belli etmiş hem de Ulus Devlet anlayışının Türk kimliğinin yaygınlaşması üzerindeki etkileri Anadolu’da yaşayan Karaçaylar özelinde de çoğunlukla görülmüştür. Önemli bir

nokta ise 1905 göçü sonrası Anadolu’da kalmayı uygun görmeyen bir grup Karaçay Şam’a yerleşmiştir ve Suriye Savaşı sonrası, dernekler aracılığı ile Suriye’deki Karaçaylar ile Anadolu’daki Karaçaylar arasında bir iletişim söz konusu olmuştur. Yine derneklerde gelişen sohbetler esnasında Suriye’deki Karaçayların zamanında Abdülhamid’in izni ile ilk duraklarının Anadolu olduğu ve asıl amaçları Dini özgür yaşayabilme arzusu ile Şam’a devam ettikleri ve Osmanlı pasaportlarını sakladıkları bilgisine ulaşılmıştır. Suriye’deki Karaçaylarla görüşen kişilere kimliklerini Türk olarak tanımlıyorlar mı sorusunu yönelttiğimizde Karaçay kültüründen aynı bizim gibi hiç çıkmamışlar fakat Karaçay ve Arap kökenliyiz diyorlar cevabı alınmıştır. Birebir Suriye’deki Karaçaylarla iletişime geçemesek de ettiğimiz sohbetlerden ulus devlet anlayışının kimlik üstündeki etkileri açık bir şekilde görülmüştür (Üstünel, 2009, s.222-229).

Yine Afet İnan’ın çizdiği geniş Türk coğrafyası Kafkasya’yı da kapsamaktadır. Son olarak bu çalışmada Kemalist rejim ve vatandaş kavramları ile ilgili tanımlamalardaki çelişkinin kimlikler arasında hiyerarşiyi tetiklediği düşünülmüştür. Bir tarafta Türkiye’de yaşayan ve Türk hissedenden herkes Türk sayılırken, bir taraftan Türk Tarih Tezi ile birlikte, kafatası konuşulması, ortak dil ve din üstünden bir vatandaşlık bağı konuşulması gibi örnekler birbiri ile çelişmektedir. Ari Türk tanımı yapılmak gerekirse, Türk, Müslümanlar daha üst bir kimlik çizmektedir. Sosyal ve kamusal alanlarda ayrımcılığa maruz kalma endişesinin tüm azınlık gruplarda olabileceği gibi aile içerisinde ve dışarıda farklı kimlik tanımlamaları yapan Karaçaylar üzerinde de etkili olduğu düşünülmüştür (Üstünel, 2009, s.222-229).

Afet İnanın Türk topluluğunun ulusal kimliği ve vatandaşlık kavramı üzerindeki demeçleri etnik kimlikler açısından önem taşımaktadır. Afet İnan’a göre, “biz” kelimesini dolduran dil, ırk ve menşee birliği gibi kavramlarla altı doldurulan Türk topluluklarıdır. Eski geniş Türk topraklarından devamlı söz ederek, kaybedilen topraklara hasreti işler (Üstünel, 2009, s.222-229).

Fakat, sözlerinde çelişkili bir biçimde “kendilerine Kürt, Çerkes, Laz ve Boşnak fikri propagandası yapılmış vatandaş ve millettaşlarımız” da bulunur. Burada bu gruplara propagandistlik bir unsur olarak tanımlamaktadır. Özellikle belirtmeliyiz ki, “vatandaş” ve “millettaşlarımız” kavramları vatandaşı kategorize edip hiyerarşik bir sıralamaya sokmaktadır (Üstünel, 2009, s.222-229).

Türkiye Devleti Cumhuriyeti sınırları içerisinde en yüce kimliğin Türk kimliği sayıldığı gerçeği ile, Afet İnan'ın, “Kürtlük”, ‘Çerkeslik’ ve benzeri isimlendirmelerin istibdat döneminin bir ürünü olduğunu ve düşmanın yön vermesi ile oluştuğunu dile getirmesi, bu kimlikleri yok saymakta ve ötekileştirmektedir. Fakat çalışmalarının devamında Kürt, Çerkes, Laz ve Boşnak halklarına mensup vatandaşları da ulus olarak konumlandırır ve yine ortak tarih, ahlak ve hukuk temelinde yurttaş topluluğunun üyeleri içerisine alır (Üstünel, 2009, s.222-229).

Bölüm 4

Yöntem

4.1 Araştırma Yöntemi

Bu tez çalışması Kartopu örneklem metodu kullanılarak tasarlanmıştır. Yarı yapılandırılmış açık uçlu mülakat soruları kullanılarak toplam 10 katılımcı ile görüşülmüştür. Bu katılımcılar, Eskişehir, Ankara ve Konya'daki Karaçay ve Kafkas dernekleri aracılığı ile, tarihsel arka planı anlatabilecek kişilerin dernekler tarafından yönlendirilmesi ile iletişime geçilmiştir. Görüşülen hiçbir katılımcı birincil tanıdık değildir. Dernekleri seçtiği daha öncesinde hiç tanışılmayan kişiler ile gerçekleşmiştir. Görüşüle kişilerin çoğunluğunun yani 7 kişinin kadın olmasının sebebi araştırmacı tarafından kadınların erkeklere göre daha az milli eğitimden geçmesi sebebiyle kimlik ve aidiyet tanımlamalarında daha objektif cevaplar vereceği düşüncesi ile kararlaştırılmıştır. Diğer orta yaş üstü 3 erkek katılımcı ile görüşülmesi ile kadın erkek arasında bir kıyaslama yapabilmektir. Katılımcıların genel profilini en üst kuşak kadın ve erkekler ve genç kadınlar oluşturmaktadır. Bu durum kuşaklar arası aidiyet ve kimlik tanımları üstüne konuşabilmek için özellikle belirlenmiştir. Genç kuşaktan görüşülen kişiler yine Kafkas ve Karaçay dernekleri başkanlarının ve dernek üyelerinin kültürü, hikâyeyi aktarabilecek, Karaçaylarda aidiyet hakkında konuşabilecek kişilerin tarafıma yönlendirilmesi ile gerçekleşmiştir.

4.2 Katılımcı Profili

Bu bölümde mülakat aldığımız kişilerin detaylı profillerini anlatılacaktır. 68, 76 ve 50 yaşında köy hayatı ile ilişkisi kesilmemiş 3 erkek ile görüşülmüştür. Bu kişilerden 76 ve 68 yaşında olan iki kişi hala Karaçay köylerinde yaşam sürmekte ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde eğitim almış, askerliğini tamamlamış çalışmış kişilerdir. Görüşülen üç kişiden ikisi Konya ilinde yaşayan, Başhüyük köyünde ikameti devam eden kişilerdir. Diğer bir kişi ise Yalova Çiftlikköy'de çoğunlukla Karaçayların yaşadığı bir bölgede ikamet etmektedir. Aynı zamanda bu kişilerin yaşadıkları şehirlerdeki Karaçay derneklerinde üyelikleri vardır ve aktif bir şekilde dernek ile ilgili kişilerdir. Görüşülen kişilerden kadın profillerine değinmek gerekirse, 90, 80, 75, 49 yaşındaki kadınlarla hafıza çalışması niteliğinde mülakatlar

gerçekleşmiştir. Bir üst nesillerinin hikayesini tarafıma aktarmışlardır. Görüşmelerdeki kadın katılımcıların profili üst kuşak ve yeni nesil sayılabilecek genç profillerdir. Bahsettiğim üst kuşak profilin kendi köyleri ile ilişkisi kesilmemiştir. Katılımcılar arasında emekli olup köyüne yerleşen aileler olduğu gibi iş hayatına katılmamış ve köyünde yaşam sürmeye devam eden kadın da vardır. Görüştüğümüz genç kişiler 37, 27, 33, yaşlarındadır. Aralarında sadece bir kişinin köyü ile ilişkisi kalmamış ve dernekler aracılığı ile politik bir kimlik edinmiştir. Diğerlerinin özellikle yaz tatillerinde köylerine gidip gelme durumları olduğu için, Karaçay kültürüne hâkim kişilerdir.

Katılımcıların yaş ve cinsiyete göre ayrılmasının üç ana sebebi vardır. Birinci sebep cinsiyetler arasında aidiyet ve kimlik tanımlamaları arasında kıyaslama yapabilmek, ikinci sebep üst nesille hafıza çalışması gerçekleştirerek, tarihsel arka planla kıyaslayabilmek ve son olarak genç kuşaktan kişilerle görüşerek hikâyeyi ne kadar bildikleri ve yine kimlik ve aidiyet açıklamaları üstünden nesiller arası asimile durumlarını yorumlayabilmektir.

Ek olarak görüşmeler 2022 yılı şubat ayı itibariyle başlayıp yaklaşık 6 ay sürmüştür. Bu sürenin uzun olma sebebi, kış aylarında gittiğimiz köylerde insan sayısının az olması sebebiyle birkaç kez gidilmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca süre içerisinde iş durumu sebebiyle farklı şehirlere taşınan katılımcılar da olmuştur. Aşağıda katılımcıların detaylı profillerini görmek için tabloyu inceleyebilirsiniz.

Tablo 1

Katılımcıların Detaylı Profilleri

Katılımcılar	Yaş	Yaşadığı Yer
1. Erkek	76	Konya / Başhüyük
2. Kadın	75	Konya / Başhüyük
3. Erkek	68	Konya / Başhüyük
4. Kadın	33	Ankara
5. Kadın	27	İstanbul
6. Kadın	90	Yalova / Çiftlikköy
7. Kadın	80	Yalova / Çiftlikköy
8. Erkek	50	Yalova / Çiftlikköy
9. Kadın	37	İstanbul
10. Kadın	49	Antalya

4.3 Araştırmacının Profili

Bu çalışmayı hazırlarken benim etnik kimliğimin önemli bir rolü olduğunu fark ettiğimiz için kendi kimliğimi deşifre etmeyi uygun gördük. Ben İstanbul doğumlu ve aslen Konyalıyım. Anneannem Karaçay göçmeni bu sebeple kültürü olarak büyüdüm. Çalışmama başlarken mülakat sorularımı hazırladıktan sonra, ilk önce Karaçay derneklerini aramaya başladım. Tez çalışmamı anlattıktan sonra, benim Karaçay olup olmadığım görüştüğüm tüm derneklerce soruldu ve Anneanne tarafından Karaçay olduğum ortaya çıkınca tüm kapılar açıldı. Karaçay olduğum ‘bizden’ grldğm için kabul edildiğini dahi belirten kişilerle karşılaştım. Kafkas Derneklerinde de Karaçay Dernekleri ile benzer bir yaklaşım vardı. Katılımcılar ile görüşmeye başladığımda, görüşme öncesi telefonlarda ilk soru Karaçay olup olmadığımdı. Karaçay olduğum için kabul ettiğini dile getiren pek çok katılımcı ile karşılaşıldı. Karaçay kimliğim, katılımcılar için bir güven unsuru halindeydi. Buradan çıkardığımız sonuç eğer Karaçay kimliğine sahip biri olmasaydım bu çalışmayı yaparken açık bir şekilde zorlanacağımdı.

Mülakatlarda özellikle genç bireylerle görüşmeler sonrası kendi aidiyet ve kimlik durumumu düşünmeye başladım. Gençlerin açıklamaları ile hemen hemen benim durumum da örtüşüyordu. Kendi kimlik ve aidiyet durumumdan bahsedecek olursam, ben kendimi Türk ve Karaçay olarak tanımlıyor ve Türkiye Devleti Cumhuriyeti’ne ait hissediyorum. Babamın Türk oluşu ve hem Türk kültürü ile hem Karaçay kültürü ile bymemin bu durum üstünde etkili olduğunu düşünüyorum.

Karaçay kimliğim olmasaydı dümdüz bir Türk olacakken, şu an daha özellikli farklı bir kültürü olan hem Karaçay hem Türk tanımlamasını kendim için yapabilirim. Özellikle belirtmeliyim ki Karaçayların nereli olduğu konusu hakkında pek çok farklı görüş mevcut. Bence Karaçaylar, Karaçay’dır. Dil stnden Türklük ile bağdaştırma bana hitap etmiyor. Daha çok kültür odaklı düşündüğüm için erkes halkları ile daha ilişkilendirilebileceğini savunuyorum. Ayrıca ocukluğumdan beri aile içerisinde Karaçay, dışarda Türk, etnik kimlik söz konusu olduğunda anlamayan insanlar için erkes sözcüğü benim de kullandığım kavramlar. Çocukluğumdan beri sebebini bilmeden Türk’m dediğimde aile içerisinde hayır sen Karaçay’sın denirdi. Fakat aynı kişiler dışarda da Türk milliyetisiydi. Babamın Türk olması sebebi ile bana ‘Türklü’ de denirdi. Bu çalışmayı yaparken hala anlamadığım benim için bile aile arasında duruma göre değişen kimlik tanımlamaları anlam kazanmaya başladı.

Aslında bu kimlikler üç boyutta incelenebilirdi. Birinci boyut özü unutturmamak, ikinci boyut dışarıya karşı tehdit olarak algılanma kaygısı, üçüncü boyut ise Türkiye toplumunda kimlikler arası hiyerarşinin varlığıdır. Hem mülakatlarda hem de aile arasında benim de benimsediğim ve pek çok kişiden duyduğum Karaçaylı Türklerin daha üstün Türk oluşu düşüncesinin aşılması aslında, kimlikler arası hiyerarşide kimliğini yüceltmeye çalışmanın ve aslında kimliğini korumaya çalışmanın bir göstergesidir. Daha önce bahsettiğim ve yine derneklerden birinde karşılaştığım ‘Bölücü Kürtler’ gibi anılma kaygısı ise toplumsal dışlanmadan korkma ve ayrımcılık ile karşı karşıya kalma korkusu ile aile dışındaki alanlarda Türk kimliğinin parlatılması bir koruma kalkını görevi görmektedir. Aşağıdaki bölümde Katılımcıların cevapları ile kimlik durumları ve aidiyet durumları tartışılacaktır.

Bölüm 5

Karaçaylarda Kimlik ve Aidiyetin Şekillenmesi

5.1 Türkiye’de Kimlik Kurgulanması

Çalışmamızda Karaçay Balkarların kimliklerini nasıl kurguladıkları hakkında değerlendirmelere yer vermeden önce Türkiye’de kimlik kurgulanma biçimleri hakkında bir giriş yapmayı uygun bulduk.

Türkiye’de eğitim sistemleri milli anlayışa sahiptir. Bu anlayış karşısında azınlıkların farklı talepleri oluşmuştur. Bu taleplerin artmasıyla birlikte azınlıkların da yurttaş oluşu milli eğitim anlayışı ile yurttaşlığın yeniden ilişkilendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle eğitim, politika gibi alanlarda, farklı gruplardan oluşan azınlıkların kendi kültürlerine ait ibarelerin eşit bir şekilde yer almasını istemişlerdir (Çayır, 2016).

Eğitim, politika gibi alanların azınlıkların eşit hak talepleri doğrultusunda yeniden kurgulanması azınlıkların kimlik tanımlamalarındaki açmazlara olumlu yönde etki göstereceği düşünülmüştür. Karaçay-Balkarlılarla gerçekleştirdiğimiz mülakatlarda milli eğitim sisteminin parçalarından biri olan ‘askerliğin’ aidiyet ve kimlik tanımlamaları üstündeki etkisi gözlemlenmiştir. Bu durum ileriki bölümlerde detaylandırılacaktır.

Türkiye’de Karaçaylar gibi pek çok farklı etnik grup bir arada yaşamaktadır. Bu grupların ortak bir aidiyet duygusu benimsemesi için öncelikle eğitim sisteminde barışçıl bir dil geliştirilmesi gerekmektedir. Çayır’a göre (2016) Yani siyasetin, eğitimin vb. pek çok alanın çoğulcu bir yurttaşlık anlayışına sahip olması gerekmektedir (Çayır, 2016).

Milli eğitim sisteminden geçen bireylerin kimlik tanımlamalarında daha milli açıklamalar yaptığı görülmüştür. Ancak bir diğer örnek tarih derslerinde Çerkesler için gösterilen ‘Çerkes Ethem’ örneği sorunudur. Daha çok erkeklerin milli eğitimlere maruz kalması sebebiyle kadın ve erkeklerin açıklamalarında farklılıklar tespit edilmiştir. Karaçay-Balkarların kimlik anlayışlarını yorumlarken Türkiye’de eğitim, yurttaşlık ve kültür gibi kavramları yeniden açmamız gerekmektedir.

5.2 Ulus -Devlet Anlayışı

Ulus devlet anlayışına göre, ulus devletin arzusu homojen bir ulus yaratmaktır. Bu arzularından kaynaklı geliştirdikleri asimilasyon politikaları hayatımızın pek çok yerine yerleşmiştir. Fakat ulus devletler günümüzde hala etnik çeşitliliğe sahiptirler (Çayır, 2016).

Pek çok azınlığında yaşadığı gibi Türkiye’de de dilini kaybetme, kendi kültürünü devam ettirmeme korkusu yaşayan farklı etnik gruplarla karşılaşmak mümkündür. Bu örneklerden biri de çalışmamızın konusu olan Karaçay-Balkarlardır.

Karaçay-Balkarlarında ifade ettiği üzere kendi yaşam tarzlarını devam ettirememeye kaygısı mevcuttur. Bu kaygıların net bir şekilde dile geldiği alanlar ise derneklerdir. Derneklerde dili unutmamak için açılan kurslar, dans eğitimleri kültürlerinin yok olmaması için üretilen çabanın örneğidir.

Son yıllarda farklı azınlıkların seslerinin yükselişiyle birlikte önemli gelişmeler yaşanmıştır. Kürt, Çerkes ve Laz kökenli etnik grupların dili seçmeli ders olarak müfredata girmiştir, bu bir gelişme olarak görülmekle birlikte Türk eğitim sisteminin farklılıkları bir noktada görmezden geldiği aşıkardır (Çayır, 2016).

Kültürünü bir sonraki nesle aktaramama, dilini kaybetme gibi kaygılar etnik grupların politik bir kimlik edinme durumunu kuvvetlendirir (Çayır, 2016). Çalışmanın devamında dernekler aracılığı ile politik kimlik edinen bireylerden örneklerle bu durum açıklanacaktır.

Kendi kültürünü aktaramama kaygısı yaşayan gruplar sadece azınlıklar değildir. Türk ve Müslüman olarak kendilerini tanımlayan hâkim grup içerisinde yer alan kimseler de de aynı kaygıyı taşıbilmektedir. Bu sebeple azınlıklarda da olduğu gibi hâkim gruplarda da kimlik kavramını yeniden formüle edip kimliğin sınırlarını belirgin hale gelmektedir. Bu durum kültürleri birbirinden ayıran bir noktaya getirmektedir. Özcü yaklaşımın temellendirilmesi ve Mikro-milliyetçiliğe sebep olmaktadır (Çayır, 2016).

Dolayısıyla Karaçay-Balkarlarda kimlik anlayışını anlamak için eğitim durumları, geçtikleri milli eğitimler, kültürlerinin özgürce yaşandığı kapalı kültür anlayışının hâkim olduğu köy yaşantıları ve şehir hayatına dahil oluş durumları, Karaçay-Balkarların kimlik tanımlamalarında önemli faktörlerdir. Tüm bu durumlar sonucunda edindikleri ortak aidiyet anlayışı anlamlandırılmaya çalışılacaktır.

5.3 Türkiye’de Karaçay-Balkar Diasporası: Kimlik, Aidiyet

Bu çalışmada kimliğin etkileşimler sonucu gelişmesiyle oluşan şekillenme sürecine bir örnek olan Karaçay Diasporası incelenmiştir. Türkiye’de Karaçay-Derneklerinin yapılanmasıyla birlikte gelişen kimlik anlayışının üstünde durularak aidiyet duyguları hakkında bir tartışma açılması planlanmıştır. Mülakat aldığımız Karaçaylıların kendilerini ifade ediş biçimi çalışmanın tartışma kısmında önemli rol oynamaktadır. Türkiye’nin farklı illerinde ikamet eden Karaçaylı bireylerle elde edilen görüşmeler sonucu kimliğin ve aidiyetin ne anlam ifade ettiği analiz edilmiştir.

Karaçay -Balkarlar araştırmacılar tarafından yeni yeni keşfedilen bir konu olup, kültürel öğeleri açısından zengin bir gruptur. Dernekleşmeleri vesilesiyle gelecekteki varlıkları açısından Kafkasya çalışanların dikkatini çekeceği düşünülmüştür. Çalışmamızın bu bölümünde kimlik tanımlamaları üzerinde durulup, aidiyet duygu durumlarının analizi yapılacaktır.

Karaçaylar Kimliklerini Tanımlarken neleri referans gösteriyor? İfadelerindeki ortak dil referansları aidiyet durumları üstüne ne gibi etkiler yaratıyor. Bu sorular tartışmanın. Önemli dinamiklerini oluşturmaktadır.

5.4 Sosyal Yaşamdaki Kimlik Anlayışı

Daha önce literatürde ve 3. Bölümdeki kimlik tanımlamalarının dışında bir kimlik anlayışı ile karşılaştık. Kimliksizlik, Karaçay Kimliği, Kafkasyalı olmak, Çerkeslik, dernekleşme vasıtasıyla gelişen politik kimlik, vatansız hissetme durumu gibi geniş bir yelpaze ile karşılaştık.

Literatürde kimliğin sınırları belirgindi. Saha çalışmamızda bu durumun aksine kimliğin geçişken ve değişken yapısıyla karşılaştık. Yukarıda bahsettiğim üzere kimlik tanımlamalarındaki bu çeşitlilik karmaşık gibi görünüyor. Ancak Karaçaylılara özel bu kimlik tanımlamaları çalışmanın devamında paylaşılıp açıklanacaktır.

Literatürde daha çok tarihsel çalışmaların varlığı sebebiyle araştırmacılar Karaçay kimliğini dil üstünden Türk kavramı ile sınırlandırmıştı. Aldığımız mülakatlar sonucu dil üstünden Türklüğünü kanıtlayan açıklamalarla birlikte, literatürün aksine farklı kimlik tanımlamaları ile karşılaştık. Bu durum bizlere tarihin içinde kaybolup, Karaçaylıların sosyal yaşantılarının geri planda bırakıldığını

gösterdi. Bu tez çalışmasında kimlik ve aidiyet durumları ile ilgili Karaçay kökenli kişilere söz hakkı tanımış olduk.

Tüm bu durumlar göz önüne alınarak, gerçekleştirdiğimiz mülakatlarda daha çok, bireylerin farklı gruplarla teması sonucunda geliştirdikleri kimlik anlayışları ve aidiyet duyguları üzerinde duruldu. Tarihsel okumalar sonucunda, literatürde yazılanlarla eşleşip eşleşmediğini anlamak amacıyla katılımcıların göç hikayeleri dikkatlice dinlendi. Sorduğumuz sorular doğrultusunda katılımcıların kimliğe bakış açısı anlaşılmaya çalışıldı. Katılımcıların anlatıları üzerine; kimliğin geçişken, zaman içerisinde gelişen bir yapısı olduğuna kanaat getirdik.

10 kişinin katılımıyla gerçekleşen bireysel görüşmeler ortalama bir buçuk saat ve fazlasıyla son buldu. Özellikle yaş grubu yükseldikçe kim olduğumun öneminin arttığını gözlemledim. Anneanne tarafımdan Karaçaylı oluşum mülakat almam da kolaylık sağladı. Beni hiç tanımayan kişilere ulaşmak ve mülakat almak oldukça zorlayıcı bir süreçti. Bireylerin, göç hikayelerini yabancı gördükleri bir kişiye kolay kolay açmak istediklerini fark ettik. Genelde ulaştığım insanların bana verdiği ilk tepki ‘Karaçay mısın?’ oldu. Bir taraftan bu kültürle büyüdüğümü ifade ettiğimde ‘sen de bizdensin o zaman olur’ gibi yaklaşımları mülakat ayarlamaya çalıştığım telefon görüşmelerinde birebir şahit oldum.

Katılımcılarla gerçekleştirdiğimiz mülakatlarda, bazılarının açıklamalarının bilimsel araştırmalara dayanmadan, kimlik ve aidiyet ile hislerine göre kimliğin içinin doldurulduğunu gördük. İnsanların çevreyle girdikleri etkileşimler, eğitim, askerlik gibi daha milli alanların etkisiyle kimlik kavramı daha farklı bir noktadaydı. Ayrıca köy hayatından kopmamış ve milli eğitime maruz kalmamış kişilerin verdiği cevaplar farklılıklar gösteriyordu.

Ayrıca katılımcılarla geçirdiğimiz uzun diyaloglar sonrası Kafkasya ile kopuşun yaşanmadığını gördük. Hala gelin almanın devam ettiğini, ayrıca anavatan merakı ile gidiş gelişlerin yaşandığını görmüş olduk. Türkiye’ye ait hissetmenin yanı sıra anavatan anlayışında bir ikilik olduğunu fark ettik. Katılımcılardan kendini tamimiyle Türkiye’ye ait hissedendenlerin olduğu gibi Kafkasya’nın bir mit olduğundan bahsedenler ve vatansız olarak kendini tanımlayanlar ve çift vatanlı olarak kendini gören bireylerle karşılaştık.

Şu ana kadar yapılan tarih çalışmalarında halktan insanlara ne hissettiği sorulmamıştı. Bu tez çalışmasında köy hayatından kopmamış kadınlarla iletişime

geçme suretiyle yola çıktık. Buradaki amaç 70 yaş üstü köy hayatı yaşayan kadınların, kültürden kopmadığını, milli eğitime daha az maruz kaldığı için daha objektif cevaplar vereceği düşüncesi ile tartışmayı objektif cevaplarla yürütmektir. Ancak yapılan görüşmeler sonrası, çocukların okulu, kışın köy yaşantısının elverişsiz oluşundan kaynaklı insanların önemli bir çoğunluğunun şehir merkezlerinde yaşamlarına devam etmeleri sonucunda, mülakat katılımcılarının profilleri güncellendi. Bana yalnızca Karaçay köyü içerisinde çıkmamış, farklı gruplarla teması neredeyse sıfır kişilerle görüşmenin doğruluğunu da düşündürmüştü. Karaçaylı erkeklerle de görüşerek bir kıyaslama yapabileceğimiz fikriyle erkek katılımcılarla da görüşmeye karar verdik. Sonrasında dernekler aracılığı ile denk geldiğimiz politik kimlik geliştiren gençler çalışmamıza yeni bir soluk kazandırdı.

Yeni neslin aile öğretilerinin beraberinde şehir hayatında Karaçaylı kimliğini tanımlama şekli, yaşlı grupla farklılıklar gösteriyordu. Kültürden daha kopuk yaşamış ancak özünü bilen gençlerin kimlik ve aidiyet durumları ile ilgili açıklamalar nesiller arası kıyaslamada önemli bir rol alıyordu.

Görüşme yaptığımız iki kişi dernek başkanı olmak suretiyle Konya, Antalya, Eskişehir ve Yalova illerinden toplam 10 kişi ile görüşüldü. Ne kadar katılımcılarla birebir görüşmeler sağlanmaya çalışılsa da evlerde yapılan görüşmelerde yanımıza gelip giden misafirlere engel olunamadı. Saha araştırmalarını gerçekleştirdiğimiz esnada Covid19 sebebiyle bazı görüşmeler online platformlar üzerinden gerçekleşmek zorunda kaldı.

Şehir merkezinde yaşayan genç katılımcıların tartışmaya etkisi, çeşitlilik açısından önemli bir rol oynadı. Karaçay Köylerinde yaşayan yaşlı grup, köylerde yabancı bulunmaması sebebiyle farklı gruplarla minimum temas içerisinde kapalı bir kültürde yaşam sürdükleri gözlemlendi. Gençler ise şehir hayatında aktif ve farklı gruplarla teması yüksek gruptandı. Gerçek bir etkileşimle büyüyen gençlerin kimlik ve aidiyet hatta kültürlerine uzaktan bakışı olarak yorumladığım anlatıları kimlik ve aidiyet açıklamaları neticesinde dernekler vasıtasıyla politik kimlik edinme gibi yeni kapılar açıyordu.

Özetle tarihsel arka planda yararlandığımız kaynaklar, katılımcıların göç hikayeleriyle örtüştüğü noktalar var mı, kimlik tanımlamalarına etki eden unsurlar neler, katılımcıların hisleriyle yaptıkları aidiyet açıklamaları detaylandırılacaktır. Bu

analizleri yapmamızda önemli rol oynayan mülakat soruları eşliğinde görüşmeler gerçekleşmiştir.

5.5 Farklı Gruplarla Temas Yolu ile Kimliğin Yeniden Üretimi

Anadolu’da yerli toplumla etkileşime girildiğinde Karaçaylar’ın farklı kimlikleri anlaşılıyor. Etkileşim içerisinde konu etnik kökene kolayca gelmektedir. Etnik kökenin anlaşılması kültürel öğretilerinin etiketlerini görünür bir şekilde bireylerin taşıması ile açıklanabilir. Toplumdan farklı olarak Karaçay kültürü ile yetişen bireylerin kültürel özellikleri dışarıdan okunabilmektedir.

Günlük hayat pratikleri içerisinde gerçekleşen sohbetler esnasında davranış biçimindeki farklılıklar fark edilerek, etnik kimliğe yönelik sorular dile getirilmektedir. Bu durum Karaçaylıların kimlik inşasını etkilemektedir. Basit gibi görünen konuşmalar esnasında aslında kişi kimliğini yeniden tanımlamaktadır. Bu tarz temaslarda, etnik kimliğin nasıl öne çıktığı ve ne gibi kültürel kodlar barındırdığı tekrar ifade edilmektedir.

Aşağıdaki örnekte geçen diyalogda görüldüğü üzere, Karaçaylılar kültürel öğretileri neticesinde Konya’nın yerel halkından farklılaşıyor ve fark edilir hale geliyor. Aşağıdaki örnekle köken hakkındaki konuşmaların ardından kültür farklılığı sebebi ile kimlik zekâ ile ilişkilendirilmiştir.

(Katılımcı 1, Erkek, 76 Yaşında, Konya-Başhüyük Köyünde Yaşıyor)

‘Geçenlerde pazardan yağ alıyorum bizim davranışlarımız biraz farklı oluyor herhalde Türklere göre. Benim konuşmamdan yağın fiyatını falan soruyorum. Hemen sen Başhüyükli müsün dedi. Evet dedim Başhüyükli çok zeki olur dedi. Ne zeki olacak dedim zeki olsalar tarlalarını mı satarlar dedim.

Bir şey daha anlatıyım biz gençtik yani bir şey için Sarayönü’ne gittik bir arkadaş grubuyla, 19-20 yaşlarındaydık. Herhalde 10-15 kişi varız. O zamanda tuvaletler paralı olmuştı. Yazıyor orda küçük 5 kuruş falan. Oda garibimize gitmişti. Sıradayız bende sayıyorum 5-10-15 kuruş garibimize gitmişti. Tuvaletin bekçisi mi var dediler sonra ulan Başhüyükli dediler. Öyle şakalaşıyorduk. Öyle farklılıklar var. Okullarda da belli olurdu. Okullarda da bizim köylüler sivrilirdi.

Daha yeniliğe açık. Bide bizde akraba evliliği yok ya genetik karşımdan dolayı. Şimdi genetik akraba evliliği hep aynı akrabayla evlenirsen eğer sülalede zeka

geriliği varsa zeka geriliği devam eder. Ama genetik karışım olursa bilimsel olarak da belli hastalıklarda olmuyor.’

Anadolu halkı ile iletişimlerinde kendi kültürlerine ait farklılıkların bilincindeler. Kimlik farklılığının tanışmalarda karşı taraf tarafından fark edilmesi sayesinde birey kimliğini yeniden inşa ediyor. Ayrıca kültürel kuralların örneğin; akraba evliliğinin olmayışı ve Anadolu toplumlarında akraba evlilikleri olduğu için onlara kıyasla daha ari bir ırkları olduğunu, bu yüzden daha zeki oldukları düşüncesi var.

Karaçayların günlük hayatlarında uyguladıkları çeşitli kurallar var. Bu kurallar çocukluktan beri öğretildiği için farkında olmadan gerçekleştirilen eylemlere dönüşebiliyor. Aşağıdaki örnekte görüldüğü üzere, örf adetlerin içselleştirilmesiyle, günlük hayat pratiklerinde otomatik olarak gerçekleşen eylemler olarak karşımıza çıkmakta. Bu sayede etnik kimlik dışardan tahmin edilebilir oluyor. Aşağıdaki örnekte Katılımcı 9’un, Eskişehir’de lise öğrencisi zamanlarında öğretmeni ile geçen konuşma şu şekildedir:

(Katılımcı 9, Kadın, 37 yaşında, İstanbul’da yaşıyor)

‘O yüzden lisede bir hocanın bana kızım’ Çerkes gelini’ gibi ne dikiliyorsun orada gelsene dediğini hatırlıyorum. Üniversitede şehir dışına gittiğimde ya da Eskişehir’de Karaçay-Çerkes olmayan arkadaşlarımla dışarı gittiğimde içeri büyük biri girdikçe ben ayağa kalkıyordum. İnsanlar bunu fark etti kızım sen habire niye ayağa kalkıyorsun. Çünkü biri geliyor niye kalkmayayım ki. Ben bunu bastırdım, zorlayarak bastırdım. Bak 40 yaşına geliyorum benim eşim Karaçay değil Çerkes değil, arkadaş grubumuzda biri geldiğinde ayağa kalkmadığım için kendimi yadırgıyorum’

Burada dışarıdan tanımlanan bir ‘Çerkeslik’ algısı var. Saygıdan ayakta bekleyenler ‘Çerkes’dir’ bu durum bireye üstten görev de yüklüyor aynı zamanda. Kimliğin inşasında Karaçay olmayanların da etkileri olduğunu gösteriyor. Ayrıca Karaçaylı birinin Çerkes olarak tanımlandığını görüyoruz. Çerkeslerle örf, adet, düğün, cenaze gibi pek çok alanda ortak bir kültürden gelen Karaçaylar sosyalleşme alanlarında ‘Çerkes’ olarak tanımlanabiliyor. Bu durum karışıklık olarak görülmeyerek aksine ‘biri geldiğinde saygıdan ayağı kalkmak’ gibi pratiklerin

Çerkes veya Karaçaylar arasında anlaşılacağı düşünülüyor. Katılımcı 9'un ifadelerinden 'bizden' yani 'Çerkes' veya 'Karaçay' kimliğinin dışındaki bireylerin yanında uyguladığı kültürel kuralları batırmaya çalıştığını ifade ediyor.

Tanışma ile ilgili farklı örneklerde, 'Çerkes' isimlerinin toplum tarafından bilindiği gerçeği ile karşılaşılıyor. Bireyin ismi Karaçay ismi ise genellikle Çerkes sanılıyor. Aşağıdaki ifadelerde katılımcı 9'un Karaçay ve Çerkeslerin birbirinden farklı topluluklar olduğunu düşündüğü halde, karşı tarafın kendisine 'Çerkes' diyebileceği ifadesini görüyoruz Sonrasında Çerkeslerle ilgili 'kadınları güzeldir' gibi kalıp yargılardan söz ediliyor. Bilinen fiziki özellikler, isim farklılıkları tanışmalarda kimliğin sorgulanmasına sebep oluyor ve eğer konuşulan kişi Kafkas halkları ile ilgili yeteri bilgiye sahip değilse, 'Çerkeslik' kabul edilen bir kavram oluyor. Aşağıdaki örnekte kişinin o anki duygu durumuna göre kimliğini Karaçay veya Çerkes ekseninde açtığını görüyoruz. Literatürde gördüğümüz köken araştırmalarının aksine bireylerin 'Çerkes' kimliğini kullandığını görüyoruz. 9 numaralı katılımcının konu ile ilgili görüşleri aşağıdadır:

(Katılımcı 9, Kadın, 37 yaşında, İstanbul'da yaşıyor)

'Benim adım belirgin bir Çerkes ismi olduğu için Çerkes'sin dimi var. Birde a o nasıl bir isimmiş var oradan konu bir oralara geliyor. Ben kuzey Kafkasyalıyız da Çerkes değiliz ama öyle bir şey deyip ilerliyorum. Çerkes desen de olur benim için fark etmiyor diyorum. Orada konu hemen Çerkes kızları da güzel olura geliyor. Ya da şöyle bir şeyde var Çerkesler iyi insanlar olur benim Çerkes bir komşum var gibi şeyler. Veya anneannemin annesi Çerkes'miş gibi. Ben Azınlıklardan bahsedildi mi de hep bunu söylüyorum, Çerkesler ki Karaçaylıları da buna dahil ediyorum çünkü konuya özel ilgisi olmayanlar için biz de Çerkes'iz. Çerkesler bu ülkede sevilen azınlıklardan. Çerkes denildiğinde olumsuzdan önce çok stereo tip olsa da olumlu şeyler geliyor. Kızları güzel, yemekleri çok güzel, Çerkesler iyi olur, benim de ailemde bir parça Çerkeslik var.'

Yukarıdaki örnekte toplum tarafından Kafkas Halklarının sevildiğine işaret ediyor. Çerkesleri "yemekleri çok güzel", iyi insanlar', ailemde bir parça Çerkeslik var' gibi genellemelerin kullanılması Türkiye'de yaşayan insanlar tarafından Karaçaylara ayrımcılık yapılmadığını ve toplumla çatışma yaşamadığını göstermektedir.

5.6 II. Dünya Savaşı ile Gelen Göçmenlerin Kimlik Üstüne Etkisi

Karaçay Balkar göçleri kitlesel olarak 1800'lü ve 1900'lü yıllarda yaşanmıştır. Bu göçlerin ardından II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye'ye gelen 'mülteciler' olmuştur. Savaşla birlikte gelen mültecilerin sayısı 1800'lü ve 1900'lü yıllara kıyasla daha azdır. Gelen mültecilerin büyük bir bölümü Eskişehir ve Konya'daki Karaçay köylerine yerleşmiştir. Mülteciler kamplarda kaldıkları vakitte birden fazla yabancı dil öğrenmiştir. Yabancı dil bilmeleri kültürel seviyeyi yükseltmesi sebebiyle kimliklerinin gelişimi üstünde olumlu etkileri olmuştur. II. Dünya Savaşı ile gelen mültecilerin entelektüel seviyeyi yükselttiğini söyleyebiliriz. Aşağıda bu örneklerden birine yer verilmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası kamplarda geçirdiği süre zarfında 7 dil öğrenen bir kadının hikayesi paylaşılmıştır.

(Katılımcı 8, Erkek, 50 yaşında Yalova Çiftlikköy)

'Burada bir teyzemiz vardı, II. Dünya Savaşı'nda teyzemizin bu kamplarda ömrü geçiyor çocuk yaşta, Alman harbinde şeyde, 'Drau Katliyamı'ndan' kurtuluyor, Polonya'ya Almanya'ya şuraya buraya gidiyor. Neyse kısıdan hisse, bu kamplarda 7 dil öğreniyor teyzemiz, çocuk yaşta. Ve ailesinin erkekleri madenlerde Sibiry'a sürülüyor, infaz ediliyor şu bu falan.'

Katılımcı 7'nin ifadelerinde yine II. Dünya Savaşı döneminde, Kafkasya'da kalan Karaçaylar savaş sebebiyle sosyal hayatlarında, güvenlik gibi sorunlar yaşamışlardır. Rus hükümetinin artan baskıları sebebiyle bulundukları yeri terk edenler ve Rus hükümeti tarafından trenlere bindirilerek sürülen Karaçaylar olmuştur. Avrupa'ya kaçan mülteciler, iş gücüne katılmış bir süre kaldıktan sonra Türkiye Devleti'ne mülteci olarak gelmiştir. Yaşanan zorunlu göç durumu sonrası Türkiye Devleti'ne gelen mülteciler, Avrupa'da öğrendikleri dil ve çalışma hayatı sayesinde, Karaçay kimliğine önemli ölçüde katkıda bulunmuşlardır. Aşağıda Katılımcı 7'nin anlattığı, 'İkinci İstanbulcular' göçünde Kafkasya'da kalan ve sonrasında Rus Devleti'nin uyguladığı yıpratıcı politikalar sebebiyle bulundukları bölgeyi terk etmek zorunda kalarak, öncelikle Avrupa'ya sığınan sonrasında Türkiye'ye mülteci olarak gelip, Anadolu'ya yerleşen bir ailenin hikayesine yer verilmiştir.

(Katılımcı 7, Kadın, 80 yaşında, Yalova Çiftlikköy'de yaşıyor)

'Onlar çok çekmişler yolda, arkadan gelenler, harpte kaçanlar, Leyla teyzemler falan Ruslar hep trenlere bindirmiş, kaçça kaçça, dağlarda ağaçların altına

saklanıp, öyle öyle en sonunda İtalya'ya toplanmışlar, İtalya'da bira kalıp ondan sonra bir bir Türkiye'ye geldiler. 1937 miydi acaba öyle bir şeydi. O sene geldiler işte.

'Trenlerle mi geliyorlar: Tam bilmiyorum, Avrupa'ya kaç kaç geldiler. Ama biraz orada çalışmışlar, bize geldiklerinde çok şık çok rahatları. Üstleri başları iyiydi hepsinin, okumuşlar.

Kafkasya'da eğitim iyiydi, o zaman büyüklerimiz hep lise okumuş. O zaman lise iyiydi.

Kaçarak korkarak geliyorlar, Rusların uyguladığı politikalar hakkında bir bilginiz var mı:

Ruslar çok eziyet etmişler, çok zorlanmışlar, ot yedik diyorlar. Sürgün gönderdikleri yerin adı neydi, Sibiry'a trenle sürgün göndermişler. Hepsini vagonlara bindirmişler, Kafkasyalıları. Ölen oluyormuş, onu camdan atıp, gidiyorlarmış, hiç. Camdan dışarı atıp, atıp gidiyorlarmış ölenleri. Ruslar çok kafirler. Çok çekmişler. Onlara ne desen yeridir.'

Yukarıdaki ifadelerde 1900'lü yıllardan sonra II. Dünya Savaşı sonrası gelen mültecilerin, kimliğe eğitim bağlamında katkı sağladığı anlaşılmaktadır. 'Kafkasya'da eğitim iyiydi, o zaman büyüklerimiz hep lise okumuş' ifadesi eğitim almanın 'Karaçay' kimliğini dolduran önemli unsurlardan biri olduğunu göstermektedir.

5.6.1 Günümüzde sosyal statünün belirleyicileri: sevilen aile olmak, eğitilmiş olmak. Bu bölümde Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde yaşayan Karaçayların yaşadıkları köylerde ekonomik durum, eğitim, siyaset ve soy temelli ayrımcılığın yaşanıp yaşanmadığını incelemeye çalışacağız. Mülakatlardan aldığımız bilgilere göre köylerde ekonomik, eğitim ve siyasi temelli hiyerarşilerin olmadığını söyleyebiliriz. Günümüz koşullarında ekonomik sebeplerden dolayı yaşadıkları toplum içerisinde ayrımcılığa maruz kalmıyorlar. Fakat geçmişte zengin ve fakir ayrımı yapıldığını katılımcı 6'nın ifadelerinden açıkça söyleyebiliriz. Günümüz koşullarında maddi üstünlük sosyal statü anlamında avantaj veya dezavantaj sağlamıyor. Ancak katılımcı 6 ve aşağıda yer vereceğimiz katılımcı 1'in ifadelerinden de anlaşılacağı üzere eskiden köylerde 'zenginlik' sosyal tabakalaşmaya sebep oluyormuş.

(Katılımcı 6, Kadın, 90 Yaşında Yalova-Çiftlik Köyde Yaşıyor)

‘Hiç ayırım yok, eskiden zengine itibar vardı. O zengin diye onun kapısında çalışan fakir fukara vardı. Ama şimdi kimsenin kimseye ihtiyacı yok. Köyler zenginler yine bu anlattıklarına rağmen zenginler. Fakir değiller. Ben eskiyi anlatıyorum. Yoksa şimdi ekme de şehre göç ettiler, kendisi çalışıyor, kızı çalışıyor, oğlu çalışıyor. Karısı emekli, kocası emekli. Bende hiçbir şeyim yok ama emekliliğimi yiyip içip, oh keyifteyim.’

Köy hayatında genelde ‘iyi eğitilmiş’ ve ‘köy yararına çalışan’ kişiler itibar sahibi oluyor. Ancak bu durum sınıf ayırımına sebep olmuyor. Aşağıda yer verdiğimiz katılımcı 2’nin ifadelerinden de anlaşıldığı üzere bu kişiler yaşadıkları toplum tarafından sevgi ve saygı gören kişiler oluyor.

(Katılımcı 2, Kadın 75 Yaşında, Konya-Başhüyük)

‘İşte diyorum ya kızım herkes uzaktan yakından akraba mesela bizim Musa Hoca derdik köyümüzün öğretmeniydi. Babanı okuttum ananı okuttum, abilerini okuttum şimdi seni de bir okutabilsem derdi. Ben 5. Sınıfı bitirdim hatta babama da rica etmiş Kevser’i okut diye. Ona mesela hepimiz saygı duyardık. Herkes hoca diye ne bileyim. O kadar akıllı bir adam vardı ki Deli Musa derlerdi bak köyümüze su getiren o adam. Nasıl olurdu biliyor musun onun peşine bütün köyün gençleri motorlarla gidip yardım ederdi şimdi parayla işçi bulamıyorsun. Bizim zamanımız çok güzeldi kızım gerçekten.’

Karaçay kültüründe yaşı büyük kişilere saygı duyulur ve bu kişiler kendinden küçük bireylere hükmedebilir. Günümüzde bu hiyerarşi yıkılmış olsa da Katılımcı 9’un ifadelerinden sosyal statü kazandıran unsurlardan birinin ‘yaş’ olduğu karşımıza çıkıyor.

(Katılımcı 9, Kadın, 37 yaş, İstanbul)

‘Şey var o zaman tüm Karaçaylarda var. Yaşın büyüklüğü, onların sözünün geçmesi. Seilmeyen aileler var ama çok vakit geçirmediğim için bilmiyorum. Çok sevilen aileler var, özellikle meslek sahibi olmuş, okumuş etmiş yeni nesilleri biraz adam yerine koyuyorlar. Bizim üst neslimizdeki doktorları adam yerine koyuyorlar. Biraz meslek, biraz artık ailenin geçmişinde her ne varsa, geçmişten gelen şeylerin iyi veya kötü yansımaları var. Ama orada çok vakit geçirmediğim için çok net bilmiyorum.’

‘Birinci İstanbulcular’ ve ‘İkinci İstanbulcular’ göçlerinden önce Karaçaylar Kafkasya’da ‘beylik’ ve ‘kulluk’ sistemi ile yaşıyorlardı. Hiyerarşik sıralamaya göre ‘Beyler’, ‘Özdenler’ ve ‘Kullar’ olarak sıralanıyorlardı. Günümüzde görüştüğümüz katılımcıların köylerinde böyle bir sıralama yapılmadığına şahit olduk. Fakat hangi ailede ‘kulluk’ var hangi aile ‘özdenlerden’ biliniyor. Bu durum sosyal hayatta bir dezavantaj yaşamalarına sebep olmuyor ancak ‘özdenlerden’ olmak veya ailede ‘kulluk’ olmaması ‘övünme’ sebebi oluyor. Aşağıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere Karaçaylar kimliklerini ‘özgür ruhlu’ insanlar olarak tanımlıyor. Buradan anladığımız ailesinin geçmişinde ‘kul’ olan birisi bu durumu önemsemiyor.

(Katılımcı 1, Erkek, 76 yaş, Konya- Başhüyük)

‘Valla öyle bir şey yok bizde. Eskiden de pek yok. Tabi zengin olanlar biraz daha. O zaman zengin olan sonradan şimdi fakir olmuş. Yalnız Kafkasya’da gelme şey vardı. Özdenler var burada. Kafkasya’da sınıflar olmuş, Biyler olmuş, Özdenler olmuş. Ara sınıf yani, bir de kullar olmuş. Buradaki Özdenler biz Özdeniz siz kulsunuz gibi şeyler yapmışlar ama pek şey olmamış. Kendileri övünmekle kalmışlar yani. Bide Karaçaylarda şey vardır biri hükmedemez. Zaten Kafkasya’da dağlarda bağımsız yaşamışlar. Herkes şey anlatır; herkes kendini en iyi sanmış. Kafkasya’da, bir Rus gelmiş Kafkasya’ya. Artık bir yer mi alacaktı. Karaçayları da bilmiyor bölgeyi. Ben buranın kralıyla görüşeceğim demiş girmiş bir köye ben buranın kralıyla görüşeceğim demiş. Adam orada çalışıyor. Ne yapacaksın demiş Kral ile görüşeceğim demiş. Buranın Kralı benim demiş. Sonra gitmiş başka yerlere gitmiş herkes benim kral demiş. Onun için Karaçaylar Kraldır. Yani özgür ruhludur.’

Günümüzde her ne kadar statünün belirleyicisi geçmişte ‘kul’, ‘özden’ veya ‘bey’ olunması ile ilgili değil denilse de Katılımcı 6’nın ifadelerinden kapalı kapılar ardında konuşulan ve ‘iyi aile’ ve ‘kötü aile’ ayrımının kendi içlerinde yapıldığı gerçeğini karşımıza çıkarıyor. Ancak belirtmeliyiz ki ailesinde ‘kul’ olunması durumu, bugün o kişinin statü sahibi olmasına bir engel teşkil etmiyor çünkü statü sahibi olmanın bir yolu da eğitim.

(Katılımcı 6, Kadın, 90 Yaşında Yalova-Çiftlik Köyde Yaşıyor)

‘Bu arada Başhüyükliyle bizimkiler Kafkasya’da göç etmişler ama beraber aynı yerden göç etmişler. Teberdi diye büyük bir şehir varmış, oradan göç etmişler. Bir kız geldi buraya, gzmeye gelmiş bana gazeteci. Bende 10-15, 20 gün kadar kaldı. Anneannem Botaşların kızımı derdi ama yukarı Botaşlardan. Yani

Botaşlardan olduğu ile övünürmüş. Kızda onu anlatıyor bana. O ne demek biliyor musun adamın kölesi ölmüş küçük çocuklarıyla kölesinin hanımı dul kalmış. O bu diye dedikodu olur diye nikahlamış kendine ama erkek durur mu çocukları olmuş ondan. Onları öbürleri istememişler biz asiliz, bize neden kölesinin çocuklarını katıyor diye. Onlar aşağı Botaşlar öbürleri yukarı Botaşlar. O kadın öyle diyormuş, benim gibi sülalesi temiz olan yok diyormuş. Biliyorum o sülaleyi kız anlatıyor hiç sesimi çıkarmadım.'

Katılımcı 5'in ifadeleri ile yukarıda verdiğimiz ifadeleri kıyasladığımızda genel olarak Karaçay köylerinde hiyerarşik bir yapının olmadığını, eğitim yolu ile itibar sahibi olan bireylerinde sıradan köylüler gibi yaşayarak kendi işlerini yaptıklarını söyleyebiliriz. Fakat bütün ifadeleri kıyasladığımızda, sosyal hayatlarını etkilemeyecek derecede 'kulluk' ve 'beylik' üzerinden gizli bir ayrımcılık yapıldığını belirtebiliriz.

(Katılımcı 5, Kadın, 27 Yaşında, İstanbul)

Aslında net bir tabakalaşma yok. Köyde herkes köylü olarak görülüyor ve yaşıyor. Eğitim seviyesine göre tabi ki saygı da artıyor ama bu ayrımcılık seviyesine varmıyor. Doktor olduğu için saygı duyulan birisi köye geldiğinde bahçe ekip hayvan güdebiliyor. Sülaleye göre de kesinlikle bir tabakalaşma yok. Biy, kul sülale ayrımı Kafkasya'da varmış.

5.6.2 Tarihsel sürecin gerçekliği. Kafkasya'dan Anadolu'ya yapılan kitlesel göçlerin ağırlıklı olarak 1800'lü ve 1900'lü yıllarda yaşanmıştır. 1905 yılında 'İkinci İstanbulcular' göçleri özellikle Müslümanlığı özgürce yaşayamamak kaygısıyla gerçekleşmiştir. Rusların eğitim, sosyal yaşam gibi alanlardaki baskılarına dayanamayan Karaçayların büyük bir kısmı Şam'a gitmek suretiyle yola çıkarak Anadolu'nun çeşitli yerlerine yerleşmiştir. II. Dünya savaşı sonrası küçük bir göç dalgasının daha yaşandığı bilinmektedir. Gelenlerin büyük bir çoğunluğu Eskişehir ve Konya iline yerleşmiştir. Tarihsel arka planı araştırırken edindiğimiz bu bilgilerin katılımcılarla yaptığımız görüşmelerle büyük ölçüde örtüştüğünü gözlemledik. Aşağıda Katılımcı 1'in ifadelerine yer verilmiştir:

(Katılımcı 1, Erkek, 76 Yaşında, Başhüyük-Konya)

'Buraya 1905'te Kafkasya'dan çıkmışlar. Bizim köyden daha fazla nüfus 500-600 taneler. Bende listesi de var veririm sana. 5'te Kafkasya'dan çıkmışlar. O

zamanlar sanıyorum buradan bizim Karaçaylılardan gelip İstanbul'da ve Şam'da medrese eğitimi alanlar var birkaç tane. Onlar burada eğitimlerini bitirdikten sonra orası gavur oldu gavur olacağız. Toplanıyorlar yazılıyorlar, işte onların listesi var bende Türkiye'ye göç edecekler yazılmış, sülale sülale, bizimkiler düzenli gelmişler mesela öbür Çerkesler Şeyh Şamil yenildikten sonra 1864-70'e kadar falan Ruslar sürmüşler çoğunu. Soçi'de perişan olmuşlar, gemi bulamamış ölmüşler. Bir ara Ruslar Soçi'de kış olimpiyatları yaptılar. Bizim Çerkesler dernekler karşı çıktılar. Soçi'de yaptırtmayız dedelerimizin kemikleri üstünde yaptırtmayız. Soçi'de çok Çerkes ölmüş. Çoğu gemilere inmiş kötü gemilere ölmüşler, boğulmuşlar, bir kısmı karadan gelmeye çalışmış. Bizimkiler işte adamlar gelmiş Ruslara yazdırmışlar adını gemi kiralamışlar, gemiler her neyse. İstanbul'a geliyorlar Şam'a gideceğiz diye geliyorlar. Artık bu okuyanların bir fikri var Şam'a yerleşeceğiz diye çıkıyorlar. İstanbul'a geliyorlar, İstanbul'da Abdülhamit bunları bir heyetle kabul ediyor. İstanbul'a yerleştirmeye çalışıyor. Türk kökenli savaşçı kahraman bir ırk falan. Yalova'da yer veriyor Kartal'ı gösteriyor falan bizimkiler kabul etmiyor. Biz buralarda yaşayamayız biz koyunculuk biliriz, koyunculuk yapacağız diyorlar. Şam'a gideceğiz diye tutturuyorlar. İstanbul'dan Karayoluyla çıkıyorlar. Gelirken işte konaklaya konaklaya geliyorlar. Konya'da kamp kuruyorlar. Konya valisini Abdülhamit diyor ki bunları ne yap et oraya yerleştir. İşte yer gösteriyorlar.'

Yukarıdaki anlatıda tarih araştırmaları ile katılımcı 1'in üst neslinden öğrenerek aktardığı bilgilerin uyuştuğunu görmekle birlikte, tarihsel arka planda Osmanlı Devleti'nin Karaçaylılara iki boyutta yaklaştığından bahsetmiştik. Birinci boyut insani, ikinci boyut İslami boyuttu. Bu boyutlara ek olarak katılımcı 1 ile yaptığımız görüşmeden 'ırksal boyut' ortaya çıkmaktadır. Sovyet dönemi araştırmacıları ve o dönemki araştırmacılarında Karaçay-Balkarlar için Türk köken iddialarının önemi ortaya çıkmaktadır. 'Türk kökenli, savaşçı, kahraman bir ırk' olarak kimlikleri inşa ediliyor.

Yaptığımız görüşme sayesinde 1905 yılında gemi kiralarak Şam'a yolculuk uğruna çıkıp Anadolu'ya yerleşen hanelerin isimlerine ulaştık. O dönemki arşivlerin kayıt altına alınması problemliydi çünkü Kafkasya'dan gelen ailelerin pek çoğu kayıtlara 'Çerkes' olarak geçmişti. Karaçay göçleriyle ilgili sayısal verilerin bir kesinliği yoktu tahmini rakamlar söz konusuydu. Katılımcı 1'in sakladığı veriler

doğrultusunda 1905 yılı göçleriyle ilgili sayısal verilerin karşılaştırılmasını yapabiliyor olduk. Metnin orijinal dili aşağıdaki gibidir:

(Katılımcı 1, Erkek, 76 yaşında Konya, Başhüyük)

'1905 CİLİNDİ 25 KASIMDA OSMANLİGA KOC ETGEN KARACAYLİLA.

1905 cılında 25 Kasimda Karaçaydan Türkiyaga köç etgen karaçaylıları 3497 kişini atların Çerkessk Kar.Balk. Enstitüsünü arşivlerde kol cazması bla saklangan dokumanından Silpagarlardan ustaz Mesalim karnasibiz latincege burdurgandı.

Tukumun izlegenle bu Tizmege karasinla. Kaydan kelgenibizni cas tolulege uretsinle. Hatala cangilislikla bolabilir. Bu hatani konsolosluktan bashasi eterik tildü.

Daha alga Kipgeleni kelinleri arastirmaci edebiyatci tarihci TEBERDİÇİLENİ TÜRKGİ KÖÇGENİNİ ÜSÜNDEN Kipkelanı Zarema bılay cazganedi:

Karaçaylılaga ariuv da aytıb, başha sıltavla da tabıb, köb küreşkendile, köçüvden tıyar üçün. Alay a, köçerge izlegenle köbden köb bolub bara edile. Koban oblastını tamadası cazganına köre, 1903 cıl 17 oktyabrde köçerge tilek kagıt 372 (4559 adam) bergendi, barıda sıltavga cer tarlıknı aytıb. Alanı içinde Teberdiden - 130 üydegi. Kalganla: Cazlık - 52 üydegi, Cögetey - 38 üydegi, Duvut - 32 üydegi, Sıntı - 32 üydegi, Uçkulan - 29 üydegi, Kart-Curt - 29 üydegi, Hurzuk - 16 üydegi, Taşköpür - 10 üydegi, Mara - 4 üydegi. (GAKK F. 318. Op.2. D. 2152. L.10-13).1905 cılını kaçında köçerge izlegenle barıda ketib kalalmadı. Karaçayda malını bagası tüşken sebebli, köbüsü Maykop, Pyatigorsk, başha şaharlaga mal satarga ketgenedile. Ala 1906 cıl caz köçdüle.

Bu Tizmede; 1906 cılında köç etgen 72 üy başcısı bla 1062 adam körünmeydi.

TİZME:

Tukumu, üy başcısı, erkişi, tışıruv, eli

Abayhan ulu Kaltur 5 /2 Teberdi eli

Aci ulu Alisa 7/ 5 Teberdi eli

Aci ulu Avbekir 8 /5 Teberdi eli

Aci ulu Hacibiy 5 /5 Teberdi eli

Aci ulu Kırım 7 /6 Teberdi eli

Aci ulu Kulcora 6/ 8 Teberdi eli

Aci ulu Tuvdu 2 /3 Duvut eli

Aci ulu Umar 7/ 9 Teberdi eli

42 /41

Akbay ulu Abay 3/ 4 Cazlık eli

Akbay ulu Ahmat 4 /2 Teberdi eli

Akbay ulu Azamat 8 /10 Cazlık eli

Akbay ulu Başcı 3 /3 Cazlık eli

Akbay ulu Batal 12 /18 Teberdi eli

Akbay ulu Bayram Ali 2 /2 Cazlık eli

Akbay ulu Canmot 2/ 2 Cazlık eli

Akbay ulu Caraşuv 10 /9 Duvut eli

Akbay ulu Davut 6 /5 Cazlık eli

Akbay ulu Han Ali 8 /1 Cazlık eli

Akbay ulu Kaysın 13/ 15 Cazlık eli

Akbay ulu Kızılбек 5 /8 Cazlık eli

Akbay ulu Mahsut 4/ 5 Teberdi eli

Akbay ulu Nayıp 3 /5 Cazlık eli

Akbay ulu Toguzak 7 /3 Cazlık eli

Akbay ulu Unuh 2/ 3 Cazlık eli

92/ 95

Akmak ulunu üy biçesi Kebahan 1/ 2 Cazlık eli

Alakay ulu Aysa 11 /10 Taşköpür eli

Alakay ulu Kelemet 4 /5 Taşköpür eli

15 /15

Alçak ulu Avbekir 10 /6 Sıntı eli

Alçak ulu Camal 8 /5 Sıntı eli

18 /11

Appa ulu Tener 1 /2 Sıntı eli

Aybaz ulu Tavbiy 9 /5 Çögetey eli

Aydaruk ulu Tokmak 2 /5 Kart Curt eli

Babo ulu Gutta 2 /4 Kart Curt eli

Badah ulu Nana 7 /2 Kart Curt eli

Bagatır ulu Otar 13 /15 Taşköpür eli

Barhoz ulu Tohcuk 6 /6 Kart Curt eli

Batça ulu Adrahman 6 /4 Kart Curt eli

Batça ulu Atlı 6 /8 Cazlık eli

Batça ulu Cankişi 7 /6 Cazlık eli

Batça ulu Davlet 9 /10 Cazlık eli

Batça ulu İshak 12/ 9 Çögetey eli

Batça ulu İslam 3 /0 Taşköpür eli

Batça ulu İslam 2 /1 Kart Curt eli

Batça ulu Kiras 12 /11 Teberdi eli

Batça ulu Kulçora Appa 9 /10 Teberdi eli

Batça ulu Magomet Geriy 10 /13 Teberdi eli

Batça ulu Matay 3 /3 Cazlık eli

Batça ulu Murtaz 11 \7 Cazlık eli

Batça ulu Orusbiy 9 /13 Çögetey eli

Batça ulu Ramazan 4 /5 Teberdi eli

Batça ulu Şamil 2 \7 Teberdi eli

Batça ulu Tanay 7 /10 Cazlık eli

Batça ulu Tulpar 4 \3 Çögetey eli

Batça ulu Tuvgan 14 \13 Cazlık eli

130 /133

Batdi ulu Adrahman 10 /10 Teberdi eli

Batdi ulu Canbulat 3 /4 Teberdi eli

Batdi ulu Nakut 1 \1 Teberdi eli

14 /15

Bauçu ulu Akay 3 /4 Teberdi eli

Bavcu ulu Tavlan 9 /11 Teberdi eli

12 /15

Bayçora ulu Caraştı 3/ 2 Uçkulan eli

Bayçora ulu Hacay 10 \10 Teberdi eli

Bayçora ulu İlyas Cotca 3 \3 Uçkulan eli

Bayçora ulu Tavkan 7/ 7 Uçkulan eli

23/ 22

Baykul ulu Baluva 4 /3 Teberdi eli

Baykul ulu Bayramali 5/ 2 Teberdi eli

Baykul ulu Cattay 9 /9 Çögetey eli

Baykul ulu Magomet 4 \6 ...'

Metnin Türkçe özeti aşağıdadır:

Metin 1905 Yılında 25 Kasım'da Osmanlıya Göç Eden Karaçaylılar hakkında bilgi vermektedir. 1905 yılı 25 Kasım'da Türkiye'ye göç eden Karaçayların oluşturduğu 3497 kişinin isimleri Çerkes Karaçay Balkar Enstitüsü arşivinde el yazması olarak saklanan dokümanı Sılpagarlardan Ustaz Messlim Latinceden çevirmiştir. Sülale sülale isimleri yazmaktadır.

Yazılan listenin konsolosluktan kontrol edilebileceği aşağıdaki gibi yazılmıştır;

Bu yazılana baksınlar, nereden geldiğini, yazsınlar, üretsınler. Hatalar, yanlışlıklar olabilir. Bu hataları konsolosluktan başkası düzeltemez. Daha önce Kipgeleni'nin gelinleri araştırmacı edebiyatçı, Kipkelanı Zarema Bilay göçmenlerin Türkiye'ye göçtüğünü yazmıştır.

1905 yılı gemiye ismini yazdırarak gelenlerin ailelerinin katılımcı 1'in ifadelerinde 'gönüllü göç' olarak belirttiğini gördük. Halk arasında pek çok Karaçaylı sürgünle gelmedikleri için 'gönüllü göç' tanımını kullanıyorlar. Katılımcı 2, 1905 yılında gelen ailesinin Kafkasya'daki yaşantısından söz ederken ölümlerin olduğu, zorlu bir yaşam şekillerinin olduğunu ifade ediyor. O dönemde Rusya'nın uyguladığı kötü siyaset, din, dil, sosyal yaşam üstündeki ağır baskılar, kayıplar neticesinde aslında 'zorunlu göç' olarak tanımlayabileceğimiz bir göç türü ile karşılaşılıyor. Y Rus politikaları sebebiyle, yaşadıkları sosyal baskı yüzünden kendi istekleri ile hicret etme kararı alıyorlar, yani bulundukları durum sebebiyle yer değişikliği yapmak zorunda kalıyorlar.

(Katılımcı 2, Kadın, 75 yaş, Konya-Başhüyük)

'Savaşa denk gelmişler kızım işte. Annem derdi ki her cuma günü evden kaçardı herkes. Ölüm haberi geliyordu. Öyle şeylerini yaşlılarımız söylerlerdi. Ama halalarım Kafkasya'dan gelmişler.'

1905 göçü hemen hemen tüm katılımcılara üst kuşak tarafından aktarılmış. Aşağıda yer verdiğimiz katılımcı 6'nında benzer açıklamalar yaptığını görüyoruz ve gemi sayısının 18 olduğunu öğreniyoruz. 1905 göçünü anlatırken katılımcıların 'Müslüman' kimliğinin ön plana çıktığını görüyoruz.

(Katılımcı 6, Kadın, 90 yaş, Yalova-Çiflikköy)

'Ailemiz göçmen olarak gelmiş. Rusya'nın biliyorsunuz, sizin aklınız erele de Rusya'nın kaçınıcı harbi. Her önüne gelenle harp ediyor, her önüne gelenle. Kendisinden ayrılan şeylerle, Çeçenlerle, Kafkas milletleri şimdi de Ukrayna ile devamlı harp ediyor. Öyle bıkmışlar Rus zaliminden. Göç edelim Müslüman bir ülkeye demişler, buraya değil Şam'a gidiyoruz diye. Şam Müslüman ya, Türkiye'yi pek bilmiyorlar, bilselerdi işte. Ama gemiyle buradan boğazdan geçiyorlar, geçecekler, geldiklerinde 18 gemiyle gelmişler, 18 gemi böyle tıklım tıklım dolu. Şeyde yatıyorlarmış, yatak matak yetişmiyormuş, erkekler, erkek çocuklar güvertede yatıyorlarmış. Ama öyle her şeylerini satmışlar, paraya çevirmişler hatta altına çevirmişler.'

Katılımcı 6 ile geçirdiğimiz sohbet esnasında diğer katılımcıların anlattığı 1905 göç hikayeleri birbiri ile örtüşüyor. 'İkinci İstanbulcular' göçüyle gelen göçmenlerin Osmanlı Devlet'i tarafından ilk iskan ettirildikleri yer Konya ilinin Sarayönü ilçesine bağlı Başhüyük Köyü. Aşağıda katılımcı 2, 1905 yılında ailesinin nasıl göç ettiğini aktarıyor:

(Katılımcı 2, Kadın, 75 yaş, Konya-Başhüyük)

'1905'te gelmişler kızım. Annem. Babam Konya'ya ilk ayak bastıklarında doğmuş. Eşimin babası da 1905'te doğmuş. Annem burada doğmuş 1909'da. Sadece büyük dedem annemin babası o delikanlı gelmiş.

Müslüman orda din daha güçlü bilmem kim efendi diyorlardı yani okuyan biri dini kültürü yüksek olan biri. Bilmem kim efendi bir şey diyorlardı ona. O tavsiye etmiş bizimkiler öyle işkenceyle falan kaçıp gelmemişler. Gönüllü gelmişler, Müslüman ülkeye gideceğiz diye. Ama ondan sonrakiler mülteciler bu Alman savaşında falan kaçıp gelmişler. Onlar gidemedi daha dönemedi bizden gidenler öyle. Bizimkiler rahat gelmişler. Senin annenin nenesi falan orda doğmuşlar. Halalarım babamdan büyük orda doğmuşlar. En büyük halam annenin nenesi. Anneannem onun babasıyla evliymiş. Dedemle halamın babasıyla. Yazık gencecik halam doğunca ölüyor. Orman soyadlı Özkan Hoca var. Bilmiyorum biliyor musun annen bilir. Anneannen çok iyi bilir, iyi tanır. Onun dedesi de benim nenemin kardeşi. Anneannem dul kalınca, nenenizin işte babası ölünce kız kardeşini alıyor dul kaldı diye. Ondan sonra kayınına Ajgeri dedeme sen al diyor. Oda bir ağlıyor istemiyor köyü terk ediyor. Küsüp gidiyor ben kardeşimin yatağına giremem.

Öksüzümüz var al diye ısrar ediyorlar hatta babaannemin dayısı da ısrar ediyor. Buda küsüyor gidiyor. Ondan sonra babaannemde şey dermiş öyle bakıyormuş köyleri yakıyorlarmış, evleri. Keşke kapılarında köpek olaydım diyormuş oradan ayrılmak istemiyormuş...

Bizimkiler toplu halde gelmiş. Diğerleri dediğim o savaşla kaçmışlar. Bizimkiler Sultan Hamit zamanında gelmişler. Bütün Yalova'yı, İstanbul'u teklif etmişler. Yok demişler biz hayvancılık yapacağız, ova istiyoruz, İstanbul'u falan istememişler. Ondan sonra Konya'ya gelmişler. Konya'yı teklif edince tamam demişler burası iyi hayvancılık yapacağız. Ondan sonra da demişler ki ya bir suç işlesek saklanacak dağda yok demişler.

Ondan sonra hükümet bunlara tüm o sırayla sokaklar ayrı ayrı bunları hükümet yapmış İki üç aile aynı evde oturmuşlar. Şu ilerde bizim ev var işte Amcamın karısı, onların çocukları annem babam bizler. Birlikte oturmuşlar. Amcalarımla o bahçe bize ait. Onun tadını hiç unutamam kızım o bağlılığın, birine 'kartanna' derdim büyük annemize amcamın karısına, 'taksinanna' derdim oğlunun adıyla. Öyle büyüdük kızım şimdi o tat, o güzellikler falan hiçbir şey kalmadı.

Sonra babam ayrıldı, kenarda işte orayı yaptı, o evi de amcamın oğluna bıraktı. Hala benim çocukluğum orda geçtiği için kaçır gelir orada yaşarım. O yengemi falan öyle seviyorum ki.

Peki ilk yerleştikleri yer bu köy mü olmuş yoksa bu köyden önce başka yerleştikleri bir yer var mı: İşte şehirlerden gelmişler, köy yok kızım köy olarak bizim burası. Son yerleştikleri burası. 1905'te Konya'ya ayak basmışlar.

İşte bir yerlerde beklemişler artık. Nereye kadar geleceklerse, karar vereceklerse. Mesela bazıları Yalova'da, Tokatta var, hatta bir kısmı Şam'a gitmiş. Onlara Şamlılar diyorlar. Onlarda öyle göçle gelmişler ama Şam'a gitmişler. Onlarda Karaçay burada hatta gelinlerimiz var. Sonra Şam'dan tekrar Türkiye'ye gelmişler.'

Katılımcı 3 ile görüşmemizde Başhüyük Köyü'nün isim hikayesi ve planına ulaşıyoruz;

(Katılımcı 3, Erkek, 68 Yaş, Başhüyük Konya)

'Şu anda Başhüyük daha önceki Ümrani Hamidiye olarak nüfusa, kayda geçmiş daha sonradan da köydeki eski höyükten kaynaklanan Başhüyük ismini vermişler.

Yani Ümrani Hamidiye denmesinin sebebi de Sultan Hamit zamanında yapılan bir köy. 1905 yılında yerildi ama ondan önce imarı için uğraşıldı. Türkiye’de bilinen ilk planlı köy sisteminde yapılmıştır. Şehircilik sistemiyle yapılmıştır. Hakikaten köyün 4 tane caddesi vardır. Onları kesen adalar şeklinde 2500 metrekare, 2500 metrekare adaların içine 500’er yüz metrekarelik evler yerleştirilmiş. Alt taraflarında, alt caddelerinde bahçeler verilmiş.’

Katılımcıların ifadelerine genel bir yorum yapmak gerekirse, Anadolu’da Osmanlı Devleti tarafından ilk iskan verilen planlı köylerden biri Başhüyük’tür. 1905 yılında ‘İkinci İstanbulcular’la’ gelenlerin büyük bir çoğunluğu Başhüyük köyüne iskân etmiştir. Buraya iskân eden grup devletin toprak, ev gibi uyguladığı pozitif ayrımcılıklardan yararlanmıştır. Ev inşaatlarının bitmesi yaklaşık iki yıl sürmüştür. Anlatıların devamında ilk yerleşenlerin entegrasyon sürecinde yaşadıkları zorluklardan bahsedilerek, entegrasyon, uyum ve adaptasyon sürecini etkileyen komşuluk ilişkileri üstünde durulacaktır.

5.6.3 Toplumla uyum, entegrasyon. 1905 göçleri. Kafkasya’da dağlık bir alanda yaşayan Karaçaylar, coğrafi açıdan çok farklı bir bölge olan Konya ilinin Sarayönü ilçesine bağlı Başhüyük köyüne yerleştirildikleri için adaptasyon sorunu yaşıyorlar. Osmanlı Devleti pozitif ayrımcılıklar uygulayarak, toprak, arazi ve ev gibi yardımlar yapsa da temel ihtiyaçlarını karşılamakta dil bilmedikleri için zorlanıyorlar. Katılımcı 6’dan bu köyde yaşamak istemeyenlerin Osmanlı Devleti’nin tanıdığı ayrıcalıklardan faydalanamadığını görüyoruz.

(Katılımcı 6, Kadın, 90 yaş, Yalova-Çiftlikköy)

‘Tarla vermiş ama ziraat aletleri, kendileri temin etmekle mükellefler. Onu temin ediyor, evine oturacak hiçbir şey değilse bir sedir alacak, bir divan alacak. Dil bilmiyorlar. Böyle şeylerle çok yıpranmışlar. Olan paralarını böyle harcamışlar. Ondan sonra da o bir parça tarlalarını sürerek, ekerek rızklarını temin etmeye başlamışlar. Ama her köy Başhüyük gibi değil. Çok arazi yok. Başhüyük’ün nereden nereye arazisi var, çok zengin onlar. Devlet iskân ettirdiği için vermiş. Bizimkiler yanaşmamış ki iskana. Öyle kendi kendilerine köy kurmuşlar, yaşayıp gitmişler hala da öyle yaşıyorlar.’

Osmanlı Devleti tarafından uygun görülen Başhüyük’te inşaatı başlayan hükümet evleri bitene kadar, yine devlet tarafından ‘hanlara’ yerleştiriliyorlar. O

zamanlar en çok yerleşik halkla temas ettikleri dönem olarak değerlendirildi çünkü daha yalnızca Karaçayların yaşadığı köylerde hayatlarına devam ediyorlar. İskân ve sosyal yardımlar, Osmanlı Devleti'nin Karaçayları sahiplendiğini gösteriyor. Fakat bu süre zarfında Türklerle kültürü epey farklı olan Karaçay'lar kültürleşmeye gönüllü olmuyor ve sayıca az olsa da geri dönüşler gerçekleşiyor. Aşağıda katılımcı 6'nın anlatılarıyla ilk yerleşim hikayesi anlatılmaktadır:

(Katılımcı 6, kadın, 90 yaş, Yalova-Çiftlikköy)

'Olmuş, olmuş. Otele yerleşmişler Ankara'da eskiden Han diyorlardı. Çok güzel bir binaymış. Herkese bir oda, tuvalet, mutfak vermişler. Bir odada karı koca, küçük çocuklar kalır mı, çok sıkıntılar çekmişler işte. Demin sordun aklıma gelmiyor. Çok sıkıntılar çekmişler yerleşene kadar. Orada bakmışlar servis yapanlara, iş yapanlara soruyorlarmış. Evli misin, nerde karın kendi milletinden mi diye soruyorlarmış. Teyzemin kızı, dayımın kızı, gidip bir odaya kapanıp ağlıyorlarmış. Ne oldu neden ağlıyorsunuz diye soranlar olmuş. Biz Müslüman yere gidelim diye geldik, gavurlara gelmişiz. Ne gavuru demişler. Bunlar teyzesinin, halasının kızını almış daha ne olsun. Ruslar bile almıyordu. Ruslar da almazlarmış akraba. Öyle deyip geri dönenler olmuş. Şam'a diye geliyorduk diyerek, Şam'a gidenlerde olmuş. Mesela benim babamın sülalesi, kimsesi yok burada. Bir tek iki kardeşinin çocukları. Ama kayınım hacca gittiğinde görüp geldi. Suriye'de dolular. Suriye'de çok Karaçaylı var ama hepsi güzel yerlerde, okumuş etmiş. Kayınım gitmiş bir kitapçıya bir bakmış iki çocuk Karaçay'ca konuşuyor. Gitmiş konuşmuş Karaçay'ca konuşuyorsunuz siz nerelisiniz. Biz Suriyeliyiz. Nasıl yani doğma büyüme Suriyeli 'misiniz demiş. Evet ama Kafkasya'dan gelmişler diyor çocuklar. Hangi sülale diyor bir bakıyor ki aynı sülaledeniz, öyle buluyor akrabalarımızı.'

Müslüman topraklara gelme arzusuyla Anadolu'ya gelen 'Birinci İstanbulcular' kültür farkıyla karşı karşıya kalıyorlar. Karaçay kültüründe 7 göbek akraba ve komşunun kardeş sayılmaktadır. Türk kültüründe akraba evliliğinin gerçekleşebildiğini gören Karaçaylar 'Biz Müslüman yere gidelim diye geldik, gavurlara gelmişiz' cümlesini kuruyorlar. Burada Karaçaylı Müslüman kimliği ile Türk Müslüman kimliği arasında bir farklılaşma olduğunu görüyoruz. Akraba evliliği onların gözünde 'gavurluk'. O dönem Kafkasya'da Rus devleti tarafından yoğun bir baskı gördükleri için 'gavur' kelimesini kötü bir durumda kullanıyorlar. Öte yandan bu kültürel şoka uyum sağlayamayan bazı Karaçaylılar Kafkasya'da yaşadıkları tüm

olumsuzluklara rağmen ‘Ruslar bile almıyordu. Ruslar da almazlarmış akraba. Öyle deyip geri dönenler olmuş’ diyerek geri dönüyor. Burada kültürel kimliğin Karaçaylar için ne kadar önemli olduğunu görüyoruz, kültürel kimliğin bozulması endişesiyle geri dönenler bile oluyor.

Günümüzde Kafkas Halkları Türkiye Devleti tarafından ‘bizden’ görülmekte ve ayrımcılığa maruz kalmamaktadır. Osmanlı Döneminde Abdülhamit’in yaptığı yardımlardan anladığımız kadarıyla benzer bir tutum devlet tarafından uygulanıyordu. Fakat katılımcı 1’in anlatılarına göre ilk yerleşim yerlerinde komşu köylerle münakaşa yaşadıklarında ‘Rus tohumu’ gibi ayrımcı söylemler ile karşılaşılıyorlar.

(Katılımcı 1, Erkek, 76 yaş, Konya-Başhüyük)

‘Valla şey yapmazlar ama daha önce hep kavgalı mavgalı olmuşlar. Kavga ederken falan hep bizlere Rus tohumu demişler.’

Uyum sürecindeki göçmenlerin ‘kıtık’ olarak adlandırdıkları durum karşısında, alışık olmadıkları bir ‘fakirlik’ gördükleri için adaptasyon sürecini tamamlayamadan geri dönüşlerin gerçekleştiğini Katılımcı 2’nin ifadelerinden öğreniyoruz;

(Katılımcı 2, Kadın 75 Yaş, Konya-Başhüyük)

‘Kızım vallahi zorluk yok gibi. Ama şey olmuş bir kısmı geldikten sonra burada bir kıtlık olmuş. Bunlarda alışkın değiller ya. Dedemin benim annemin babasının, dedem delikanlı gelmiş evli gelmiş zaten. Onun annesi, abileri beğenmeyip geri gitmişler. Bura hoşlarına gitmemiş Kafkasya’ya dönmüşler. Kobanlar benim oradaki sülalem.

Ovada öyle ama oranın o yeşilliği güzelliği, ondan sonrada orda da çok çekmişler, orası da çok karışmış. Bir yaşlı kadın vardı Kafkasya’da baya 6-7 yaşında gelmiş. O derdi ki eğer köyümüze götürseler evimizi bulurum. Yerini falan hatırlıyormuş.’

Ayrıca giyim kültürlerinin farklılığı ve fiziki özelliklerinin dikkat çekmesi sebebiyle de ayrımcılığa maruz kalıyorlar. Dil bilmemek yerli halk ile iletişim kopukluğuna sebep oluyor. Aşağıda yer verdiğimiz Katılımcı 3’ün anlattıklarına göre yerli halk Karaçayların giyimindeki farklılıklardan ve iri yapılı oluşlarından dolayı korkuyor. ‘adam eti mi yer’ sorusu yöneltildiğinde dili bilmediği için Karaçaylı bir birey yanlış anlaşılıyor ve yerli halk tarafından dışlanıyorlar.

(Katılımcı 3, Erkek 68 Yaş, Konya-Başıbüyük)

'Bizimkilerin özel kıyafetleri var biliyorsunuz. Uzun Kaptal deriz biz bellerinde gümüş kamalar. Hazer dediğimiz fişeklikler. Sakallı uzun boylu cüsseli insanlar çoğunluğu bunları görünce Konya'nın şey tarafı Mevlana'nın arka taraflarında bir yerlere yerleştirilmişler. Yerli halk biraz ürkermiş. Bir gün bir bakkalda bizim köylü bir bayana Konyalı bir bayanın bir tanesi diyor ki sizin erkekler adam eti yer mi demiş. Şimdi dil anlamak çok zor o zaman Osmanlıca Türkçesiyle konuşuluyor. Bizim tamam ari bir Türkçemiz var ama Türkiye'deki Türk'ler onu bilmiyor. Böyle bir durumda azınlıklar hani bir tebessüm ederler biliyorsunuz anlasa da anlamasa da böyle daha yakın durmak durumundalar. Oda başını sallıyor he der gibi. O günden sonra diyor bizim erkekler sokağın başında göründü mü darmadağın olurdu her yer çil yavrusu gibi dağılırlardı diyor.'

Ek olarak bu ifadede fizyolojik özelliklerin Karaçay kimliğini farklılaştırdığını ve yerli halk tarafından fark edilir kıldığını görüyoruz. Bu anlatılarda belirgin fizyolojik özellikler, giyim kültürü aktarılarak kimlik tekrar inşa olmuş oluyor.

Katılımcı 5'in ifadelerinde de 'Birinci İstanbulcular' göçüyle gelenleri adaptasyon sürecinde en çok zorlayan faktörün coğrafi farklılıklar olduğunu görüyoruz. Bulundukları bölgenin coğrafi koşullarına alışamayan Karaçaylar Kafkasya'da alışık oldukları gibi Anadolu'nun dağlık alanlarına doğru iç göçlere başlıyorlar.

(Katılımcı 5, Kadın, 27 Yaşında, Eskişehir)

'Kafkasya gibi bir coğrafyadan geldikleri için topoğrafyaya uyum sağlamak zor olmuş. Sulak alanlardan uzaklaşıp daha dağlık alanlara yönelmişler. Hatta "sıtmadan öleceğimize açlıktan ölürüz" gibi bir düşünceyle yerleşmişler ıssız arazilere. En büyük zorluk coğrafi alan olmuş. Sonrasında da dil problemi. Günümüzde de sadece Karaçay'ca konuşarak anlaştığımız yaşlılarımız var. Geri dönen akrabamız yok.'

Şu ana kadar Anadolu'da yerleştikleri bölgelerde coğrafi koşullara alışmak dışında çok büyük sorunlarla karşılaşmayan Karaçaylar Ankara'nın Sivrihisar-Erten köyünde, orada yaşayan Ermeniler tarafından ayrımcılığa maruz kalıyorlar. Güvenlik açısından ciddi problemler yaşıyorlar. Katılımcı 10'un anlattığından öğrendiğimiz kadarıyla bu köyde Ermeniler tarafından zehirleniyorlar ve ölümler yaşanıyor. Hayvanları aynı şekilde öldürülüyor. Canlarına ve mallarına kasıtlı yapılan bu

saldırılarak daha fazla dayanamayarak bölgeyi terk ediyorlar. Kendi imkanları ile yeni bir köy inşa ediyorlar.

(Katılımcı 10, Kadın, 49 yaşında, Eskişehir)

‘İki bin kişi baya gemilerle geliyorlar, ilahilerini söyleyerek, bunları canlı kişilerden de dinledik, benim dedemde dahil olmak üzere. Sonra geldiklerinde Abdülhamit izin vermiyor. Siz Türkiye’yi dolaşın o zaman Osmanlı’ydı tabi. Nerde isterseniz kalın. O zaman iki bin nüfusu çok hani, parçalanma oluyor. Bir grup Konya Başhüyük tarafına gidiyor. Orada Faik Bey Konya valisi iki yıl ağırlıyor, gelen Karaçay kısmını yarısı diyelim. Diğer benim dede tarafımın da geliş hikayeleri onlar da önce Ankara’ya getiriliyor. Ankara’da Sivrihisar bölgesinde Erten diye bir köye yerleştiriliyorlar bizimkiler. Orada istenmiyorlar, Ermenilerinde olduğu bir köymüş. Bizim Karaçaylar istemiyorlar. Her gün su kuyusuna gidilip zehir atılıyorymuş Ermeniler tarafından. Çok hayvanları telef olmuş, insanlar ölmeye başlamış, aslında bizim köyümüzün kuruluşu gecekondu tarzı olmuş. Biraz canlarını kurtarıp kaçarak gelip Çifteler’in yakınlarında Belpınar köyüne bir gecede yerleşiyorlar. Yavaş yavaş, yavaş yavaşta yerleşke alaya başlıyorlar. O şekilde olmuş bizim köyümüzün.’

Fakat Karaçaylar yaşadıkları coğrafi ve tüm sosyal sorunlara rağmen başarılı bir uyum süreci geçiriyor, topluma entegre oluyor. Özetle 1905 yılında yerleşim yerlerinin belirlenmesini bekliyorlar. Belirlendikten sonra hükümet evleri yapıyor. Umduğunu bulamayan veya coğrafi özelliklerinden memnun olmayan Karaçaylar Anadolu’nun farklı bölgelerine gruplar halinde yerleşmeye başlıyorlar. Düzenleri oturduktan sonra üretim başlıyor, alışveriş başlıyor. Kız alıp verme çok uzun bir süre dışarıyla. Gerçekleşmiyor. Kültürlerinin bozulma kaygısı ile kapalı bir kültürde yaşıyorlar. Bugün hemen hemen Türkiye’nin her ilinde yaşamlarına devam ediyorlar.

O dönem yerleşim yerlerine dağılmaları sırasında hemşerilik ağlarının önemi ortaya çıkıyor. Sülâleler arası bir dayanışma söz konusu. Bu durum bir alt başlıkta açıklanacaktır.

5.6.4 Yerleşimde hemşerilik ağları. *Anadolu’nun çeşitli yerleşim yerlerine dağılan Karaçaylılar arasında sülaleye dayalı bir hemşerilik ağı kurulduğunu görüyoruz. Şöyle ki 1905 sonrası gelen göçmenler ve sonrasında gelen mülteciler ailelerini kaybederek farklı bölgelere yerleşebiliyor. Fakat daha sonra sülale*

ağından akrabalarını bularak onların yaşadığı köye yerleşiyor. Akrabalar hemen hemen aynı köyde gruplanıyor. Bu ağ hikâyesinin aktarımı boyutunda da önemli çünkü herhangi bir Karaçaylı'dan sora sora kendi sülalesinin olduğu köyü buluyorlar. O dönemlerde sülaleler hakkında fikir sahibi olunması hikâyeyi günümüze taşıyan etmenlerden biri.

(Katılımcı 6, Kadın, 90 yaşında, Yalova-Çiftlikköy)

'Alabilmişler, göç ediyorlar. Göç müsaadesi verilmiş o zamankim var Alexandra bilmem ne var, unutuyorum ben isimleri. O müsaade etmiş göç etmelerine. Dedim ya 18 gemiyle gelmişler Başhüyük'lüler bu Belpınarlı'lar hatta Başhüyük'lere başkan olarak onları alıp gelen gemilerin reisi başkan olarak benim babamın dayısı Ebubekir gelmiş. O toplamış Belpınar'ada. Belpınar'a ondan önce bir kardeşler gelmiş oturmuş. Ondan sonra babamın dayısı gelmiş oda bir sürü insan toplamış. Yani öyle oraya herkes akrabasını çağırmış, gel ben buraya ev yaptım çok güzel sende gel. O zaman Belpınar, Sakaryabaşı'na 5km. Sakaryabaşı suyu, çimeni, çayırı Belpınar'a çok yakın bir yere kadar gidiyor. Oralar böyle yeşillik şey, hayvancılık biliyorlar ya. Demişler: oy burada hayvanlarımızı yetiştiririz. İlk geldikleri yerleşim yeri Başhüyük. Oraya yerleşmiş orda kalmış. Belpınar sonradan toplanma anlattım. Yazlıkaya, Akhisar dedim ya onlar ikisi gelip oturma, birisi sonradan.'

5.6.5 Kapalı kültürde yaşamak: yabancıyı tehdit unsuru görme örneği.

Karaçaylar geçmişten günümüze köy yaşantılarında kültürel farklılıklar, sebebiyle oldukça kapalı bir kültürde hayatlarını idame ettiriyorlar. Kimliğin bozulacağı, kültürün devamlılığı için köy yerleşkelerinde yabancı barındırmıyorlar. Bu durum kültürel kimliklerini korumakla birlikte, zarar görüleceği endişesi taşıdıklarını gösteriyor.

'Taşınan olmadı bizim köye, çünkü Türkleri sokmuyorlar. Etraftaki yabancı şeyleri sokmuyorlar, satmıyorlar, sattırmıyorlar, satamazsın diyorlar. Ben mesela babam öldü, annem öldü, abim öldü kimse yok. Bende gidip orada çiftçilik mi yapacağım. Evimde yıkılıyor devamlı çoluk çocuk gidiyorlar, camları kırıyorlar. Satayım dedim kurtulayım. Birisi alacak olmuş Çifteler'de, satamazsın dediler. Neden satamıyorum dedim mal benim. Yok Karaçay'dan başkasına sattırmıyoruz dediler. Karaçay'a sattım.'

(Katılımcı 6)

Karaçaylar yerleşik Anadolu toplumları ile oldukça farklı bir kültüre sahipler. Türklerle ortak özelliklerinin sadece dil olduğunu görüyoruz. Düğünler, danslar, yemekler, örf adet ve kurallar gibi alanlarda Çerkeslerle ortak bir kültürü paylaşıyorlar. Karaçayların önem verdiği durumlardan biri kültürel öğretilerin devam etmedi. Bu yüzden dışarıdan evliliklere uzun bir süre sıcak bakmıyorlar. Dışarıdan evlilikler olursa, örf adet bozulur endişesi var. Özellikle kadınlarına karşı çok korumacılar. Kendi kültürlerinde kadın erkek arkadaşlık ilişkilerinin Anadolu toplumlarına göre daha özgür yaşandığını belirterek bu ilişkilerinin Anadolu toplumu tarafından anlaşılmayacağı ve kadınlara ve kızlara kötü gözle bakılacağı endişesinden dolayı köyler yabancıya karşı kapalı.

(Katılımcı 6, Kadın, 90 yaşında, Yalova-Çiftlikköy)

‘Şöyle istemiyorlar kızım, şimdi biz komşunun oğlu ile akraba gibi, teyzenin halanın oğlu gibi kol kola gidebiliyorsun bir yere ağabeyim diyorsun, küçükse sen ona hükmediyorsun, sus, yapma etme. Kavgaya edersin kimse çocuğunu tutmaz seni tutar. Sen bir şey yaptın ki kızdı sana. Böyle bir zamanda yaşadım ben şimdi nedir bilmiyorum ama o zaman öyleydi. Herkes yabancı gelirse, kızım bak şimdi sen mutlaka, tabi anneannen Karaçay olunca bir şeyler biliyorsundur, öğreniyorsun soruyorsundur. Bizim şeyimiz başka anneannemiz, senin anneannen başka, senin baban teyzesinin kızını, halasının kızını evlenebilir (Babam Türk olduğu için bu şekilde ifade ediyor) bizde yasak, öyle bir şey yok. Kendi öz kardeşin gibi, benim annemler dayımlar teyzemler Yazlıkaya’da babalarının mezarı var ona Mevlüt okutmaya gittiler. Dayımın oğlu kaldı benimle abimdi. Biz çocuktuk daha yeni yetişme böyle, o kaldı bizde, gece hayvanlara bakılıyor, o bakıyor, biz bir şey yapamıyoruz. O bize heytt diyordu oturun, oturuyorduk. Ama şimdi öyle değil, şu kadarcık çocuk sen bana karışamazsın diyor. Ama akrabayla evlenmek yasak, o bitmez. Öyle halayla, teyzeyle, amcayla evlenilmez. Onların çocuklarıyla öz kardeşin neyse onlar da odur. Sen mesela Başhüyük’e gitsen, anneannenin akrabalarına gitsen, gelip sana sarılmıyorlar mı erkekler?

Tabi koluna girerler, eğlenceye götürürler, ne kadar güzel bir şey, evlenme yok. İşte ondan vermiyorlar. Herkes ümmeti Müslüman. Burası Müslüman ülkesi. Ama korkudan vermiyorlar Türklere. İşte evlenirse kayınının kızını almaya kalkar

oğlu, halasının oğluna gitmeye kalkar. Öyle karışmasın istemeyiz diyorlar. Sade ve sade o var yani başka bir şey yok.'

Günümüzde hala Anadolu'da bulunan Karaçay köylerine dışarıdan yerleşim yok denecek kadar azdır. Köylerde nüfusun az olması sebebiyle herkes birbirini tanımaktadır. Dışardakiler hem kültürü bilmeyen kişiler hem de huyu husu bilinmeyen kişiler olması sebebiyle tehdit unsuru olarak görülüyor. Aşağıda bu durumla ilgili Katılımcı 1'in ifadelerine yer verilmiştir:

(Katılımcı 1, Erkek, 76 yaşında, Konya-Başıhyük)

'Valla son zamanlarda dışardan gelip yerleşmeye çalışanlar var ama yerleşemediler pek. Bizimkilerde istemiyor yerleşmelerini çünkü bizim gelenekte kadın kız birbirimizi tanırız. Dışardan gelenler pek uyum sağlayamazlar bizim gençlerde dışardan birilerini pek istemezler. Yerleşen de bırakıp gidiyor aslında.

Evet evet, uyum sağlayamıyorlar. Kendilerine de kötü davranış gördüler mi bizim gençler büyükler kızarlar onlara yüz vermez bizim gençler giderler. Gelenler gidiyorlar. Ama son zamanlarda dışardan yerleşmeye çalışanlar var. Bizim gençlerde bizde dernekte konuşuruz. Şurada bir yabancının yerleşmesine iyi gözle bakmayız. Çünkü şeyden korkar karısına kızına şey yapılmasından korkar yabancidan.'

Diğer katılımcılarla gerçekleştirdiğimiz sohbet esnasında, evlilikler yolu ile köye yerleşen Karaçaylı olmayan damatların varlığına şahit oluyoruz. Eski dönemlerin aksine günümüzde dışarıdan evlilikler olabildiğini görüyoruz. Köylüler damatların yaşadığı bölge 'damatlar mahallesi' olarak isimlendiriyorlar. Evlilik yoluyla yerleşenler benimseniyor fakat kullanılan dilden anlaşılacağı üzere yarı bizden görülüyor. Farklı dönemlerde dışarıdan yerleşen 'Kürtler'in' varlığından söz ediliyor. Aşağıda verdiğimiz katılımcı 2'nin ifadelerinde Başhyük'e yerleşen Kürt ailenin köy halkı tarafından sevildiğini görüyoruz.

(Katılımcı 2, Kadın, 75 Yaşında, Başhyük-Konya)

'Çok eskiden Kürtler gelmişler köyümüze, onlarda baya köyümüzden sayılır seviliyorlardı. Herkese yardımcı şu bu onlar dışlanmadılar. Bazıları köyden aldı verdi. Ama şimdi pek hoşlanmıyorlar doğrusunu söylemek gerekirse.

Hoşlanma değil de. Şimdi bu tarafı damatlar mahallesi deniliyor. Kızlar bizden kocaları yabancı ama onları dışlamıyoruz artık, kızlar bizim. Ama damatlarında çok

hoşuna gidiyor köy buradan arsa alıyorlar. Ama aile olarak dışarıdan geleni pek şey yapmıyorlar. Barınamazlar zaten kızım.

Yabancı oldukları için mi: Neydi Afyon'dan mı bir yerden bir kadına satmışlar bizim köyün girişinde. Yapamadı. Geri sattı gitti. Alışamadı bide tabi herkesle akraba değil. Konuşmadan rahatsız oldu gelen giden olmadı. Yoksa damatlarımız var onlar iyi. Onlarla mutlusunuz: Köyümüzde kızım öyle olay molay olmuyor. Herkes birbirine uzaktan yakından akraba. Ya kızını vermişler. Ya ondan almışlar. Uzak yakın yani akrabalık olmuyor. Damatlarımızdan çekinme olmuyor. Ama mesela hurdacılar geliyor mesela dışardan onlardan baya ürkülüyor. Hırsızlıklar oldu demirler, öyle bir şeyler oldu tek tük de. Onun dışında birbirine zarar verme yok. Geceye kadar kapılarımız açık. Herkes uzaktan yakından akraba.'

Katılımcı 1'in ifadelerinde Başhüyük'te 'gelin' ve 'damat' olmanın farkına şahit oluyoruz. Damatlar kültür hoşlarına gidip yerleşen kişiler olarak görülürken, 'gelinler' dışarıdan da olsa kültürü öğreniyor ve uyguluyor.

(Katılımcı 1, Erkek, 76 Yaşında, Konya-Başhüyük)

'Eski kültürümüz geleneklerimiz azaldı. Giden gelinler kendi çapında adetlerini yapıyordur, et hiçini yapıyordur kurallara kendi çapında uyguluyordur ama bir tane gelin tek başına bizim adetleri gittiği yere taşıyamaz. Ama dışardan buraya gelen gelin bizim adetleri öğrenir dili de öğrenir.'

Katılımcı 9'un anlatılarından Başhüyük ve Eskişehir Ertuğrul köyünün (Yakapınar) dışarıdan gelenlere karşı tutumlarının farklılık gösterdiğine şahit oluyoruz. Başhüyük köyünde 'Kürt' aileye sempati ile bakılırken burada hiç tanınamalarına rağmen istemediklerine şahit oluyoruz. Burada köylerin tutuculuklarının şehirden şehre değişken olduğunu gözlemledik.

(Katılımcı 9, Kadın, 39 Yaşında, İstanbul)

'Yok işte bir kamyon şoförü bir abi var ismini unuttu şimdi, onlar hanımı ve çocukları ile köye yerleşmişti ve herkesle çok iyi anlaşıyordu. Ama şeyi hatırlıyorum başka bir zamanda bir aile bir adam köydeki evini bir Kürt aileye satmaya kalkıştı ve köyde olay çıktı. Ama genel yaklaşım köye dışardan ailelerden yerleşmeye çalışanlardan çok hoşlanmıyorlar ve engel oluyorlar. Bahsettiğim şoför aile hakikaten sevimli bir aileydi. Karısı ve adam insanlarla çok iyi anlaşıyordu. Onlar bir iş için gelip bu insanlar iyiymiş deyip köye yerleşmişti. Dışardan biz geldik, arazi aldık denirse çok hoş yaklaşmıyorlar, hoşlanmıyorlar öyle şeylerden.'

Katılımcı 3'ün Başhüyük'e yerleşen Kürtler ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

(Katılımcı 3, Erkek, 68 Yaşında, Konya-Başhüyük)

'Dışarıdan yerleşen var. Şimdi bu nasıl yerleşme. Genelde hayvancılıkla uğraşan insanların gelip zaman içerisinde köyde kaldıkları var. Varto depreminde gelen Kürt aileleri biliyorum. Bir tanıdığımın kayınpederi var. Varto zamanı gelmişler. Asimile olmuşlar ama yani.'

Yukarıdaki ifadelerden, asimile oldukları için yani zamanla Karaçay kültürüne adapte oldukları için kabullenildiklerini anlıyoruz. Ayrıca Ertuğrul köyü ile bir ortak özelliğin, köye şoförlük, hayvancılık gibi iş için gelip sonradan kalanlar dışlanmıyor. Çalışma sürecinde köylülerle tanışılıp, karşılıklı güven sağlandığında yerleşimlere sıcak bakabiliyorlar.

Genel olarak, köy hayatının yabancıların yerleşmesi anlamında dışarıya kapalı olması durumu, kültürün kapalı yaşandığını göstermektedir. Kimliği, kültürü, gelenekleri ve huzuru sağlama araçları yabancıları köye sokmamaktır. Ancak yerli toplumla teması olmayan kişiler değillerdir. Düğün, davet durumlarında misafire açık bir toplum. Misafir ağırlamak Kafkasya'dan beri kültürlerinde önemli bir yerde. Gelen misafir en iyi şekilde ağırlanıyor. Dansları izlensin, tanınsınlar istiyorlar ancak sosyal hayatlarında köy çerçevesinde kendi aralarında yaşamak istiyorlar. Böylece kimlik kendi içlerinde şekilleniyor. Dışarıya karşı ve içeriye karşı oluşturdukları kimlik modelleri var. Çalışmanın devamında Anadolu'da yaşayan Karaçayların kimlik tanımlamalarına geçmeden önce Katılımcı 10'un Kafkasya'da 1905 öncesi misafir kültürünün nasıl yaşandığını anlamamız için ifadesine yer vereceğiz;

(Katılımcı 10, Kadın, 49 Yaşında, Antalya)

'Sonrasında şey çok önemliydi misafir, çok çok önemliydi aşırı değer veriliyordu. Hani ben şimdide kıyasladığım zaman şu anki şeyleri dedemin döneminde şartlar çok daha sıkıntılı ve zor olmasına rağmen, köye gelen bir misafir illaki eve davet edilecek ona özel bir kurbanlık kesilecek hani şey yapılacak, misafir çok el üstünde tutuluyordu çok önem veriliyordu. Bu sadece şey değil misafirin kim olduğu ile ilgili değil. Mesela camiye biri geldi, yoldan geçiyordu o anda Cuma namazı için uğramıştır ya da şey için o muhakkak eve getirilir bir yemek yedirilirdi. Yolcu, hancı kim olursa bir şekilde köye gelen birileri eve davet edilmeli, yoldan gelen biri ağırlanma şeyi çok önem veriliyordu, ailemiz içerisinde. Birinin çocuğu oldu ve çocuğuyla ilk defa bize geldi ona çıkarken muhakkak bir hediye vereceksin.'

Rızkı nasibi bol olsun gibi boş çıkmaması gerekir gibi bakılırdı. Öyle gelen misafire bir hediyeleşme vardı.'

Bu ifadelerden de misafir ağırlamanın kültürün önemli bir parçası olduğunu, bu sebeple düğün davet gibi etkinliklerde misafire kıymet verildiğini görüyoruz.

5.6.6 Kimlik tanımlamaları: 'Türklü' kavramı örneği. Mülakatlardan elde ettiğimiz veriler doğrusunda kimlik tanımlamalarında Türk kavramının kullanıldığını görmekle birlikte karmaşık bir yapısının olduğuna şahit olduk. Anadolu'nun yerli insanların 'Türklü' olarak tanımlıyorlar. Türkiye Devleti sınırları içerisinde yaşayan Karaçay halkının büyük bir çoğunluğunda, devlete ait hissetme durumu var, ancak bir taraftan da Türklerle bir olmadıkları anlayışı hâkim. Yani bir taraftan bu Türklük kabul edilirken bir taraftan da karşıt bir görüş var ancak bu iki zıtlık aynı anda yaşanıyor.

Kimlik tanımlamalarında Türk, Karaçay, Kafkasyalılık, Müslümanlık ve Çerkeslik bir arada kullanılabiliyor. Literatürdeki araştırmalara baktığımızda 'Karaçaylar' konuştukları dil sebebiyle 'Türk' sınıfına koyulmuş ve 'Çerkes' sözcüğünün dışında bırakılmıştı. Anadolu'da 'Çerkes' sözcüğünün Karaçaylar için de kullanıldığına şahit olduk. Bireyden bireye değişkenlik gösteren kimlik tanımlamaları çerçevesinde Türk olduklarını ifade eden Karaçayların aynı zamanda 'Türklü' ifadesi kullanmaları bir çelişki gibi gözükse de aslında kültürel farklılıklarını belirleyen, kimliğin inşasını da yansıtan bir kavram. 'Türklü' kavramı örflerini bilmeyen Türkler anlamında kullanılsa da burada bir noktada ayrımcılık yapıldığını görüyoruz.

'Türklü' ifadesinin kullanım şekli karşı tarafla bir anlaşmazlık veya bir eksiklik görüldüğünde Karaçaylı olmamasından yalnızca Türk olmasından kaynaklı görülerek dışlayıcı milliyetçi bir ifade biçimi olarak da karşımıza çıkmaktadır.

(Katılımcı 1, Erkek, 76 Yaşında, Başhüyük-Konya)

'Valla işte yabancı görüyorlar her halde. Bilmiyorum işte Sarayönlü'lere hep Türklü derler. Son zamanlarda hep kavgalar olmuştur. Hatta şöyle bir hikâye anlatayım ben, benim annemin dayısı çete gibi işte köyleri basarmış. Bizimkiler silahlı, kamalı, çevre köyleri hep yıldırılmışlar. Oradan bir kadın almış gelmiş Ladik'ten. Annemin dayısının oğlunun hanımı da annemin amcasının kızı. Annem derdi ki; o kaçırıp geldiği kadın Ladikli. Kadın annemlerle bebek oyunu oynarmış

annemler çocukmuş. Ama sonra da Ladikler'in burnundan mı gelmiş artık ne olmuş bilmiyorum uzaktan atmışlar bacağından vurmuşlar. O zaman doktorda yok bağlamışlar mağlamışlar kangren olmuş ayağı. Kangrenden ölmüş gitmiş. Ama ölmeden diyormuş ki bir kalkayım Ladik'i yakacağım diyormuş. Benim babamın amca oğlu vardı. Sarayönün'de de tatarlar var bunlardan ayrı yani Sarayönü'ne yerleşmişler. Benim amcaoğlu tatarlardan evlendi Rahime yenge. Şimdi çocukları da var. Onu istemişler o zaman 1955-57 falan. Rahime yengemin tatar yengemin babaannesi demiş ki Karaçaylılar'a ne veriyorsunuz onlar bize ne çektiirdi demiş.'

Türklü kavramı aynı zamanda her ne kadar kimliklerini Türk olarak tanımlayan Karaçaylar var olsa da içeriye dönük bir Karaçay milliyetçiliğinin varlığını gösteriyor. Bu ikiliğin kimlik inşasında yer alması kültür düalizminin varlığını gösteriyor. Sade Türkler ile aynı olamayacağı düşüncesi ile aslında kendi kökenlerini yücelttiklerini de görmekteyiz.

Türklü kelimesi benim de çocukluğumdan beri karşılaştığım bir kelime. Anneanne tarafımın Karaçaylı olması sebebiyle dile çok maruz kaldım ancak, kendi çekirdek ailemde babamın Türk oluşu sebebiyle ev içerisinde konuşulmuyordu ve genel olarak dili anlasam da konuşma pratiğim gelişmedi. Karaçaylı akrabalarımıza gittiğimde dili konuşamadığım fark edilince Türklü bu ondan konuşamıyor, annesini Türk'e verdiler derlerdi. Çocuk olduğum için tam olarak ne demek istediklerini anlayamazdım ve Türk'üm zaten dediğimde kızarlardı. Hayır 'sen Karaçay'sın' derlerdi. Ancak aynı akrabalarımız ülkesini yani Türkiye'yi seven ve dışarıya karşı da Türk milliyetçisi profili olan insanlardı.

Mülakatlarda benzer diyaloglara şahit oldum. Aşağıdaki yer verdiğimiz Katılımcı 4'ün de benzer bir ifadesi var. Aslında 'Türklü' derken Türk olmakla ilgili bir sorunsal yok. Sadece dümdüz Türk olma düşüncesine karşılar. Yani Türk kimliğini inşa ederken kendi kültürel kodlarını yok etmeden, farklarıyla birlikte kurguluyorlar.

(Katılımcı 4, Kadın, 33 Yaşında, Ankara)

'Bizde Türk kabul edilen bir şey değil 'Türklü' deniyor. Ben milliyetçiliğe karşıyım ama eğer Türk dersem kendime ben bir Yozgatlı Türk'le aynı şeye tekabül ediliyorum bunu kabul edemem bu ayrımın daha şık bir şekilde yapılsaydı kabul edebilirdim ama.'

Ben yine bu ayrımın siyasi ve zorla yine Sovyet döneminde yaratıldığını biliyorum. Buna dair okumalarımda oldu Stalin'in böyle bir politikası da oldu hem siz farklı milletlerdensiniz diye talimatlı yazılan kitaplar tezler oluştu. Birbiriyle yaşayan halklara düşmanlık tohumu ekildi ve bundan da yine Rusya nemalandı. Her zaman onların işine yarıyor o halklar çatışma içinde olursa onların işi kolaylaşır. Ben pragmatist olarak da doğru bulmuyorum Türk ifadesini.'

Kendilerini Türk olarak gören Karaçaylıların 'Türklü' kavramını kullanmaları onlar için 'Karaçaylı Türk' ve 'Anadolulu Türk' olmanın birbirinden farklı kavramlar olduğunu gösteriyor. Katılımcı 9'un ifadelerinde 'Karaçaylı Türk' kimliğinin daha yüce görülmesinden dolayı bu kavramın kullanıldığına şahit oluyoruz.

(Katılımcı 9, Kadın, 37 Yaşında, İstanbul)

Bizim kendimizi beğenmişliğimizden kaynaklanıyor, çevre köylerle yakın olmamamız. Çünkü biz içimize kapalı ve kendimizi Türklerden daha iyi ve daha üstün gören bir toplumuz. Özellikle bu şey işte kimliğine benden daha bağlı olanlar için çok geçerli bu kendimizi üstün görüyoruz. Dolayısıyla etraftaki pis Türk köylülerle çok aramız yok tabi. Belki şeyde var göçten sonra gelen neslin belki biz anlamayız ama bizden çok daha kapalı büyüdükleri için kapalı bir şekilde devam ediyorlar.

Yine 'Türklü' kavramı sorulduğunda katılımcı 10'un sülaleler arası 'Türklüğe' göre ayrımcılık yapıldığını görüyoruz. 'Bey' ve 'Kul' a göre nasıl ayrımcılık yapılıyorsa 'Türklüğe' göre de aynı şekilde ayrımcılık yapılıyor. Yine bu ayrım sosyal yaşamı etkileyecek boyutta değil ancak söylemsel bir ayrımcılıkla karşılaşıyoruz. Ailede 'Türklük' yoksa sadece 'Karaçay' sa kökenden ötürü daha iyi aile sayılıyor.

(Katılımcı 10, Kadın, 50 Yaşında, Antalya)

'Şimdi bu konuya değinmemiz güzel oldu. Her Karaçay köyünde şu sülale en iyi sülale, şu aile en iyi aile gibi. Birazcık sülaleler arası, aileler arası gelin damadın milletine göre bir ayrım yapıyordu ama o biraz hani kişinin kendi kişisel şeyiyle de ilgili. Kimisi de onu espri haline getirip sürekli söyleyen vardı şimdi sen söyleyince aklıma geldi. Ama şimdi öyle kozmopolit bir yapıya geldik ki olmayan yok gibi o daha eski zamanlar için daha geçerliydi şimdi o şeyde kalktı aslında köyde yaşayan çocuklarda konuşmadığı için o kalktı artık.'

5.6.7 Ulus-devlet anlayışının kimlik üstündeki tesirleri: aidiyet örneği.

Ulus-Devletlerdeki milli eğitim anlayışlarının kimliklerin inşasında önemli bir rol oynadığını görüyoruz. Köy hayatında yaşayan kadın ve erkek katılımcıların ifadelerindeki farklılıklar göze çarpmaktadır. Bunun nedeni erkeklerin okul, askere gitmek gibi milli eğitimlerden geçmeleri olarak yorumlanmıştır. Milli eğitime maruz kalan erkeklerde, savaş temelli, kan dökme üstüne kurulan bir bağlılık söz konusu. Kurtuluş Savaşı döneminde ‘şehit’ verdikleri için ‘Türkiye’ devletine ait olduklarını ifade ediyorlar. Aşağıda katılımcı 1’in Kurtuluş Savaşı dönemi ile ilgili anlatılarına yer verilmiştir;

(Katılımcı 1, Erkek, 76 Yaşında, Konya-Başıbüyük)

‘Çok şehit vermişiz kızım biz burada, Abdülhamit bizi boşuna almamış buraya. Kevser anlattı ya Demircan dedesi vardı, damağı yoktu Trablusgarp’ta 1912’de gazi olmuş. Benim annemin babası dedem Çanakkale şehidi. Babamın amcası yine I. Dünya savaşı şehidi. Annemin abisi şehit olmamış ama savaştan dönerken, buraya gelirken o zaman sıtma yayılınca yolda ölmüş. Yani bu köyde her halde toptasak 100 tane şehit var ama gazi çok fazla yani. ‘

Anadolu’da yaşayan Karaçay kadınlarının kapalı bir kültürün yaşandığı köy hayatından çıkmamış olması, erkeklerin dışardaki hayata iş, eğitim gibi durumlardan dolayı daha fazla dahil oluşu aynı ailede yaşayan bireylerin bile aidiyet ve kimlik tanımlamalarında farklılıklar gösteriyor. Burada dikkat çeken nokta köy hayatında yaşayan bir kadının aklına Türklüğün gelmeyerek ‘Yok kızım Karaçay, Türklük aklıma bile gelmiyor’ demesi olmuştur. Bu durum bize kamusal alanlarda erkeklerin varlığı sonucu yerli toplumla daha çok temasta bulunmaları ve milli eğitimlerden geçmeleri sebebiyle kimlikleri kadınlara kıyasla daha farklı geliştiğini gösteriyor.

Ek olarak, Karaçay kültürünün getirdiği kuralların ‘Türklerin dini öğretileri’ ile kıyaslandığını gördük. Karaçaylılar kültürel kurallar sebebi ile ‘Müslüman Türklerden’ daha dikkatli yaşadıklarını düşünüyorlar. Kendi kültürlerine uygunsuz gelen davranışların ise Türk olmaktan kaynaklandığını düşünüyorlar. Kuralların dini öğretilerden daha ağır olduğu inancı hâkim.

(Katılımcı 2, Kadın, 75 Yaşında, Konya-Başıbüyük)

‘Yok kızım Karaçay, hiç aklıma bile gelmiyor Türklük. Yani bazı şeylerde mesela şimdi onu Karaçay olsa yapmazdı diyorum. Çünkü ayıpla büyüdük kızım onu yapma ayıp bunu yapma ayıp. Şimdi ne var Türklerde ne var günah. Bizde valla

günahtan daha ağırdı ayıbımız. Öyle demişler ya Karaçay'ın adet örfleri ahiret azabından daha zor. Karaçay'ın örfleri. Bizi öyle büyüttüler kızım. Çocuklarımla kahvenin önünden geçerken bütün akrabalar yaşlı erkekler, işte oturuyorlar benim büyüklerim. İçlerinden biri der içinden çok eskiden ama şimdi kimse demez de biliyorduk senin çocuğun olduğunu. Bak anneme falan demiş bir eteğimden tuttu oğlum. Hani bize neden saygı gösterip oğlunu itmiyor. Bende öyle yapardım kahvenin önünden geçerken elimi bırakın.'

Esas konumuz aidiyet meselesine gelince, kendi kültürlerinin yaşandığı köye ait hissetme durumu ile karşılaşıyoruz, vatan tanımının içini köy dolduruyor. Türkiye, Kafkasya gibi söylemlerin yerini 'köyümüz' alıyor. Aidiyet durumu bireyden bireye, değişen tamamen bireyin hissiyatıyla ilgili bir durum olduğunu belirtmekle birlikte aşağıda anavatanın 'köy' olarak belirtilmesi örneğini veriyoruz.

(Katılımcı 2, Kadın, 76 Yaşında, Konya-Başıbüyük)

'Anavatan deyince köyümüz geliyor. Kafkasya'yı gitmedik ki bilmiyoruz. Konya değil. Ama çok gelenler oluyor. Büyüklerimiz çok orda kalanlar çok.'

Aidiyet duygusunu anlatırken katılımcıların ifadeleri birbirinden farklılık göstermiştir. Aşağıdaki başlık altında bu durum Anavatan-Atayurt olarak açıklanacaktır.

5.6.8 Ait hissetme durumları: anavatan-atayurt ayrımı. Ulus Devlet anlayışının öğretileriyle paralel bir kimlik tanımlaması yapan Katılımcı 8'in anavatan sorulduğunda 'atayurt' ve 'anavatan' olarak ikiye ayırdığı gözlemlenmiştir. Katılımcı 10'un ifadeleri aşağıdaki gibidir:

(Katılımcı 8, Erkek, 50 Yaşında, Yalova-Çiftlikköy)

'Bizim anavatanımız şimdi her zaman diyoruz Türkiye, bu bayrak bu coğrafyada yaşıyoruz dedelerimiz çünkü geldiğinde burayı vatan bellemiş. Bu bayrak için bu vatan için kanlarını dökmüşler, canlarını dökmüşler. Özellikle kendi ailemden yola çıkarak söylüyorum. Kesinlikle diyoruz ya kırmızı çizgimiz vatan bayrak bizi kırmızı çizgimiz. Atayurt dediğimiz Kafkasya'da tabi ki bir özlem var. Dedelerimizin de orada yaşanmışlıkları, mezarları, sülalemizin de orada bir kolunun olduğunu da biliyoruz. Ve ben aynı sülaleden aynı şeyden, kendi akrabalarımın da orada yaşadıklarını biliyorum, gidip tanıştım öyle söyleyeyim.'

Yukarıdaki söylemde, milli eğitimler vesilesiyle edinilen milli duygular sebebiyle ‘Türkiye’ye aidiyet’ söz konusudur. Katılımcının açıklamalarında anavatan Türkiye olarak tanımlanırken bir taraftan da Kafkasya’dan ‘atayurt’ olarak bahsettiğini görmekteyiz. Bu durum geçmişteki vatan ‘ata vatan’, şu an ki aidiyet duyulan yerin ise ‘anavatan’ olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

5.6.9 Karaçay, Kafkasya, Türk, Müslüman, Çerkes ekseninde kimlik.

1800’lü yıllarda ve 1900’lü yıllarda Kafkasya’dan Anadolu’ya göç eden Karaçayların büyük bir çoğunluğu arşivlere ‘Çerkes’ olarak kaydedilmiştir. Bu durumun sebebi Osmanlı Devleti tarafından Kafkas Halklarının çoğunun ‘Çerkes’ olarak bilinmesidir. Günümüzde hala tartışması devam eden bir konu olmak üzere, ‘Çerkeslik’ bazı Karaçaylar tarafından kabul edilen kapsayıcı bir kavramdır. Ancak bazıları tarafından da reddedilmektedir. Aşağıda katılımcılardan örneklerle kimlik tanımlamalarını tartışmaya açacağız.

(Katılımcı 1, Erkek, 76 Yaşında, Konya-Başıbüyük)

‘Çerkeslik genel bir deyim. İşin ilginç Aztekler’e, Abazlar’a biz Çerkes deriz. Ama sadece dil farkı var. Karaçay-Çerkes diye ayırım yaparlar ama Türk onlar diye ayırım yok burada. O Kafkasya’da var. Bizde kendimizi. Çerkes olarak görüyoruz. Çerkes’i Kafkasya’daki halkların çatı ismi olarak düşün.

Yukarıda Katılımcı 1’e göre Türklük ayrımı Karaçay-Çerkes ekseninde Kafkasya’da olan bir durum. Karaçay-Çerkes ayrımının yapıldığını ifade ederek kendilerini ‘Çerkes’ olarak gördüğünü ve bu sözcüğün Kafkasya’daki hakları çatı görevi görerek kapsadığını ifade ediyor. Anadolu’da Karaçaylar tarafından ‘Çerkes’ sözcüğünün kullanıldığını ve sadece dil farkı olduğunu düşündüklerini görüyoruz.

Bazı Karaçaylılara göre ise Katılımcı 4’te olduğu gibi Karaçaylar ve Çerkesler ortak bir kültür paylaşmaktadır. Akordeon, dans, yemek, gelenek görenek gibi pek çok özelliği benzeşmektedir. Bu sebeple ‘Çerkesliğe’ daha yakın görme durumu vardır. Ayrıca Sovyet dönemi köken araştırmaları sırasında siyasi baskıların araştırmacıların üstünde oluşunun da kökenlerle ilgili araştırmalara şüpheyle bakılmasına neden olmuştur. Çerkes kavramının içine Karaçayları dahil etmeyince dışlandıklarını düşünüyor. Tamamen bu fikirlerle ters düşen ve dil üstünden Türk kökeni olduğunu düşünen insanlarda var.

(Katılımcı 4, Kadın, 33 Yaşında, Ankara)

'Babamların tarafta dilde şöyle etkiler görüyorum birbirine alan diye karşılık veriyor. Türkçedeki karşılığı kardeşi dostum falan gibi. Bunun kökeni Kafkasya'daki alan topluluğu Osetler'inde bir topluluğu alanlar. Kardeşlik ifadesi gibi.

Aslında şöyle oluyor Kafkasyalıların olmadığı bir topluluk içerisindeysem, kendimi Çerkes olarak tanıtıyorum. Çünkü ne olduğunu bilmiyorlar. Aslında aynı şey olduğunu anlatmak için pratik bir yöntem. Aslında tartışılabilir de bir ifade. Eğer Kafkasyalıların içerisindeysem kendimi tabi ki bir Karaçay diye tanıtıyorum. Şöyle kafa karışıklığı olabiliyor Uzun Yayla'da bir tane Karaçay köyü var. Hayatları boyunca Kabardey, Abaza dışında insan görmemişler. Karaçay deyince Kabardey sülalesi sanıyorlar. Karaçaylarında yaşamadığı şehirlerden biriyle konuşuyorsam bilmiyorlar. Algıları da şu şekilde kendini Türküm diye tanıtan biriyle kiminle tanıştıysa ona göre genelleme yapıyor kişi.

Aslında son 10-15 yılın siyasi tartışmasını yok sayarsak herkes kendini Çerkes diye tanımlıyordu Türkiye'de. Ben iyi niyetli olmayan bir çıkış olduğunu düşünüyorum ben hala Çerkes'im diyorum ama bunu kafa karışıklığı ile söylüyorum buna alerjisi olan insanlar oluştu. Benim sosyolojik bir tanımlamam var. Bir milleti millet yapan temel davranış özellikleri bizim gibi diasporik bir toplum için çok önemli. Ortak tarihi geçmiş, tarihi geçmişimiz tamamen ortak. Türklükle ilgili bir tartışmaya girecek olursak hiçbir zaman bir Türk kavmiyle birlikte savaşmadık. Bizi savaşımız her zaman Ruslara karşı Kafkas kavmiyle birlikte oldu. Osmanlıda da Sovyet zamanında da bu hep böyle oldu. Hatta şu anda da öyle. O yüzden ben bunu sürdürüyorum. İkincisi Türk ifadesinden şu yüzden kaçınıyorum. Türk algısı var diasporada türkün ne olduğu çok sabit belli bizim de dilimiz dışında ne genetik ne sosyolojik bir bağımız var. Mesela Osetleri ele alalım dilleri İranî bir dil Farsça ve Kürtçeyle yakın. Osetlere Oset farısları Oset Kürtleri demiyoruz bize de o mantıkla denmemesi gerekiyor. Mesela Saferat Yahudileri. Dilleri İspanyolca ve Yahudice bilmiyor dilleri İspanyolca. Yani kimlikte böyle geçişkenlikler mümkün.

Ben yine bu ayrımın siyasi ve zorla yine Sovyet döneminde yaratıldığını biliyorum. Buna dair okumalarımda oldu Stalin'in böyle bir politikası da oldu hem siz farklı milletlerdensiniz diye talimatlı yazılan kitaplar tezler oluştu. Birbiriyle yaşayan halklara düşmanlık tohumu ekildi ve bundan da yine Rusya nemalandı. Her

zaman onların işine yarıyor o halklar çatışma içinde olursa onların işi kolaylaşır. Ben pragmatist olarak da doğru bulmuyorum Türk ifadesini. '

Yukarıdaki ifadede Kafkas halklarının arasında 'Karaçay' olarak tanımladıkları kimliğin, Karaçay'ı bilmeyen insanlarla 'Çerkes' kimliğine dönüştüğünü görüyoruz. Ayrıca dil üstünden köken kanıtı yapmaya çalışan bireylerin aksine, ortak kültür ve ortak tarihi geçmişin dilden daha önemli olduğu düşüncesi ortaya çıkıyor. Dönemin siyasi olaylarının ise kimliğin Türkleşmesi üstünde etkilerinin olduğu düşünülüyor.

Katılımcı 10'un ifadesinde ise dil kökenli bir söylemle karşılaşılıyor. Kimliği belirleyen faktörün dil olduğunu söyleyerek Çerkeslerle gelişen ortak kültürün komşuluk ilişkilerinden kaynaklandığından bahsediyor.

(Katılımcı 10, Kadın, 49 Yaşında, Antalya)

'Bu tartışmalı bir konu ama ben şey olarak lehçe olarak dilden hareket etmeye çalışıyoruz biz mantiken. Hani Karaçay'ca Türkçeye yakın bir dil zaten Kıpçak Türk lehçesinden geliyor onun alt kırılımında. Birinci şeyin insanın kimliğini belirleyen dil olduğunu düşünüyorum. Dil olarak baktığımızda da biz Türk olarak çok yakınız zaten aynı lehçe olarak baktığımızda. Çerkes olarak ben görmüyorum, Çerkeslerle etkileşimimiz bulunduğumuz Mingitav Elbruz dağının eteklerinde hani komşu kültür olarak yaşayıp, akordeon eğlence kısmını onlardan aldığımızı bazı şeyleri onlardan aldığımızı ama şey olarak dil olarak millet olarak kendimi ben Türk olarak hissediyorum tamamen.'

Katılımcı 10 konuşmasının devamında ise atalarının Müslümanlığı yaşamak için göç etmelerinden dolayı, onun için en önemli kimliğin Müslümanlık olduğunu belirtiyor. Bu durumda dini bir kimliğin inşa edildiğini görüyoruz.

(Katılımcı 10, Kadın, 49 Yaşında, Antalya)

Birinci İstanbulcular ve İkinci İstanbulcuların göç etmelerine olan etkenlerden en önemlisi Hristiyanlıktan Müslümanlığa geçmeleriyle, Müslümanlığı özgürce yaşayamayacakları endişesi. Günümüzde atalarının bu arzusundan kaynaklı dini ritüelleri devam ettirme çabası olan Karaçaylı bireyler var. Hatta küçük topluluklar oluşturuyorlar. Karaçay'ca dualar gibi eski geleneklerinin hatırlanarak devam etmesini istiyor ve bunun için çalışmalar yapıyorlar. Eski kuşağın göç etme sebebinin Müslümanlığı özgürce yaşama arzusu olması nedeniyle Müslümanlık bazı bireylerde kimlik tanımlamalarında öne çıkıyor.

5.6.10 Kimlik edinme alanları: dernekler. Türkiye’de çok sayıda Kafkasya ile ilgili Sivil Toplum Kuruluşu vardır. Kafkas Dernekleri, Karaçay, Çerkes, bağlamında Karaçay kimlik konusuna uzak kişiler için elverişli bir alan çünkü giden bireyler ‘Karaçay’, ‘Kafkasya’, ‘Çerkes’ tanımlarını orada öğreniyor. Derneklerde geliştirilen sosyal ortamlar sayesinde bireyler çeşitli kimlikler edinebiliyor. Aşağıda bunun bir örneğine yer verdik:

(Katılımcı 4, Kadın, 33 Yaşında, Ankara)

‘Ben İstanbul’da yetiştim ve çok az köy gördüm. Bir çeşit dernek tipi Çerkes ya da Karaçay’ım ben öyle bir fenotip var hangi milletten olduğu belli değil. Sosyal ortam içinde şekillenen bir kimlik oluyor derneklerde ben onlardan biriyim. Çünkü ben hani Çerkeslik, Karaçaylık, Kafkasyalılık’ın ne olduğunu tamamen derneklerde öğrendim. Aileden gördüğüm bir şey var ama hiç o dernek ortamlarına girmeseydim ne politize olurdu nede kimliğimi ben anlardım diye düşünüyorum. Çünkü komüniteyle ilişkimiz sadece dernekle kısıtlıydı. Akrabanız falanda çok olmadığı için İstanbul’da zaten olan akrabalarımızın da kimlikleri günlük hayatlarını etkileyen bir şey değil. O nedenle benimki biraz karmaşık bir kimlik.’

Aşağıdaki örnekte ise 68 yaşında olan Katılımcı 3’ün kısa bir zaman öncesine kadar kendi kimliklerini ‘Çerkes’ olarak bilirken, dernekler aracılığı ile, Karaçay ve Çerkes arasındaki farkı anladığını belirtti. Yaptığı tarih araştırmaları sonucunda Karaçayların kimliğinin dildeki benzerlik dolayısıyla ‘Türk’ olduğunu belirtti.

(Katılımcı 3, Erkek, 68 Yaşında, Konya-Başhüyük)

‘Çok yakın tarihe kadar Çerkes olarak. Bizde öyle diyorduk. Biz işin içine girdik dernekçilik şudur falan derken mesela ben tarih bölümünde çok araştırdım bunu. Bir şeylerde yaptık yazdık, birileri aldı gitti yazdığımız defterleri yazdığımı da getirmediler. Fahrettin Kırızıoğlu Prof. vardı. Allah rahmet eylesin öldüyse şayet. Bu konuda epey bi çalışmamız oldu. Ben onun hatta kiril alfabesini biliyordum ben Karaçay’ca ‘kiril’ yazılarını çevirip çevirip verdim tarihsel belgelerle falan. Ama onunda farklı bir tezi vardı. Karaçaylılar Türkiye’ye daha önceden gelmiş tekrar geri gitmiş olarak adlandırıyor ama orda bi hatası vardı onun çünkü bizimkilerin bilinen Kafkasya’daki tarihleri 12. 13. yy’a kadar dağdan iniyor aşağıya.’

Katılımcı 9’da ise bireyin kendi hissiyatına göre ‘Karaçay’ ve ‘Çerkes’ olmanın farkı yokken, derneklerde çok fazla alt kimlik oluşundan sıkıldığını

belirterek derneklerden uzaklaştığını ve milliyetçi olmamakla birlikte bu ülkede doğduğu için Türk olduğunu ifade etti.

(Katılımcı 9, Kadın, 37 Yaşında, İstanbul)

‘Şöyle başlayayım ben bir dönem hem Karaçay derneğinde Kafkas derneğinde hem Karaçaylarla hem Çerkeslerle çok aktif çalıştım bir şeyler yaptım. Çok aktif dernekteydim. Ama sonra bu alt kimliklerden sıkıldım ve sıyrılmaya başladım. Karaçay ve Çerkes olmanın birbirinin üstünde bir yanı yok benim için bu sadece kültürel arka planımı tanımlayan bir şey oldu benim için. Türklükte milliyetçi hiçbir yanı yok, bu ülkede doğduğum için türküm bu kadar.’

Genel olarak Derneklerin kimlik edinme için uygun mekanlar olduğu ancak Karaçayları dışlayıcı bir yapısı olduğundan söz edilebilir. Karaçayların Çerkes tanımının dışına atılması bazı Karaçayları dışlanmış hissettirmektedir.

Bölüm 6

Sonuç

1800'lü ve 1900'lü yıllarda Rus hükümetinin sosyal, siyasi, ekonomik ve dini baskılarının artış göstermesi sebebiyle, Müslümanlığı özgürce yaşayabilmek adına Karaçay'lar Şam'a göç etmeye karar vermiştir. Osmanlı Devleti ile yazışmalar sonucunda büyük çoğunluğu Anadolu'ya göç etmiştir.

Bu kısımda Anadolu'nun çeşitli köylerine 1905 yılı 'Birinci İstanbulcular' göçleriyle gelen ailelerin soylarından 10 kişi ile görüşmemizin sonunda Karaçay Balkarların kimlik ve aidiyet durumları hakkında genel bir analiz yapacağız.

Öncelikle 1905 göçlerinin katılımcılarımızın üst kuşaklarından aktardıkları hikayelerle örtüştüğünü gördük. Ancak katılımcılarımızın büyük bir çoğunluğu kültürel değerlerin giderek azaldığından en önemlisi dilin kayboluşundan bahsetti. Ancak Karaçay tarihinin genç kuşakta bile anlatılmasından sebeple gördüğümüz kişilerin asimile olmadığı kanaatine vardık. Girdiğimiz diyaloglarda Anadolu'da yaşayan Karaçayların asimile olmadığı, 'asimile oldu' olarak nitelendirilen grupların ise özünü yitirmediği sadece yaşadığı yer itibarıyla kültürden kopuk büyüdüğü söylemleri ile bu toplum için 'yarı asimile' kavramının kullanabileceği kanaatine vardık.

Saha çalışmamızda kültürün devamlılığını sağlamak için Karaçay Dernekleri açıldığını gözlemledik. Dernekler Karaçay dili kursları, folklor gibi etkinlikler düzenliyor. Kafkas dernekleri ile aradaki farkın, Kafkas Derneklerinin yeni sosyal hareket oluşumu için daha elverişli bir ortam sunduğunu gözlemledik. Ancak Karaçay Derneklerinde açılan kurslara rağmen gençler büyük ölçüde dili konuşmadığını fark ettik.

Özellikle mülakat aldığımız gençlerde Kafkas dernekleri aracılığıyla politik kimlik edinen bireylerle karşılaştık. Derneğe katılım öncesinde hiçbir fikri olmadığı ancak Dernek sayesinde kimliklendiğini ifade eden katılımcılar oldu. Karaçay derneklerinin Çerkes ve Karaçaylara daha kucak açan bir yapısı olduğunu fark ettik. Genel olarak Karaçay dernekleri Karaçay köylerinde kurulmuş kuruluşlar. Çerkes kültürü ve Karaçay kültürünün aynı olması sebebi ile Kafkas halklarına açık kuruluşlar ve yerine göre Çerkes sözcüğünün Karaçaylar içerisinde kullanıldığını

gördük. Ancak Kafkas derneklerinde kuşatıcı bir kimlik söz konusu değil. Karaçay, Çerkes ve Türk kimlikleri birbirinden ayrışıyor.

Karaçaylarda kimlik karmaşık bir yapıda ve geçişken. Bir kişi kendini hem ‘Çerkes’, hem ‘Türk’, hem ‘Karaçay’ olarak tanımlayabiliyor. Bireyden bireye gözüken farklılıklar da var. Türklük genelde dile dayalı bir köken kanıtı ile karşımıza çıkıyor. Bu düşünce yapısı Anadolu’da yaşayan yerel halktan daha üstün bir Türklük anlayışını beraberinde getiriyor. Bir diğer örnek ise Türklüğün tamamen reddedilişidir. Dil dışında örf, adet ve Kafkasya’da Türklerle bir yakınlık kurulmaması sebepleri ile Türklüğü reddedenler de var. Bu bireyler genelde kendilerini ‘Karaçay’ veya ‘Çerkes’ olarak tanımlıyorlar.

Çerkes sözcüğünün literatürde sınırlandırıldığını görmüştük. Halktan insanlarla gerçekleştirdiğimiz mülakatlarda sözcüğün kapsayıcılığı ile karşılaştık. Kuzey Kafkasya’da yaşayan halkların kullanabileceği bir kelime olarak karşımıza çıktı. Hatta ‘Çerkes’ kelimesinin Karaçayları kapsamaması söz konusu olduğu durumları ayrımcılık olarak nitelendirenler de var. Özellikle Kafkas derneklerinde Çerkes sayılmayan ve Türk olarak nitelendirilen Karaçaylı kişiler Çerkesler’in kendilerini dışladıklarını ifade etti.

Ön çıkan diğer bir kimlik ise Müslüman kimliği, atalarının dini yaşama arzusu ile Anadolu’ya göç ettiğini bilen bazı katılımcıların kimlik arka planlarında sağlam bir yerde duruyor. Müslüman kimliğin en baskın kimliği olduğunu ifade eden katılımcımız da oldu. Karaçayların genel profilinde Müslümanlığın kimliğin önemli bir parçası olduğunu söyleyebiliriz. Ancak çok fazla din değiştiren bir toplum olduğunu ve hala şaman inancına kendini daha yakın hissettiğini ifade eden ailelerde var. Mülakat aldığımız katılımcıları kıyasladığımızda köy hayatında yaşayan insanların din, dil ve kimlik bağlamında Karaçay özelliklerini daha baskın yaşadığı, şehir hayatına katılımla değişen kimlik profilleri olduğunu gözlemledik. Tarihsel arka plana bakıldığında bu durum II. Meşrutiyet sonrası ulus devlet anlayışını oturtmak için yapılan politikalarla açıklanabilir. Şehir hayatına katılım sağlayan bireylerin daha çok milli eğitime maruz kalması sonucunda kişilerde ‘Türk’ ve ‘Müslüman’ kimliği daha baskın görülebiliyor. Karaçay kimliği ise bizim de böyle bir özelliğimiz var gibi memnuniyetle dile getiriliyor.

Kısaca kimlik tanımlamaları bireyler arasında farklılık gösteriyor. Müslüman, Karaçay, Kafkas, Türk ve Çerkes kavramları arasında çoğu zaman bir geçiş var.

Genel olarak Türkiye Devleti içerisinde Karaçayların çok bilinmediğini, kim olduklarını açıklandığında, bu açıklamalar ‘Çerkes’ veya ‘Türk’ ekseninde de olsa ‘bizden’ görüldüğü söylenebilir. II. Meşrutiyet döneminde yürürlüğe giren yurttaşlık derslerinin de öğretisi bu devlette yaşayan ve Türk olduğunu hisseden herkesin Türk oluşu algısı. Ancak tarihsel arka plana bakıldığında en üst kimliğe sahip grubun, Kemalist anlayışla çelişse de Müslüman Türkler olduğu kaçınılmaz bir sonuç Afet İnan’ın Çerkes, Laz, Bulgar ve Kürt kimliklerinin dışardan verilen, huzuru bozmak için oynanan bir oyun gibi ifade ettiği cümlelerde, aslında etnik kimliklerin bir tehdit unsuru olarak görüldüğü ortaya çıkıyor. Günümüzde Karaçayların, Kürt bir bireyle daha özgürce Karaçay kimliğini konuşabilmesi veya aile içinde Karaçay kimliğinin hükmü sürerken dışarıya karşı Türk kimliğinin baskın gelmesi bu durumu açıklıyor. Dışlanma kaygısıyla oluşan çoklu kimlik modellerini gözlemledik.

Aidiyet konusunda Atayurt ve Anavatan olarak ikiye ayırdıklarını gözlemledik. Cumhuriyet politikalarının ve savaflara katılım gibi milli eğitimlerinde etkisiyle Türkiye’ye ait hissetme durumunun büyük ölçüde olduğunu gördük. Görüştüğümüz bireylerden Anadolu’ya göç eden kuşağın, Kafkasya’ya aidiyet duyduğunu dinledik. Bu durum yeni nesiller de de etkisini sürmüştü. Ana vatan denince Türkiye’ye aidiyet duyulduğu gibi, ikinci olarak Kafkasya dillendiriliyor. Yani üst neslin yaşadığı coğrafyaya sempati duyuluyor.

Kısaca, Karaçayların genel profilinin Türkiye Devleti’ne ait hissettiğini söyleyebiliriz. Özellikle erkeklerin açıklamalarında ulus devlet anlayışının öğretileri ile karşılaştık. Askerlik, eğitim gibi Türkiye’de milli eğitimlerden geçen erkekler daha Türk milliyetçisi açıklamalar yapıyor. Kadınlarda aitlik sorulduğunda ‘Kafkasya’ veya ‘Türkiye’ yerine köyüm cevabını aldık. Fakat büyük şehirde yaşayan bir katılımcı kadının bu devlet için çok çalıştığını vatana millete hayırlı bir vatandaş olmak için çabaladığı ifadeleri dikkatimizi çekti. Ulus devlet anlayışının ‘makul vatandaş’ kavramının yaşandığını görmüş olduk. Okul gibi milli alanlarda alınan eğitimlerin, ideal vatandaş profiline ait bireyler yetiştirdiğinin bir örneğini gözlemledik. Diğer katılımcılar da aitlik duygusu değişkenlik göstererek burada doğup büyüdüğü için Türkiye’ye olabileceğini, Kafkasya’da hiç yaşamadığını belirtti.

Sonuç olarak Karaçaylar içinde bulundukları toplumla ortak bir kimlik algısı üretmekte başarılı olmuş bir halk. Hiçbir yere ait hissetmeme durumu gençlerde

görölse de büyük bir çoğunluk Türkiye Cumhuriyeti Devletine ait hissederken Kafkasya'ya da ait hissediyor olarak tanımlayabiliriz.

KAYNAKÇA

- Açık, T. (2015). Halk rivayetlerine ve Osmanlı belgelerine göre Karaçay Malkar Türkleri'nin Osmanlıya göçleri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 8(16), 193-206.
- Adiloğlu, A. (2005). Karaçay Malkar Türkleri. A. Adiloğlu (Ed.). *Karaçay Malkar Türkleri içinde* (ss. 1-3). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Adiloğlu, A. (2008). Karaçay Türkleri'nin İslam dinini kabulü. *International periodical for the languages. Literature and History of Turkish or Turkic*, 3(2), 13-32.
- Adiloğlu, A. (2008). Karaçay-Malkar Türklerinin Rus hakimiyetine girişi. *Uluslararası Türk Dili, Edebiyatı ve Tarihi Dergisi*, 3(1), 145-201.
- Adiloğlu, A. (2016). *Sovyet egemenliğinden önceki Karaçay-Malkar edebiyatı*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Aktürk, Ş. (2015). *Almanya, Rusya ve Türkiye'de etnisite rejimleri ve milliyetçilik*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Assmann, J. (2001). *Kültürel bellek: Eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik*. İstanbul: Ayrıntı.
- Avagyan, A. (2004). *Osmanlı imparatorluğu ve Kemalist Türkiye'nin devlet-iktidar Sisteminde Çerkesler [the Circassians in the state-power system of the Ottoman Empire and Kemalist Turkey]* (Çev. L. Denisenko). İstanbul: Belge Yayınları.
- Bağcı, A. (2003). *Başhüyük Karaçay-Malkar Türklerinin muhacereti*. Konya.
- Barth, F. (2001). *Etnik gruplar ve sınırları* (Çev. A. Kaya ve S. Gürkan). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Besleney, Z. A. (2014). *The Circassian diaspora in Turkey: A political history*. Londra: Routledge.
- Bice, H. (1991). *Kafkasya'dan Anadolu'ya göçler*. Ankara: Türkiye Vakfı Diyanet Yayınları
- Brubaker, R., ve Cooper, F. (2000). Beyond identity. *Theory and Society*, 29, 1-47.
- Cheterian, V. (2017). *Kafkasya'da savaş ve barış: Rusya'nın sorunlu hududu* (Çev. E. Kaplan). İstanbul: Belge Yayınları.

- Çapraz, H. (2019). Sovyetler birliği tarih yazımında Karaçay-Malkarların kökeni konusu. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 269-299.
- Çayır, K. (2016). Türkiye’de ulusal kimliği yeniden tanımlama yolunda özcülük, çokkültürlülük ve kültürlerarası eğitim. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 14(55), 77-101.
- d’Encausse, H. C. (2020). *Dünyayı değiştiren altı yıl 1985-1991: Sovyet İmparatorluğu’nun yıkılışı* (Çev. Ş. Aktaş). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Danış, D., ve Parla, A. (2009). Nafile soydaşlık: Irak ve Bulgaristan Türkleri örneğinde göçmen, dernek ve devlet. *Toplum ve Bilim*, 114, 131-158.
- Dencausse, H. C. (2020). *Dünyayı değiştiren altı yıl 1985-1991: Sovyet İmparatorluğu’nun yıkılışı [world-altering six years 1985-1991: The collapse of the soviet empire]* (Çev. S. Aktaş). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Esser, H. (2000). Integration and ethnic stratification. H. Esser, I. Light, C. Petry, ve G. Pieri (Eds.). In *Towards emerging ethnic classes in europe? volume 1 workshop proceedings, project conclusions, integration and ethnic stratification, ethnic economy and social exclusion* (pp. 48-84). Germany: Freudenberg-Stiftung.
- Fedakar, C. (2014). *Kafkasya’da imparatorluklar savaşı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Foxall, A. (2018). *Sovyet sonrası Rusya’da etnik ilişkiler: Kuzey Kafkasya’da Ruslar ve Rus olmayanlar* (Çev. S. Özdemir). Ankara: Koyusiyah Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
- Habermas, J. (1984). *The theory of communicative action*. Volume I-II. Cambridge: Policy Press.
- Karataş, Ö. (2014). Karaçay Türklerinin Kafkasya’dan Anadolu’ya göçleri. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 29(2), 525-538.
- Karataş, Ö. (2015). Kafkasya’dan Anadolu’ya bir Karaçay köyü: Konya-Başıbüyük. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 8(16), 425-440.
- Karataş, Ö., ve Işık, S. (2015). Seyhatnamelerde kuzey Kafkasya Türkleri. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(13), 373-390.
- Kaya, A. (2015). Türkiye’de Çerkesler. M. M. Erdoğan ve A. Kaya (Ed. Drl.). *Türkiye’nin göç tarihi 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye’ye göçler içinde* (ss. 133-152). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Klaproth, J. von. (1814). *Travels in the caucasus and Georgia*. London.
- Lockwood, D. (1964). *Social integration and system integration: Explorations in social change*. In G. K. Zollschan ve W. Hirsch (Eds.). London: Routledge.
- Paşa, İ. Z., ve Çünatıkho, M. (2002). *Kafkas tarihi*. C.1, (Türkçeleştiren: Fahri Huvaj), Ankara: Adige Yayınları.
- Spencer, E. (1838). *Travels in the western caucasus, including a tour through imerita, mingrelia, Turkey, Molavia, Gelicia, Silesia, and Moravia, in 1836* (C.1). London: Henry Colburn.
- Sunata, U. (2015). Diasporanın sosyokültürel hafızası olarak Çerkes köyü. *Sosyokültürel yönleriyle Çerkes toplumu içinde* (s. 9-48). Ankara: Kaf-dav Yayınları.
- Sunata, U., ve Hafızam Çerkesçe, U. (2020). *Çerkesler, Çerkesliği anlatıyor*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tabakçı, N. (2009). *Alt kültürlerde kimlik Türkiye'deki Karaçaylar*. Konya: Kömen Yayınları.
- Tavkul, U. (1993). *Kafkasya dağlılarında hayat ve kültür - Karaçay-Malkar Türklerinde sosyo-ekonomik yapı ve değişme üzerine bir inceleme*. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Tavkul, U. (2007). *Kafkasya gerçeği*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Topçu, M. (2006). *Karaçay-Çerkes (Özerk) Cumhuriyeti'nin demografik yapısı*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Üstel, F. (2016). *Makbul Vatandaş'ın peşinde: II. Meşrutiyet'ten bugüne vatandaşlık eğitimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Virta, E., Sam, D. L., ve Westin, C. (2004). Adolescents with Turkish background in Norway and Sweden: A comparative study of their psychological adaptation. *Scandinavian Journal of Psychology*, 45, 15-25.
- Yeşil, M. M. (2016). Karaçaylıların, ABD'ye göç hareketinin tarihsel gelişimi ve sonuçları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 2671-2691.
- Yıldız, Y. (2017). Batı kaynaklarına göre Karaçay-Balkar Türklerinde Şamanist-pagan inançlar ve monoteist dinler. *Tarih Okulu Dergisi*, 10(32), 733-745.
- Yılmaz, N. (2000). Türkiye'de yaşayan Karaçaylılar. *Birleşik Kafkasya Dergisi*, 21, 25-30.